

Stichting
Pensioenfonds
Rockwool

Stichting Pensioenfonds Rockwool
Industrieweg 15, 6045 JG Roermond
Postbus 1160, 6040 KD Roermond
Telefoon: 0475 - 35 35 35

Ingeschreven in het Handelsregister van de
Kamer van Koophandel onder nummer 41066094

Verslag over het boekjaar
1-1-2018 t/m 31-12-2018

Inhoud

	Pagina
Voorwoord	5
Bestuursverslag boekjaar 2018	
1. Meerjarenoverzicht	7
2. Algemeen	8
3. Organisatie van het fonds	10
4. Uitbesteding	13
5. Bestuursaangelegenheden	14
6. Financiële positie van het fonds	20
7. Pensioenen	22
8. Beleggingen	23
9. Risicoparagraaf	29
10. Samenvatting actuariel verslag	37
11. Toekomstparagraaf	37
Verslag van de compliance officer	39
Verslag van de Raad van Toezicht	
Reactie van het bestuur	45
Verslag van Verantwoordingsorgaan	
Reactie van het bestuur	49
Jaarrekening	
Balans per 31 december	52
Staat van baten en lasten	54
Kasstroomoverzicht	56
Grondslagen voor waardering en resultaatbepaling	57
Toelichting op de balans per 31 december	63
Gebeurtenissen na balansdatum	68
Toelichting op de staat van baten en lasten	69
Resultaatbestemming (x € 1.000)	74
Risicoparagraaf	75

Pagina**Overige gegevens**

Financiering	85
Herverzekering	85
Actuariële verklaring	86
Controleverklaring van de onafhankelijke accountant	88

Bijlage

Lijst van nevenfuncties	91
Begrippenlijst	93

Voorwoord

In dit jaarverslag legt het bestuur van Stichting Pensioenfonds Rockwool verantwoording af over het gevoerde beleid en de financiële resultaten in 2018.

In 2018 is de financiële situatie van het pensioenfonds niet verbeterd. De beleidsdekkingsgraad is gestegen van 99,8% per 31-12-2017 tot 100,1% per 31-12-2018. De gedurende het jaar ingezette verbetering van de dekkingsgraad is tenietgedaan door een sterke negatieve ontwikkeling op de financiële markt in het 4e kwartaal. Hierdoor voldoet het pensioenfonds niet aan de vereiste minimale dekkingsgraad van 104,2% en heeft daardoor een dekkingstekort. Ingeval een fonds gedurende 5 jaar aaneengesloten op 31 december een dekkingstekort heeft, moeten de opgebouwde en ingegane pensioenen gekort worden tot een niveau waarbij het tekort is opgeheven. De peildatum voor pensioenfonds Rockwool hiervoor ligt op 31 december 2020. Doordat herstel van de dekkingsgraad in 2018 is uitgebleven, neemt de kans op korting van de pensioenen per 1 januari 2021 toe.

In 2018 is de in 2017 vastgestelde beleggingsstrategie ingevoerd, en is het vermogensbeheer vereenvoudigd. Door deze operatie zijn de kosten voor beleggen drastisch verminderd hetgeen positief bijdraagt aan de ontwikkeling van de dekkingsgraad.

Landelijk was de verwachting dat sociale partners in 2018 overeenstemming zouden bereiken over de inrichting van het nieuwe pensioenstelsel. Dit is niet uitgekomen. De besprekingen hierover zijn doorgeschoven naar 2019. Begin juni is er een voorlopig pensioenakkoord op hoofdlijnen gesloten tussen werkgevers, werknemers en kabinet. Zodra dit definitief is zal het verder worden uitgewerkt.

In het voorjaar is door het pensioenfondsbestuur gestart met de heroriëntatie op de toekomstvisie. Dit werd enerzijds ingegeven door de financiële situatie van het pensioenfonds, en anderzijds door ontwikkelingen in de pensioenwereld. Door toenemende regelgeving en toezicht worden de eisen voor governance van het fonds steeds hoger. Dit drukt relatief zwaar op de categorie middelgrote pensioenfondsen waartoe pensioenfonds Rockwool behoort. De kosten om aan die toenemende eisen te kunnen blijven voldoen vertonen als gevolg daarvan een steeds stijgende lijn. Een tweede reden om de toekomstmogelijkheden van het fonds te gaan verkennen was de aankondiging van het voornemen van sociale partners om de uitvoeringsovereenkomst met het pensioenfonds op te zeggen. In 2018 is goede voortgang gemaakt met deze toekomstverkenning. Hierbij is constructief overlegd en samengewerkt met sociale partners, ieder vanuit de eigen verantwoordelijkheid. Alvorens een definitieve koers vast te leggen voor de toekomst is besloten een gericht deelnemersonderzoek uit te voeren om de mening van de (ex)medewerkers van Rockwool en de gepensioneerden mee te kunnen laten wegen bij het nemen van een besluit. Dit onderzoek wordt in het tweede kwartaal 2019 afgerond. Besluitvorming door het bestuur van pensioenfonds Rockwool wordt in het derde kwartaal 2019 voorzien. De resultaten van het in juni 2019 gesloten Pensioenakkoord zullen bij de besluitvorming worden meegenomen.

Roermond, 17 juni 2019

E.G.M. Donders, voorzitter

E.H.W. Bosman, secretaris

G. Monsieur, bestuurslid

Bestuursverslag boekjaar 2018

1. Meerjarenoverzicht

	2018	2017	2016	2015	2014
Aantallen					
Deelnemers	1.262	1.187	1.137	1.157	1.171
Gewezen deelnemers	943	934	918	914	919
Pensioengerechtigden	902	858	843	817	783
Totaal aantal verzekerden	3.107	2.979	2.898	2.888	2.873
Financiële gegevens (in duizenden euro)					
Beleggingen					
Belegd vermogen	349.452	332.947	333.022	311.299	303.300
Beleggingsopbrengsten	-3.339	8.130	22.864	5.313	58.848
Technische voorzieningen					
Voorziening pensioenverplichtingen	364.369	349.361	348.826	311.284	287.353
Voorziening zieken ¹⁾	1.318	1.272	1.182	1.112	–
Totaal technische voorzieningen	365.687	350.633	350.008	312.396	287.353
Reserves					
Algemene reserve	-12.174	3.904	-7.487	4.280	21.461
Beschikbaar vermogen voor risico pensioenfonds	353.513	354.537	342.521	316.676	308.814
Rendement o.b.v. total return	-0,9%	2,2%	7,2%	1,8%	24,2%
Premiebijdragen	11.901	11.291	10.623	10.455	10.832

1) Het pensioenfonds houdt een IBNR (incurred but not reported) voorziening aan om te voorzien in de verwachte premievrijstelling de komende twee jaar. Deelnemers die ultimo 2018 al ziek zijn kunnen vanuit die situatie binnen twee jaar in de WIA terecht komen, waarbij aan hen vanaf dat moment premievrijstelling wordt verleend. Het fonds stelt de IBNR voorziening op tweemaal de jaarrisicopremie arbeidsongeschiktheid op marktwaarde grondslagen, aangezien dit de verwachte last is die hieruit zal volgen.

	2018	2017	2016	2015	2014
Pensioenuitkeringen	6.284	5.888	5.951	5.680	5.868
Dekkingsgraad FTK ¹⁾	96,7%	101,1%	97,9%	101,4%	107,5%
Beleidsdekkingsgraad ²⁾	100,1%	99,8%	95,8%	102,9%	107,8% ³⁾
Vereiste dekkingsgraad (feitelijk)	111,9%	113,4%	115,3%	118,3%	112,7%
Vereiste dekkingsgraad (strategisch)	113,0%	114,5%	115,0%	117,2%	112,8%
Minimaal vereiste dekkingsgraad	104,2%	104,2%	104,2%	104,2%	104,2%

2. Algemeen

Rechtsvorm en aangesloten werkgever

Stichting Pensioenfonds Rockwool is een ondernemingspensioenfonds. Door het pensioenfonds wordt de pensioenregeling uitgevoerd van ROCKWOOL B.V. Het fonds heeft de stichting als rechtsvorm en is statutair gevestigd te Roermond. De stichting is ingeschreven bij de Kamer van Koophandel onder nummer 41066094 en is opgericht op 18 februari 1977. Gedurende het jaar was het fonds aangesloten bij de Pensioenfederatie.

Missie en doelstelling van het pensioenfonds

Het fonds voert voor onze deelnemers de pensioenregeling uit op een verantwoordelijke, evenwichtige, betrouwbare, kostenbewuste, transparante, laagdrempelige en maatschappelijk verantwoorde wijze. Het fonds communiceert hierover op een begrijpelijke en transparante wijze.

Doelstelling

Het fonds heeft als doel te zorgen voor een ouderdomspensioen voor deelnemers, gewezen deelnemers en gepensioneerden en voor een nabestaandenpensioen voor de (gewezen) partners en kinderen van de (gewezen) deelnemers en gepensioneerden.

Uitvoering ten behoeve van onze deelnemers

Het fonds voert de pensioenregeling in opdracht van de sociale partners uit voor haar deelnemers. In de besluiten die het fonds neemt staat steeds het belang van de deelnemers centraal. Het fonds heeft geen commercieel belang (non-profit) en alle baten komen ten gunste van haar deelnemers.

Het fonds is in 1977 opgericht om (oud-) medewerkers en hun gezinnen een inkomen te bieden bij het bereiken van de pensioengerechtigde leeftijd of bij overlijden en om in geval van (gedeeltelijke) arbeidsongeschiktheid de pensioenopbouw van de deelnemer (gedeeltelijk) premievrij voort te zetten.

1) Dekkingsgraad berekend op basis van rentetermijnstructuur ultimo jaar.

Hiermee is rekening gehouden bij de waardering van de technische voorziening.

2) De beleidsdekkingsgraad vanaf 1 januari 2015 berekend op basis van het twaalfmaands gemiddelde.

3) Deze is teruggerekend per 31 december 2014.

Evenwichtig

Het fonds gelooft dat het delen van kosten en risico's tussen deelnemers leidt tot een betere uitgangspositie van alle individuele deelnemers. Deze kosten- en risicodeling heeft niet alleen betrekking op verschil in levensverwachting tussen verschillende leeftijdsgroepen maar ook op de wijze waarop een pensioenfonds haar financiële middelen belegt. De belangen van de verschillende groepen deelnemers lopen niet in alle situaties parallel. Het bestuur van het fonds is zich hiervan terdege bewust. In de besluiten die het fonds neemt, worden de belangen van alle groepen deelnemers evenwichtig behartigd. Het bestuur legt hierover verantwoording af aan het door de deelnemers van het pensioenfonds gekozen Verantwoordingsorgaan en kent een intern toezicht dat uitgeoefend wordt door de Raad van Toezicht. Beide organen doen hiervan verslag in het jaarverslag.

Pensioenregeling

De pensioenregeling die het pensioenfonds voor de sociale partners uitvoert, heeft de vorm van een voorwaardelijke middelloonregeling. Elke deelnemer bouwt, indien de premie toereikend is, jaarlijks 1,875% pensioen op over het pensioengevend salaris in dat jaar verminderd met de geldende AOW- franchise. Het pensioengevend salaris is gemaximeerd op grond van de Wet op de loonbelasting 1964. De pensioenrichtleeftijd van de regeling is gesteld op de eerste van de maand waarin de deelnemer de 68-jarige leeftijd bereikt. De pensioenregeling is om een aantal redenen 'voorwaardelijk'. De pensioenopbouw is afhankelijk van de toereikendheid van de pensioenpremie voor dat jaar. Indien deze niet voldoende is, zal in het betreffende jaar de pensioenopbouw worden beperkt. In 2018 was de premie niet toereikend en was de opbouw 1,798%. Ook voor 2019 is de premie niet toereikend om een opbouw van 1,875% toe te zeggen, en naar verwachting zal ook na 2019 de premie niet toereikend zijn. Het bestuur heeft de sociale partners gevraagd de premie te verhogen zodat een opbouw van 1,875% mogelijk is. Sociale partners hebben hier afwijzend op gereageerd.

Daarnaast zijn de opgebouwde pensioenen en de pensioenuitkeringen afhankelijk van de financiële positie van het fonds. Indien de financiële situatie van het pensioenfonds daar aanleiding toe geeft, kan er worden gekort op de opgebouwde en ingegane pensioenen. Jaarlijks beslist het bestuur of alle opgebouwde pensioenen en de pensioenuitkeringen worden aangepast aan (maximaal de) prijsinflatie en zo ja, met welk percentage. Dit is afhankelijk van de financiële situatie van het pensioenfonds, die tenminste op het voor indexatie wettelijk vereiste niveau moet zijn, zowel vóór als na indexatie. De indexatieregels van het fonds zijn vastgelegd in het indexatiebeleid.

In 2018 stond de financiële positie van het pensioenfonds het niet toe dat er geïndexeerd kon worden.

De deelnemer heeft met inachtneming van de overige bepalingen van het pensioenreglement volgens de regeling aanspraak op:

- ouderdomspensioen voor zichzelf;
- partnerpensioen voor de partner;
- wezenpensioen voor de kinderen;
- premievrijstelling bij arbeidsongeschiktheid.

Financiering van de pensioenregeling

De pensioenregeling is een "Voorwaardelijk geïndexeerd middelloon"-regeling. De werkgever betaalt hiervoor een vaste premie. De actieve deelnemers betalen een eigen bijdrage ten behoeve van de pensioenregeling aan de werkgever. De werkgever heeft verder geen enkele verplichting tot het betalen van aanvullende bedragen, ook niet als bij het pensioenfonds een tekort ontstaat. Ook het omgekeerde geldt: in geval van overschotten kan de werkgever geen geld aan het fonds onttrekken. Het verzekeringstechnisch risico en het beleggingsrisico liggen bij het pensioenfonds. De inhoud van de pensioenregeling is onderdeel van de arbeidsvoorwaarden. Deze worden overeengekomen tussen de sociale partners (werkgever en de vertegenwoordigers van de werknemers, de vakbonden). Ook de pensioenpremie vormt onderdeel van die afspraken. Op basis van die afspraken wordt door de werkgever een uitvoeringsovereenkomst overeengekomen met het pensioenfonds. De taak van het bestuur van het pensioenfonds is onder meer het toetsen of de gewenste pensioenregeling kan worden uitgevoerd voor de afgesproken premie. Hierbij wordt onder andere getoetst op financierbaarheid, uitvoerbaarheid, uitlegbaarheid, communiceerbaarheid en evenwichtigheid.

Begrijpelijke en transparante communicatie

Het bestuur realiseert zich dat pensioenen door deelnemers vaak als ingewikkeld worden ervaren. Het bestuur streeft ernaar om naar de deelnemers zo duidelijk en eenvoudig mogelijk te communiceren over hun pensioenen.

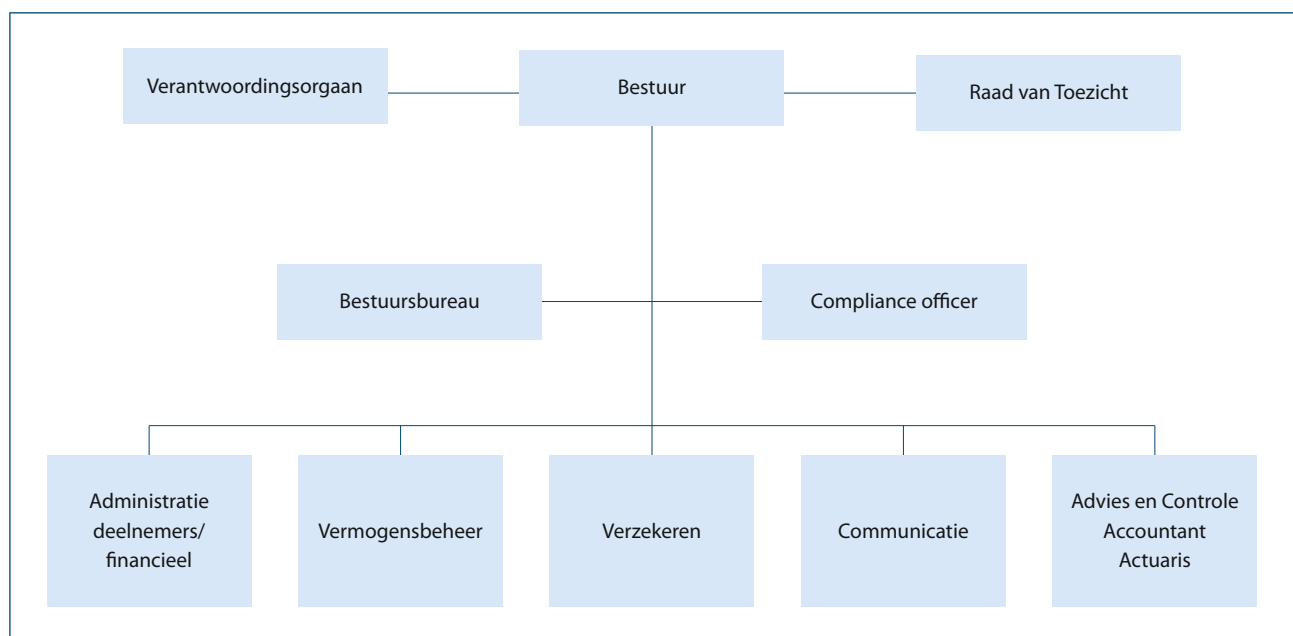
Ook vindt het bestuur het belangrijk dat de deelnemers op de hoogte zijn van de ontwikkelingen in het fonds. Niet alleen in goede maar ook in mindere tijden informeert het pensioenfonds de deelnemers over de genomen besluiten, gemaakte keuzes en achterliggende overwegingen.

Het fonds zorgt voor een up-to-date website (www.pensioenfondssrockwool.nl), waarop de voor de deelnemers meest relevante informatie wordt vermeld en toegelicht. Op de website heeft het fonds "Mijn pensioencijfers" opgenomen. In een beveiligde omgeving wordt voor deelnemers een overzicht van hun bij het fonds opgebouwde en te bereiken pensioen weergegeven. Daarnaast heeft de deelnemer de mogelijkheid om via de pensioenplanner ("mijn pensioen") verschillende keuzemogelijkheden door te rekenen wat er in het pensioen van de deelnemer verandert wanneer een deelnemer korter of langer gaat werken, eerder met pensioen wil of kiest voor meer of minder partnerpensioen (uitruilen van pensioen).

In 2018 heeft het fonds twee papieren nieuwsbrieven aan alle deelnemers gestuurd. Bij de nieuwsbrief over het jaarverslag heeft het fonds gekozen voor een grafische opzet. Aan de hand van relevante "visuals" kunnen deelnemers zich snel een beeld vormen over de situatie waarin het fonds zich bevindt.

Individuele communicatie naar de deelnemers bestaat uit de startbrief met bijlage Pensioen 123 (laag 1) bij indiensttreding, een jaarlijkse opgave van het opgebouwde pensioen (het Uniform Pensioenoverzicht, kortweg UPO) en brieven bij bijzondere gebeurtenissen, zoals bij echtscheiding, waardeoverdracht en overlijden. Dit alles doet het fonds in voor deelnemers begrijpelijke bewoordingen.

3. Organisatie van het fonds

Bestuur

Het bestuur is verantwoordelijk voor de uitvoering van de pensioenregeling. Zo behoort het tot de taken van het bestuur om een uitvoeringsovereenkomst te sluiten met de werkgever en verslag te doen aan de deelnemers en andere betrokkenen van het beleid van het fonds. Ook is het bestuur verantwoordelijk voor het solide beheer van het belegde vermogen.

Het bestuur is paritair samengesteld en bestaat uit vier bestuurders. De voorzitter wordt op voordracht van de werkgever benoemd. Daarnaast wordt één bestuurder op voordracht van de werkgever benoemd. Op voordracht van de werknemersvertegenwoordiging in het Verantwoordingsorgaan wordt de werknemersbestuurder benoemd. Op voordracht van de gepensioneerdenvertegenwoordiger in het Verantwoordingsorgaan wordt de bestuurder namens de geleding gepensioneerden benoemd.

Het bestuur hecht grote waarde aan de geschiktheid (kennis, inzicht, oordeelsvorming en professioneel gedrag) van de bestuursleden en overige betrokkenen bij het pensioenfonds. Sinds 1 juli 2012 dienen bestuurders bij aantreden minimaal te voldoen aan geschiktheidseisen van DNB (geschiktheidsniveau A). Bij toetsing houdt DNB rekening met de functie en beschikbaarheid van het bestuurslid, alsmede met de aard, omvang, schaal en complexiteit en het risicoprofiel van het pensioenfonds en de samenstelling en het functioneren van de bestuurders tezamen.

Bij de werving- en selectieprocedure van een bestuurslid worden, afhankelijk van het profiel en de deskundigheden van de zittende bestuursleden, de geschiktheidseisen en de benodigde specifieke deskundigheden opgenomen in de profielschets.

Mevrouw Peters is als voorzitter teruggetreden per 27 juni 2018. De heer Donders heeft ad interim de voorzittersrol overgenomen en is na goedkeuring door DNB benoemd als voorzitter per 7 november 2018.

Bestuurssamenstelling

<i>Naam</i>	<i>Functie</i>	<i>Vertegen- woordiging</i>	<i>Lid sinds</i>	<i>Zittingsduur</i>
Dhr. E. Donders (1953)	Voorzitter	Werkgever	17-10-2017	1-1-2020
Dhr. E. Bosman (1966)	Secretaris	Werknemers	2-10-2017	1-1-2021
Dhr. G. Monsieur (1950)	Lid	Gepensioneerden	12-12-2016	1-1-2020
Vacature	Lid	Werkgever		

Raad van Toezicht

De wettelijke taak van de Raad van Toezicht is toezicht te houden op het beleid van het bestuur en op de algemene gang van zaken in het pensioenfonds. De Raad is ten minste belast met het toezien op adequate risicobeheersing en evenwichtige belangenafweging door het bestuur en legt verantwoording af over de uitvoering van de taken en de uitoefening van de bevoegdheden aan het Verantwoordingsorgaan en in het jaarverslag. Voorts staat de Raad van Toezicht het bestuur met raad terzijde.

De Raad geeft onder meer goedkeuring aan de besluiten van het bestuur inzake:

- Het jaarverslag en de jaarrekening.
- De profielschets van de bestuurders.
- Het beleid inzake de beloningen.

Het bestuur van een fonds legt de benoeming van een kandidaat bestuurder voor aan de Raad van Toezicht. De Raad van Toezicht kan de benoeming van deze kandidaat bestuurder beletten indien deze niet voldoet aan de profielschets. De Raad kan de bestuurders van het fonds schorsen of ontslaan wegens disfunctioneren.

<i>Naam</i>	<i>Functie</i>	<i>Lid sinds</i>	<i>Zittingsduur</i>
Dhr. H. de Valck (1963)	Voorzitter	1-7-2014	1-7-2022
Mevr. I. Nijhuis (1973)	Lid	30-1-2017	1-7-2021
Mevr. M. Oostenbrink (1964)	Lid	19-3-2018	1-7-2020

Verantwoordingsorgaan

Het Verantwoordingsorgaan werkt volgens het door het bestuur goedgekeurde reglement. Het verslag van het Verantwoordingsorgaan is elders in dit jaarverslag opgenomen. Het Verantwoordingsorgaan heeft de bevoegdheid een oordeel te geven over het handelen van het bestuur aan de hand van het jaarverslag, de jaarrekening en andere informatie, waaronder de bevindingen van de Raad van Toezicht, over het door het bestuur uitgevoerde beleid, evenals over beleidskeuzes voor de toekomst. Het Verantwoordingsorgaan heeft onder meer een adviesrecht inzake de vorm en inrichting van het toezicht, het beloningsbeleid, het communicatiebeleid en het premiebeleid.

<i>Naam</i>	<i>Functie</i>	<i>Vertegenwoordiging</i>	<i>Lid sinds</i>	<i>Zittingsduur</i>
Dhr. M. Husson (1965)	Voorzitter	Werkgever	10-12-2015	1-7-2021
Dhr. J. van der Meulen (1964)	Lid	Werknemer	1-7-2018	1-7-2021
Dhr. J. Kocken (1948)	Lid	Gepensioneerden	1-7-2013	1-7-2020
Dhr. J. Ramakers (1954)	Lid	Werknemer	11-6-2018	1-7-2019

Bestuursbureau

De uitvoering van de dagelijkse werkzaamheden gebeurt door een eigen bestuursbureau in samenwerking met de diverse uitvoeringsorganisaties. Deze werkzaamheden betreffen bestuursondersteuning, pensioenadministratie, vermogensbeheer en risicomanagement. Het bestuur blijft, conform de eisen van de Pensioenwet, verantwoordelijk voor de juiste uitvoering van de uitbestede taken.

<i>Naam</i>	<i>Functie</i>
Dhr. F. Reuling	Secretaris
Mevr. N. Gerritsen- Deckers	Financieel specialist

Bestuurscommissies

Beleggingsadviescommissie

Vanuit het bestuur is een beleggingsadviescommissie ingesteld. De commissie dient als adviesorgaan van het bestuur. De taken en verantwoordelijkheden van de commissie zijn door het bestuur vastgesteld. De taken zijn het doen van voorstellen voor het beleggingsbeleid, het opstellen van het beleggingsplan en het monitoren van de vermogensbeheerders. De feitelijke besluiten worden binnen het bestuur genomen.

De heer Bosman is sinds oktober 2017 voorzitter van de beleggingsadviescommissie. De heer Schapendonk is als extern lid toegevoegd. Mevrouw Peters was lid van de beleggingsadviescommissie. De beleggingsadviescommissie werd in 2018 ondersteund door Nationale Nederlanden Investment Partners (NNIP) als fiduciair manager.

Compliance officer

Compliance beoogt een integere bedrijfsvoering van het pensioenfonds en een integere cultuur te bewerkstelligen waarin het vanzelfsprekend is dat aan het fonds verbonden personen handelen in overeenstemming met de geldende maatschappelijke normen

en de wet- en regelgeving. De compliance officer houdt toezicht op de deugdelijkheid en effectiviteit van interne regels en procedures. De heer Wintjes is compliance officer van het fonds. In dit bestuursverslag is een rapportage van de compliance officer opgenomen.

Extern toezicht

Het pensioenfonds heeft te maken met verschillende toezichthouders. De belangrijkste toezichthouders zijn De Nederlandsche Bank N.V. ("DNB"), die het prudentieel en materieel toezicht uitvoert en de Autoriteit Financiële Markten ("AFM"), die het gedragstoezicht uitvoert.

Prudentieel en materieel toezicht

Prudentieel toezicht is het toezicht gericht op de normen ten aanzien van de financiële soliditeit van pensioenfondsen en op het bijdragen aan de financiële stabiliteit van de sector van pensioenfondsen. Het materieel toezicht is gericht op alle normen in de wet die geen onderdeel uitmaken van het prudentieel toezicht of het gedragstoezicht door de AFM. Het ziet toe of de statuten en het pensioenreglement van pensioenfondsen voldoen aan de wet- en regelgeving. DNB heeft bijzondere bevoegdheden voor onder meer het toetsen op geschiktheid en betrouwbaarheid van bestuurders, beleidsbepalers en medebeleidsbepalers van pensioenfondsen, collectieve waardeoverdracht, de financiële opzet van pensioenfondsen en toezicht op externe accountants en certificerende actuarissen. De externe accountant controleert en verstrekt een verklaring over de getrouwheid van de jaarrekening. De certificerend actuaire stelt een certificeringsrapport op waarin zijn verklaring of voldaan is aan de artikelen 126 tot en met 140 van de pensioenwet is opgenomen. Zowel de externe accountant als de certificerend actuaire moeten aan DNB inzicht bieden in hun controle- en beoordelingswerkzaamheden en overige inlichtingen verstrekken die DNB redelijkerwijs nodig acht.

Gedragstoezicht

Gedragstoezicht is het toezicht gericht op de naleving van de normen voor communicatie en voorlichting aan deelnemers, gewezen deelnemers, gewezen partners en pensioengerechtigden door pensioenuitvoerders. De AFM ziet ook toe op de naleving van normen voor het tegengaan van misbruik van voorwetenschap en het voorkomen van belangenconflicten met betrekking tot transacties in financiële instrumenten. Het pensioenfonds heeft daarvoor een gedragscode opgesteld waarop door de compliance officer wordt getoetst.

4. Uitbesteding

Het bestuur heeft een aantal kerntaken uitbesteed, zoals de uitvoering van het vermogensbeheer, de pensioen- en deelnemersadministratie, de financiële administratie en de financiële- en actuariële verslaglegging. Bij het uitbesteden van deze activiteiten blijft de eindverantwoordelijkheid voor de uitvoering en de resultaten volledig bij het bestuur.

Uitbestedingsbeleid

Vanwege het belang van uitbesteding en de hoge mate waarin het pensioenfonds gebruik maakt van uitbesteding en inkoop van diensten, is door het bestuur een uitbestedingsbeleid bepaald waarin onder andere de visie, uitgangspunten en de beheersing van de uitbesteding en de inkoop van diensten is uitgewerkt.

Pensioen- en deelnemersadministratie

De pensioen- en deelnemersadministraties, de financiële administratie en de financiële verslaglegging zijn uitbesteed aan AZL, waarbij de afspraken zijn vastgelegd in een overeenkomst en een Service Level Agreement (SLA). Tot de uitbesteding behoort de administratie van de deelnemers, (opgebouwde) pensioenen, pensioenuitkeringen en de uitbetaling van de ingegane pensioenen. Voorts wordt ook de verzending van onder andere de startbrief Pensioen 123 (laag 1), de stopbrief, de pensioeningangsbrief en het Uniform Pensioen Overzicht (UPO) door AZL uitgevoerd. Bij vragen over het pensioen kunnen de (gewezen) deelnemers terecht bij de Afdeling klantenservice van AZL.

Op hoofdlijnen wordt door middel van het bespreken van SLA-rapportages en het beoordelen van de ISAE 3402-rapportages (zie ook uitbestedingsrisico's in paragraaf Risicomanagement) binnen het bestuur de performance van de uitbestede diensten gemonitord. Jaarlijks worden de geleverde prestaties van de uitbestede diensten geëvalueerd op de belangrijkste indicatoren waarop deze partijen geselecteerd zijn. Naar aanleiding van de uitkomsten van de evaluatie door het bestuursbureau neemt het bestuur een besluit om de dienstverlening wel of niet te continueren.

Vermogensbeheer en financieel balansrisicomanagement

Het pensioenfonds heeft een overeenkomst tot vermogensbeheer ("Portfolio Management Agreement") en een SLA gesloten met NNIP. NNIP voert het beheer over het Mandaat (de beleggingen inclusief derivaten). NNIP administreert de volledige portefeuille en rapporteert op maand- en kwartaalbasis.

Het pensioenfonds heeft NNIP als financieel balansrisico-manager aangesteld. Binnen de door het fonds geformuleerde beleidsdoelstellingen adviseert NNIP over het beheersen van de rente-, inflatie-, valuta- en aandelenrisico's door middel van beleggingen en derivatentransacties ("Hedging"). NNIP heeft voor de derivaten de bevoegdheid om, binnen het door het bestuur gedefinieerde strategisch beleggingsbeleid aan- en verkopen in fondsen uit te voeren.

Certificering en Advisering

Actuariaat

Hierbij wordt onderscheid gemaakt tussen certificerende en adviserende werkzaamheden. Het bestuur heeft gedurende 2018 de adviserende werkzaamheden opgedragen aan Willis Towers Watson. EY Actuarissen verzorgt de certificerende werkzaamheden.

Controle

De controle van de jaarrekening is opgedragen aan PWC.

Externe ondersteuning

Het fonds maakt waar nodig gebruik van externe deskundigheid voor actuariaat, risicomanagement en juridisch advies.

5. Bestuursaangelegenheden

Samenstelling bestuur

Per 27 juni 2018 is mevrouw Peters teruggetreden als voorzitter van het fonds. De heer Donders heeft de voorzittersrol overgenomen als waarnemend voorzitter. DNB heeft op 7 november 2018 ingestemd met de benoeming van de heer Donders als voorzitter. Door de terugtreding van mevrouw Peters is er een vacature ontstaan. Deze zal naar verwachting in het eerste half jaar van 2019 worden ingevuld.

Financiering

De financiering van de pensioenvoorzieningen vindt plaats door bijdragen van werkgever en werknemers. De afspraken met betrekking tot de financiering en uitvoering van de pensioenregeling zijn vastgelegd in een uitvoeringsovereenkomst tussen het fonds en de aangesloten onderneming. De totale premie bedraagt 32,6% van de premiegrondslag.

ABTN

Het fonds heeft een actuariële en bedrijfstechnische nota (ABTN) opgesteld waarin is omschreven welk beleid wordt gevoerd om de doelstellingen van het fonds te kunnen nakomen. In de ABTN wordt nader ingegaan op de organisatie van het fonds, de inhoud van de pensioenregeling (pensioenovereenkomst), de financiële opzet (grondslagen, het beleidskader en sturingsmiddelen), het

beleggingsbeleid, het crisisplan, de hoofdlijnen van het interne beheersingssysteem en de opzet van de administratieve organisatie en interne controle alsmede de hoofdlijnen van de uitvoeringsovereenkomst. De ABTN is geactualiseerd in 2018.

Statuten

De statuten van het fonds zijn in het verslagjaar niet gewijzigd.

Bestuursvergaderingen

Het Bestuur heeft in 2018 negen keer vergaderd. In het kader van de toekomstverkenning heeft het Bestuur daarnaast verschillende keren overleg- en werkbijeenkomsten gehad. Met de toekomstverkenning is direct een belangrijk onderwerp van het afgelopen jaar benoemd. In het voorjaar van 2018 is hiermee gestart. Aanleiding hiervoor was mede het door de sociale partners aangekondigde voornemen de pensioenuitvoeringsovereenkomst op te zeggen. In overleg met werkgever en vakbonden zijn voor de zomer afspraken gemaakt om, waar mogelijk en met behoud van ieders eigen verantwoordelijkheid, gezamenlijk op te trekken. Dit heeft geresulteerd in een vijftal gezamenlijke bijeenkomsten met sociale partners. De toekomstverkenning heeft geleid tot voorlopige bestuursconclusies die zijn vastgelegd in een beslisdocument. Na bespreking met sociale partners van deze voorlopige conclusies is in overleg besloten tot het uitzetten van een enquête in combinatie met informatiebijeenkomsten voor (gewezen) deelnemers en gepensioneerden begin 2019. Naar verwachting worden in de loop van 2019 definitieve keuzes gedefinieerd met betrekking tot de toekomst van het pensioenfonds. De financiële positie van het pensioenfonds heeft in 2018 de volle aandacht van het Bestuur gehad. De dekkingsgraad is achtergebleven bij de noodzakelijke stijging om per eind 2020 een korting van pensioenaanspraken te voorkomen. De gevolgen van dit achterblijven zijn gecommuniceerd met belanghebbenden en sociale partners.

De herstructurering van de inrichting van het vermogensbeheer is in 2018 voltooid. NNIP is aangewezen als fiduciair beheerder. In het contract met NNIP zijn nieuwe prijs- en dienstenafspraken vastgelegd die per saldo leiden tot een aanzienlijke daling van de kosten van vermogensbeheer. Bij de herinrichting is tevens een aanzienlijke vereenvoudiging van de matchingportefeuille doorgevoerd waarmee beleggingsrisico's zijn teruggebracht. Onderdeel van deze vereenvoudiging was het besluit van het bestuur om uit het actief beheerde All Grade fund te stappen. Het fonds heeft de verwachtingen omtrent risico/rendement en actief beheer niet waargemaakt.

In 2018 is het risicomanagement beleid geïmplementeerd en worden op kwartaalbasis rapportages van niet-financiële risico's opgesteld en binnen het Bestuur besproken.

In het kader van de Algemene Verordening Gegevensbescherming is door het Bestuur een verwerkersregister, een privacybeleid en bijbehorende procedure datalekken opgesteld en ingesteld.

Code Pensioenfondsen

In 2018 is de Code Pensioenfondsen vernieuwd en is nu opgebouwd rondom acht thema's. Het pensioenfonds voldoet aan de meeste in de Code opgenomen normen. Op een aantal normen is dit (nog) niet het geval. Hierna worden deze benoemd en toegelicht:

Norm 2. Het aanvaardbare uitvoeringskostenniveau is door het Bestuur nog niet in absolute termen vastgelegd. Wel heeft het Bestuur vastgesteld dat het kostenniveau van 2017 in de range zit van vergelijkbare fondsen. In 2019 is door het Bestuur een absoluut aanvaardbaar kostenniveau vastgesteld;

Norm 3. De toetsing van de effectiviteit van het beleid was in 2018 nog niet opgenomen in de beleidskalender. Dit heeft inmiddels wel plaatsgevonden;

Norm 26. Ten aanzien van de permanente educatie van bestuursleden heeft het Bestuur uitgesproken dat dit de eigen verantwoordelijkheid is van de professionele bestuurders. Hierdoor is geen sprake van een in de Code genoemd programma. In 2019 wordt dit programma alsnog uitgewerkt;

Norm 30. De nieuwe norm dat het Verantwoordingsorgaan met enige regelmaat het functioneren van het eigen orgaan evalueert wordt in 2019 geïmplementeerd;

Norm 33. Door het in 2018 terugtreden van de vrouwelijke leden in het Bestuur en het Verantwoordingsorgaan wordt niet meer voldaan aan de norm dat in beide organen tenminste één vrouw zitting heeft. In de Raad van Toezicht hebben twee vrouwen zitting. Ook aan de norm dat mensen jonger dan 40 jaar zitting hebben in het Bestuur, Raad van Toezicht en Verantwoordingsorgaan wordt niet voldaan. Voor een deel kan dit worden verklaard door de deelnemerspopulatie: slechts 10% is vrouw zodat voor het Verantwoordingsorgaan een beperkt aantal mensen in aanmerking komt. Ondanks inspanningen is het helaas niet gelukt vrouwelijke en/of jongeren zich te laten kandideren voor het Verantwoordingsorgaan. Indien in de loop van 2019 blijkt dat het fonds niet binnen afzienbare tijd ophoudt te bestaan zal een stappenplan worden opgesteld om meer diversiteit te realiseren;

Norm 38. Het Verantwoordingsorgaan beschikt nog niet over een competentievisie. Deze wordt in 2019 opgesteld.

Zelfevaluatie

Zelfevaluatie is voor het bestuur een continu proces. Iedere bestuursvergadering wordt na afloop geëvalueerd.

In 2018 heeft een collectieve bestuurlijke zelfevaluatie plaatsgevonden. Deze evaluatie is ondersteund door de heer Marsman. Hoewel er altijd ruimte is voor verbetering is het bestuur in het algemeen tevreden over het functioneren en de geschiktheid van de leden.

Naleving wet- en regelgeving

Er zijn bij het bestuur geen overtredingen bekend van wet- en regelgeving. In 2018 zijn door de toezichthouders AFM en DNB geen dwangsommen of boetes opgelegd. Ook heeft DNB geen aanwijzingen aan het fonds gegeven, noch is een bewindvoerder aangesteld of is bevoegdheidsuitoefening van organen van het fonds gebonden aan toestemming van de toezichthouder.

Klachten en geschillen

In het pensioenreglement is een klachten- en geschillenregeling opgenomen. Deze is ook op de website van het fonds gepubliceerd. In het verslagjaar zijn geen klachten ontvangen.

Integere bedrijfsvoering en risicobeheersing

Het beleid van het fonds is gericht op een integere bedrijfsvoering. In dit kader heeft het bestuur de risico's van het fonds geanalyseerd. Een beschrijving van deze risico's alsmede de beheersingsmaatregelen zijn opgenomen in de ABTN van het fonds. In dit bestuursverslag wordt separaat verslag gedaan van de (mate van) risicobeheersing. Het bestuur is van mening dat met vorengenoemd risicobeleid, het periodiek (laten) uitvoeren van een ALM-studie, overige analyses alsmede overige periodieke rapportages zoals de risicomonitor en de administratieve rapportage, zorg wordt gedragen voor een integere bedrijfsvoering. Met de risicomonitor wordt de mate waarin recente volatiliteit doorwerkt in de (verwachte) ontwikkeling van de dekkingsgraad gemeten en wordt het bestuur in staat gesteld te beoordelen of het beleggingsbeleid in lijn is met de geformuleerde risicotoleranties.

Communicatie

Het fonds heeft een communicatieplan opgesteld. Het communicatieplan wordt jaarlijks geëvalueerd en aangepast. Via de website van het pensioenfonds (www.pensioenfondsrockwool.nl) wordt per doelgroep –werknemers, gepensioneerden en bestuurders– de specifiek voor deze doelgroep relevante informatie verstrekt.

Jaarlijks ontvangen de actieve deelnemers, de arbeidsongeschikte deelnemers met recht op premievrije pensioenopbouw en de pensioengerechtigden het Uniform Pensioenoverzicht (UPO) inclusief toelichting. De gewezen deelnemers ontvangen eenmaal per vijf jaar een UPO.

Het UPO is ontwikkeld door Pensioenfondsenkoepels en verzekeraars en geeft inzicht in de opgebouwde en eventueel nog te bereiken pensioenaanspraken. Doel van het UPO is dat alle pensioenuitvoerders eenzelfde pensioenoverzicht verstrekken waarmee (gewezen) deelnemers in staat worden gesteld om soortgelijke pensioenaanspraken uit meerdere bronnen afkomstig, bij elkaar op te tellen en

te vergelijken. De aanspraken zoals vermeld in het UPO zijn eveneens zichtbaar in het nationaal pensioenregister. Via de website www.mijnpensioenoverzicht.nl kan elke burger door middel van de DigiD-code op eenvoudige wijze inzicht krijgen in de eigen (totale) pensioensituatie. Twee keer per jaar ontvangen alle actieven en gepensioneerden een nieuwsbrief van het pensioenfonds. Iedere 2 jaar wordt voor de gepensioneerden een bijeenkomst georganiseerd. Het communicatieplan is uitgewerkt en opnieuw vastgesteld in 2018.

Uitvoeringskosten en kosten vermogensbeheer

Het bestuur werkt met een begroting voor de pensioen- en administratiekosten. Deze begroting wordt gedurende het jaar gevolgd. In 2018 heeft het fonds wederom deelgenomen aan een benchmarkonderzoek van Institutioneel Benchmarking Instituut (IBI) waarmee inzicht is verkregen in het kostenniveau van het fonds. De uitkomsten van het onderzoek laten zien dat het fonds een gemiddeld kostenniveau heeft ten opzichte van vergelijkbare fondsen. Conform het in november 2011 door de Pensioenfederatie gepubliceerde document "Aanbevelingen uitvoeringskosten en de Nadere Uitwerkingen", zijn in navolgend kostenoverzicht de kosten van het pensioenbeheer en vermogensbeheer opgenomen. Het bestuur heeft kennisgenomen van de aanbevelingen van de Pensioenfederatie over de mate waarin en de manier waarop pensioenfondsen hun uitvoeringskosten in beeld kunnen brengen en daarover kunnen rapporteren. Er wordt onderscheid gemaakt in de kosten van het pensioenbeheer en de kosten van het vermogensbeheer.

	2018	2017
Pensioenbeheer		
[a] Kosten per deelnemer	€ 421,00	€ 366,00
Vermogensbeheer		
[b] Kosten in % van het gemiddeld belegd vermogen	0,35%	0,69%
[c] Transactiekosten in % van het gemiddeld belegd vermogen	0,12%	0,40%

De kosten van het pensioenbeheer (zie a) bedragen per deelnemer € 421,- (2017: € 366,-) waarbij het aantal deelnemers gelijk is aan de som van het aantal actieve deelnemers en de gepensioneerden. Bij de kosten van het pensioenbeheer worden de totale pensioenuitvoerings- en administratiekosten, € 911 duizend, zoals verantwoord in de jaarrekening meegenomen. Alleen de kosten van het vermogensbeheer blijven hier buiten beschouwing.

De stijging van de kosten per deelnemer is toe te wijzen aan de omzetting van de administratie naar 68 jaar (€ 31,- per deelnemer) en het toekomstonderzoek (€ 24,- per deelnemer).

Het pensioenfonds heeft echter ook een relatief groot aantal gewezen deelnemers. Dit zijn oud deelnemers die niet meer bij ROCKWOOL (de werkgever) in dienst zijn en hun pensioenaanspraken niet naar een nieuwe werkgever hebben meegenomen. Indien de totale pensioenuitvoerings- en administratiekosten worden verdeeld over alle actieve deelnemers, pensioengerechtigden en gewezen deelnemers, bedragen de kosten van het pensioenbeheer in 2018 per persoon € 293,- (2017: € 251,-). De stijging van de kosten per deelnemer is ook hier toe te wijzen aan de omzetting van de administratie naar 68 jaar (€ 23,- per deelnemer) en het toekomstonderzoek (€ 19,- per deelnemer).

De kosten van vermogensbeheer worden berekend over het belegd vermogen van het fonds. Ondanks een toename van het belegd vermogen in 2018 met € 16,5 miljoen zijn de kosten van vermogensbeheer in euro's gedaald.

De kosten zijn opgedeeld in de categorieën beheervergoedingen, transactiekosten en overige kosten.

Beheervergoedingen

Dit zijn de fiduciaire kosten plus de beheerkosten die in de fondsen zijn ingehouden. Deze bedroegen in 2018 € 605.965,-. Dit is lager dan de € 814.842,- die over 2017 is gerapporteerd. Voor het grootste deel komt het verschil voor rekening van de overgang in 2017 van het beheer van actieve aandelenfondsen naar een goedkopere passieve invulling.

Voor deze kosten wordt zoveel mogelijk aangesloten bij de werkelijk in 2018 afgerekende bedragen. Wanneer deze bedragen niet beschikbaar zijn, worden door de externe manager aangeleverde bedragen genomen. Wanneer nodig worden de kosten bepaald op basis van een schattingsmethodiek waarbij het gemiddeld belegd vermogen wordt vermenigvuldigd met de beheervergoeding.

Transactiekosten

Dit zijn kosten voor het maken van transacties, zowel in het reguliere portefeuillebeheer als ten behoeve van transitie. De transactiekosten bedroegen over 2018 € 416.762,-. Vanwege de aandelentransitie in 2017 waren de kosten in 2017 met € 1.352.914,- flink hoger. Ook in 2018 heeft een transitie plaatsgevonden. Dit betrof een overgang van een discretionaire invulling van de renteafdekking met staatsobligaties en renteswaps naar een fondsbelegging (DMR fondsen) en van een actieve invulling van bedrijfsobligaties naar een passieve invulling. De totale kosten van deze transitie waren met € 63.700,- relatief beperkt.

In lijn met de aanbevelingen van de Pensioenfederatie wordt bij de bepaling van de transactiekosten gebruik gemaakt van de volgende stappen:

- Kosten worden overgenomen uit de transactiebedragen welke zijn benoemd in de aangeleverde transactieformulieren, zijnde de werkelijk afgerekende bedragen.
- Bedragen aangeleverd door de externe beheerder van het beleggingsfonds.
- Benaderd door het instap- of uitstap-percentage te vermenigvuldigen met de transactiewaarde.

Bij de bepaling van de transactiekosten van beleggingsfondsen wordt onderscheid gemaakt in directe (€ 19.281,-) en indirecte transactiekosten (€ 397.481,-). Directe transactiekosten bij beleggingsfondsen betreffen de in- en uitstapvergoedingen en de indirecte transactiekosten zijn de kosten bij aan- en verkoop van beleggingstitels binnen het betreffende fonds. De Pensioenfederatie schrijft voor dat de transactiekosten die binnen de beleggingsfondsen worden gemaakt (de indirecte kosten) worden bepaald op basis van look through.

Overige vermogensbeheerkosten

De overige kosten zijn onder meer de kosten van bewaarloon, en indien van toepassing overige kosten zoals bankkosten en kosten met betrekking tot settlement, advies, monitoring en administratie. Deze overige kosten bedragen over 2018 € 222.954,-. Dit is redelijk in lijn met de kosten van € 167.666,- over 2017.

Totaal

De totale kosten vermogensbeheer komen daarmee uit op € 1,246 miljoen (2017: € 2,043 miljoen). Ten opzichte van het gemiddeld belegd vermogen bedragen de kosten vermogensbeheer 33,53 basispunten (2017: 68,78 bps). Alle kosten worden rechtstreeks ten laste gebracht van het rendement.

Van het totaal aan vermogensbeheerkosten (beheerkosten plus overige kosten) van € 828.919,- is € 208.000,- rechtstreeks in rekening gebracht (zie de toelichting staat van baten en lasten).

Bij het transparant maken van de kosten vermogensbeheer 2018 zijn de aanbevelingen en definities van de Pensioenfederatie in acht genomen. Dat wil zeggen dat de cijfers zijn gebaseerd op werkelijke kosten (indien aanwezig), hetzij een resultaat zijn van schattingen welke qua methodiek minimaal voldoen aan de vereisten van de Pensioenfederatie. Wanneer de beheerkosten zijn gefactureerd middels een factuur dan worden deze niet verwerkt in het resultaat van het beleggingsfonds, maar worden deze kosten verrekend met de cash op totaalniveau. Wanneer kosten worden bepaald op basis van schattingsmethodiek zijn deze wel verwerkt in de performance

van het beleggingsfonds. De schatting van deze kosten wordt bepaald door het gemiddeld belegd vermogen te vermenigvuldigen met het standaardbeheervergoedingspercentage minus eventuele rebate fees.

Bedragen x € 1.000,-	Kosten vermogensbeheer				Totaal
	Beheer- kosten	Performance gerelateerde kosten	Transactie- kosten exclusief aan- en verkoop- kosten	Aan- en verkoop- kosten	
Kosten per beleggingscategorie ¹⁾					
Vastgoed	73	0	0	0	73
Aandelen	50	0	129	4	183
Private equity	0				0
Vastrentende waarden	212	0	268	6	486
Totaal kosten toe te wijzen aan categorieën excl. overlay	335	0	397	10	742
Kosten overlay beleggingen	112			9	121
Totaal kosten toe te wijzen aan categorieën incl. overlay	447	0	397	19	863
Overige vermogensbeheerkosten					
Kosten fiduciair beheer	158				158
Bewaarloon	17				17
Advieskosten vermogensbeheer	58				58
Overige kosten	150				150
Totaal overige vermogensbeheerkosten	383				383
Totaal kosten vermogensbeheer	830	0	397 ²⁾	19	1.246

1) Deze bedragen zijn op basis van 'look-through' weergegeven. Dit in tegenstelling tot de bedragen verantwoord in de jaarrekening. In het jaarrekeninggedeelte van dit verslag worden de vermogensbeheerkosten opgenomen zonder look-through. Dit betekent dat in de jaarrekening alleen de directe vermogensbeheerkosten worden opgenomen waarvoor het fonds facturen ontvangt. Het verschil tussen dit overzicht en de jaarrekening betreffen met name transactiekosten die in de beleggingen zijn verdisconteerd.

2) Voor wat betreft de fondsen, volgt dit uit het swing pricing beleid wat dient ter bescherming van de zittende aandeelhouders. Op het moment dat een netto instroom plaatsvindt, wordt de prijs van het fonds verhoogd met de vooraf vastgestelde swing factor (d.w.z. instap-/uitstapvergoeding, i.v.m. de door het fonds te maken transactiekosten). Indien het pensioenfonds op dat moment uitstroomt, leidt dit tot negatieve transactiekosten voor het pensioenfonds omdat deze een hogere opbrengst genereert met de verkoop dan de feitelijke waarde van het betreffende aantal stukken. Op het moment dat er een netto uitstroom plaatsvindt, wordt de prijs van het fonds verlaagd met de vooraf vastgestelde swing factor. Indien het pensioenfonds op dat moment instroomt, leidt dit tot negatieve transactiekosten voor het pensioenfonds omdat deze minder betaalt voor de aankoop dan de feitelijke waarde van het betreffende aantal stukken.

6. Financiële positie van het fonds

Ontwikkelingen in 2018

Het belegd vermogen van het fonds (inclusief liquide middelen, overlay en vorderingen en schulden beleggingen) nam in het verslagjaar af met € 3,293 miljoen tot € 350,439 miljoen (2017: € 353,732 miljoen). Het portefeuillerendement op basis van total return bedroeg in 2018: -0,94% inclusief overlayresultaat. Het renterisico is ultimo jaar voor ongeveer 60% afgedekt door middel van de DMR-fondsen van NNIP.

De voorziening pensioenverplichtingen eigen rekening is ultimo 2018 vastgesteld op € 365,687 miljoen inclusief voorziening voor arbeidsongeschiktheid. De technische voorziening van het fonds is vastgesteld op basis van een door DNB voorgeschreven rekenrente.

Dekkingsgraad en solvabiliteitseisen

Op basis van de hiervoor genoemde beleggingen en technische voorzieningen bedraagt de aan DNB gerapporteerde dekkingsgraad per 31 december 2018 96,7%. Deze zogenaamde DNB-dekkingsgraad, die gehanteerd wordt voor de beoordeling of er sprake is van een dekkings- of reservetekort, is vastgesteld op basis van een door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur. De beleidsdekkingsgraad per 31 december 2018 bedraagt 100,1%. Deze beleidsdekkingsgraad wordt berekend door het gemiddelde van de afgelopen 12 dekkingsgraden per maandeinde te nemen. Het Vereist Eigen Vermogen (VEV) onder het nFTK dient zodanig te zijn dat het fonds met 97,5% zekerheid volgend jaar voldoende vermogen heeft om de verplichtingen op marktconforme basis over te dragen. Het VEV wordt bepaald met behulp van een door DNB aangereikt standaardmodel. Het VEV bedraagt ultimo 2018 113,0%. Als de dekkingsgraad lager is dan het VEV is er sprake van een reservetekort. Het minimaal vereist vermogen bedraagt 104,2%. Aangezien de aanwezige dekkingsgraad lager is dan het minimaal vereist vermogen en het vereist eigen vermogen, is per 31 december 2018 sprake van een reservetekort en een dekkingstekort. Het bij DNB ingediende herstelplan 2018 van het fonds is daarom in het eerste kwartaal van 2019 geactualiseerd en akkoord bevonden door DNB.

ALM-studie

In 2017 is gestart met een ALM-studie. Deze studie is in 2018 afgerond. De ALM-studie heeft tot het inzicht geleid dat de premie naar verwachting ontoereikend zal zijn om een jaarlijkse opbouw van 1,875% te kunnen toezeggen. Ook wanneer het fonds zou overstappen van de huidige toetsrente op basis van 10-jaarsrentemiddeling naar die van zogenaamd verwacht rendement is een jaarlijkse opbouw van 1,875% niet haalbaar. Omdat het fonds zich in dekkingstekort bevindt, is het niet toegestaan om meer risico te gaan lopen dan het huidige risico(budget). In de ALM-studie zijn diverse varianten doorgerekend waarbij gekeken is naar de verhouding risico en rendement en waarbij het risicobudget niet stijgt. Het bestuur heeft er voor gekozen het kredietrisico aanmerkelijk terug te brengen (door uit het All Grade Fund te stappen) en tevens over te gaan naar een duidelijker portefeuillevverdeling tussen matching (zgn. LDI fondsen) en return (ESG aandelenfondsen van Northern Trust). Als gevolg van deze keuze is het (werkelijke) risicobudget enigszins lager dan het oorspronkelijke.

Uitkomsten haalbaarheidstoets

Jaarlijks wordt door het pensioenfonds een haalbaarheidstoets uitgevoerd. Doel van de haalbaarheidstoets is onder meer inzicht te geven in de mate waarin pensioenfondsen in staat zijn in de toekomst toeslagen te verlenen op de (ingegane) pensioenen. In feite geeft de uitkomst van de haalbaarheidstoets daarbij aan of toekomstige pensioenuitkeringen inflatiebestendig zijn. Met de uitkomsten kunnen deelnemers pensioenfondsen beter met elkaar vergelijken. Sociale partners kunnen met de uitkomsten bepalen of de beoogde doelstellingen van de afgesproken pensioenregeling kunnen worden gerealiseerd. Voor het bestuur van het pensioenfonds zijn de uitkomsten van belang voor het bepalen van het financiële beleid van het pensioenfonds. Alle pensioenfondsen moeten dezelfde uitgangspunten hanteren bij het uitvoeren van de haalbaarheidstoets. De uitgangspunten zijn vastgesteld door DNB. Een pensioenresultaat van 100% houdt in dat het pensioenfonds op de lange termijn in staat is de pensioenen zodanig te verhogen dat de inflatie wordt bijgehouden. Het pensioenresultaat wordt gedefinieerd als:

$$\frac{\text{De som van de verwachte uitkeringen inclusief verwachte indexaties o.b.v. het fonds beleid}}{\text{De som van de verwachte uitkeringen indien jaarlijks de volledige prijsindex zou worden toegekend.}}$$

Het gemiddelde pensioenresultaat (horizon 60 jaar) voor het hele fonds bedraagt 97,0% (vanuit feitelijke positie 2017), dat betekent een koopkrachtverlies van gemiddeld 3%.

	Grens	Realisatie 2018
Verwacht pensioenresultaat vanuit feitelijke dekkingsgraad	70,0%	97,0%
In een slecht weer scenario vanuit feitelijke dekkingsgraad		73,2%

Premie

Voor de financiering van de pensioenregeling is tussen de werkgever en het pensioenfonds in de uitvoeringsovereenkomst overeengekomen dat een doorsneepremie (als percentage van de pensioengrondslagsom) zal worden betaald. De premie bedraagt 32,6% van de premiegrondslag. Het fonds gaat uit van een gedempte kostendekkende premie. Bij een gedempte premie wordt de premie berekend als de som van een voortschrijdend gemiddelde van de rentetermijnstructuur met een periode van 10 jaar. De feitelijk betaalde premie over 2018 bedraagt € 11,901 miljoen. De inkoop voor VPL-aanspraken (op basis van de gedempte rente en exclusief opslag voor het vereist eigen vermogen) bedraagt € 405 duizend, waardoor een premie resteert van € 11,496 miljoen ter financiering van nieuwe aanspraken.

De door het fonds ontvangen premie in 2018 is niet kostendekkend om een opbouw van 1,875% toe te zeggen. De opbouw is voor 2018 verlaagd naar 1,798%. De marktrente ligt lager dan de rekenrente waarop de gedempte kostendekkende premie wordt berekend. Daarom is de premie berekend op marktrente niet kostendekkend, dit wil zeggen dat de premie niet bijdraagt aan herstel, maar juist ten koste gaat van de dekkingsgraad.

Toeslagverlening

Het fonds heeft, naar aanleiding van de uitgevoerde aanvangshaalbaarheidstoets in 2015 en het overleg met sociale partners, de toeslagambitie in 2015 opnieuw gedefinieerd. Op basis van de uitkomsten van de aanvangshaalbaarheidstoets is een volledige toeslagverlening in de toekomst niet te verwachten. Dit is voornamelijk het gevolg van de huidige externe factoren (marktomstandigheden ten aanzien van de rentestand). Elk jaar wordt het voor toeslag beschikbare vermogen vastgesteld. Voor zover het vermogen boven de beleidsdekkingsgraad van 110% uitkomt is toeslagverlening mogelijk. Bij een beleidsdekkingsgraad tussen 110% en 130% is de toeslag een percentage van hetgeen er verleend zou moeten worden. Wanneer de dekkingsgraad hoger is dan 130% is volledige toeslagverlening mogelijk. Tevens kan dan door het bestuur worden besloten tot incidentele toeslagverlening. Gezien de financiële positie van het fonds werd er in 2018 en wordt er opnieuw in 2019 geen toeslag verleend. De toeslagverlening voor deelnemers wordt gebaseerd op de CAO loonronde van de werkgever. Voor gewezen deelnemers en pensioengerechtigden wordt de toeslagverlening gebaseerd op het CPI alle huishoudens sept/sept. Zodra de financiële positie dit toelaat kan het bestuur eventueel besluiten tot het toekennen van inhaaltoeslag. Onderstaand een overzicht van de toegepaste toeslag in vergelijking met de werkelijke toeslagfactoren:

	2019	2018	2017	2016	2015
Deelnemers					
Werkelijke toeslag	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
Toeslagfactoren	4,00%	2,00%	2,25%	1,65%	2,50%
Gewezen deelnemers/ gepensioneerden					
Werkelijke toeslag	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
Toeslagfactoren	1,88%	1,50%	0,30%	0,64%	0,88%

Verlaging

Wanneer de beleidsdekkingsgraad 5 jaar achter elkaar lager is dan 104,2% moeten de (opgebouwde) pensioenen worden verlaagd. Dit kan eind 2020 het geval zijn.

Wanneer de dekkingsgraad lager is dan 113,0% moet een herstelplan worden gemaakt waaruit blijkt dat dit niveau weer binnen 10 jaar wordt gehaald. Op basis van de dekkingsgraad aan het begin van het jaar wordt bepaald of dat gaat lukken. De cijfers per 1 januari 2019 geven aan dat geen korting nodig is uit hoofde van het niet halen van de grens van 113,0%. De dekkingsgraad aan het einde van 2019 bepaalt of een herstel binnen 10 jaar naar de vereiste dekkingsgraad van 113,0% mogelijk is. Als dat niet zo is, dan is een korting van aanspraken uit hoofde van het niet halen van de grens van 113,0% noodzakelijk. Het bestuur heeft wel besloten dat een noodzakelijke korting kan worden verdeeld over 10 jaar wanneer herstel niet binnen 10 jaar lukt. Op deze manier wordt de jaarlijkse korting beperkt.

7. Pensioenen

Het pensioenfonds voert de pensioenregeling(en) uit voor de werknemers van ROCKWOOL B.V. alsmede de (directe of indirecte) dochtermaatschappijen waarvoor de CAO voor ROCKWOOL geldt (hierna te noemen werkgever). De wederzijdse verantwoordelijkheden, rechten en (financiële) plichten zijn vastgelegd in een uitvoeringsovereenkomst met de werkgever. In deze overeenkomst zijn onder meer bepalingen opgenomen met betrekking tot de aanmelding van deelnemers, premievaststelling, de wijze en het tijdstip van premiebetaling en het verlenen van toeslagen. Het pensioenfonds voert de pensioenregeling uit voor de (gewezen) deelnemers en gepensioneerden en nabestaanden die rechten hebben verworven op grond van het pensioenreglement. Dat geldt tevens voor arbeidsongeschikte deelnemers die premievrije rechten hebben opgebouwd in vorige regelingen. De regeling kan worden geclassificeerd als een collectieve beschikbare premieregeling (CDC). Indien de benodigde pensioenpremie voor de reglementaire opbouw dit maximum overschrijdt, zal dit leiden tot een verlaagde toekomstige pensioenopbouw. De pensioenregeling heeft het karakter van een uitkeringsovereenkomst. De belangrijkste kenmerken per 1 januari 2019 van de regeling zijn als volgt:

- Pensioensysteem: Pensioenregeling gebaseerd op voorwaardelijk geïndexeerd middelloon
- Pensioenleeftijd: 68 jaar
- Opbouw franchise: € 18.749
- Pensioengevend salaris: 12 x maandsalaris inclusief persoonlijke en/of ploegentoeslag plus 8% vakantietoeslag en eindejaarsuitkering tot maximaal € 107.593
- Premie franchise: € 20.504
- Pensioengrondslag: Pensioengevend salaris minus Opbouw Franchise
- Premiegrondslag: Pensioengevend salaris minus Premie Franchise
- Opbouwpercentage: Maximaal 1,875% van de pensioengrondslag, voor 2019 vastgesteld op 1,774%
- Nabestaandenpensioen: 70% van het ouderdomspensioen op opbouwbasis
- Wezenpensioen: 20% van het partnerpensioen
- Werknemersbijdrage: 12,6% van de premiegrondslag
- Werkgeversbijdrage: 20% van de premiegrondslag

Garantieregeling

Na invoering van de huidige regeling per 1 januari 2006, is voor de deelnemers uit de oude regeling een garantieregeling overeengekomen. Deze houdt het volgende in: voor een aantal medewerkers geboren op of na 1 januari 1950 is er een garantieregeling van toepassing, zoals vastgelegd in het pensioenreglement. Deze garantieregeling bestaat uit VPL I en VPL II aanspraken. De VPL I aanspraken hebben betrekking op in het verleden niet volledig gebruikte fiscale ruimte. De VPL II-aanspraken hebben betrekking op in de toekomst niet volledig te gebruiken fiscale ruimte. Per 1 januari 2015 is de nieuwe opbouw voor de VPL II aanspraken komen te vervallen. De VPL I-regeling eindigt in 2020.

Pensioenleeftijd 68 jaar

Voor het fonds is vanaf 1 januari 2018 de pensioenleeftijd 68 jaar. In 2018 zijn de opgebouwde aanspraken omgezet naar 68 jaar.

8. Beleggingen

Algemene ontwikkelingen

Totaal belegd vermogen

Het totaal belegd vermogen inclusief liquide middelen, overlay en vorderingen en schulden beleggingen per 31 december 2018 bedraagt € 350,439 miljoen. Voor de samenstelling van het belegd vermogen wordt verwezen naar de toelichting op de balans.

Beleggingsplan

In het beleggingsplan is opgenomen dat het fonds niet wenst te beleggen in fondsen die opereren in strijd met de voorschriften aangaande milieu en klimaat, mensenrechten, kinderarbeid en discriminatie. Het fonds belegt niet in de premiebijdragende onderneming. Het doel van het gekozen beleggingsbeleid is om na kosten een hoger rendement te behalen dan de benchmark. Het verwachte rendement van risicovollere beleggingen is hoger waarbij ook een hogere kostencomponent past. Omdat al een aantal jaren de vermogensbeheerder niet in staat bleek te voldoen aan een beter resultaat op rendement dan de benchmark, heeft het bestuur in 2017 besloten om de strategie te wijzigen in beleggen in passieve aandelenfondsen. Hierdoor wordt met een hele geringe afwijking van de benchmark belegd en zal het resultaat na kosten niet veel kunnen afwijken van de benchmark. De belangrijkste reden dat er toch afwijkingen ten opzichte van de benchmark ontstaan, is dat deze fondsen niet beleggen in aandelen die op de ESG uitsluitingenlijst van deze fondsen staan, terwijl de benchmark met deze uitsluitingen geen rekening houdt. Deze fondsen hebben verder ook aanmerkelijk lagere vermogensbeheerkosten.

In 2017 en 2018 heeft daarnaast een evaluatie van de invulling van de matching portefeuille plaatsgevonden mede naar aanleiding van de aangescherpte uitgangspunten van het pensioenfonds. Deze uitgangspunten kunnen als volgt worden samengevat:

- Voorkeur voor eenvoud en gemak. Geen behoefte aan complexe en illiquide beleggingen.
- Renteafdekking op maat en uitbesteding van alle werkzaamheden met betrekking tot onderpand-uitwisseling en EMIR-vereisten.
- Sterke voorkeur voor passief beleggen.
- Nadruk op verlaging van kosten van het vermogensbeheer.

Overgang van een discretionaire invulling van de renteafdekking naar een fondsuplossing

Het bestuur heeft in 2018 de conclusie getrokken dat de invulling van de renteafdekking met het actief beheerde All Grade fund (staatsobligaties en bedrijfsobligaties) in combinatie met de discretionaire renteswaps niet goed past bij de aangescherpte uitgangspunten. Het All Grade fonds is een actief fonds en de resultaten van dit fonds waren teleurstellend. De renteafdekking werd daarmee grotendeels ingevuld met staatsobligaties, wat vanwege het spread risico niet resulteerde in een perfecte aansluiting op de verplichtingen. De nieuwe invulling sluit wel aan bij alle genoemde uitgangspunten en biedt daarnaast voor het pensioenfonds voldoende flexibiliteit.

De aanpassing bracht de volgende wijzigingen met zich mee:

- In de mate waarin (de benchmark van) het actieve beleggingsfonds belegde in bedrijfsobligaties (15% van de totale beleggingsportefeuille) is hiervoor in de plaats een passief beleggingsfonds in bedrijfsobligaties aangekocht. De beoogde omvang van de belegging in bedrijfsobligaties is derhalve onveranderd gebleven. Door deze wijziging zullen de rendementsverschillen in de toekomst ten opzichte van de benchmark beperkt blijven en dalen de vermogensbeheerkosten.
- Het resterende belang van het actieve beleggingsfonds is tezamen met de bestaande discretionaire renteswaps omgezet in passieve duration matching range fondsen (DMR). Binnen de DMR-fondsen worden rentederivaten centraal gecleard en worden

verantwoordelijkheden inzake EMIR (uitwisseling van onderpand, onderhoud, benodigde allocaties) binnen deze DMR fondsen geregeld. Het resultaat is een grotere precisie in de renteafdekking. Omdat met de overgang veel minder in rentegevoelige staatsobligaties wordt belegd, is het spread risico, wat zich vertaalt in een tracking error ten opzichte van de verplichtingen, sterk afgenomen.

Binnen de DMR-fondsen wordt belegd in rentederivaten en ten behoeve van het benodigde onderpand in korte staatsobligaties en een belegging in geldmarktfondsen met een AAA-rating. Naast de belegging in bedrijfsobligaties wordt ook de resterende allocatie naar de matching portefeuille belegd in geldmarktfondsen. Het kredietrisico binnen de geldmarktfondsen is vanwege de sterke spreiding zeer beperkt.

In de nieuwe invulling van de matchingportefeuille verzorgen de rentederivaten (swaps) binnen de DMR-fondsen, in aanvulling op de rentegevoeligheid van de bedrijfsobligaties, de beoogde renteafdekking van 60%. De omvang van de korte staatsobligaties wordt door de negatieve spread ten opzichte van swaps beperkt tot de noodzakelijke omvang van het benodigde onderpand in obligaties (initial margin). Hierbij wordt rekening gehouden met een extreme renteschok.

De allocatie naar geldmarktfondsen genereert een rentecoupon die nodig is voor de betalingsverplichting van de renteswaps binnen de DMR-fondsen. De gehele omvang van de belegging in geldmarktfondsen dient niet in isolatie, maar in samenhang met de renteswaps te worden gezien. De belegging in de combinatie rentederivaten, korte staatsobligaties en geldmarktfondsen is momenteel een efficiëntere invulling van de renteafdekking vergeleken met alleen een belegging in lange staatsobligaties. Dit is naast de grotere precisie (lagere tracking error ten opzichte van de verplichtingen) en een lagere VEV-impact, ook het geval omdat de yield op een groot deel van de lange staatsobligaties fors lager is dan de swap rente. De rente op staatsobligaties is momenteel op een historisch laag niveau mede door het opkoopprogramma van de ECB. Het opkoopprogramma is in december 2018 gestopt. In 2019 toetst het pensioenfonds opnieuw of de huidige invulling van de renteafdekking nog steeds relatief efficiënt is.

In het verslagjaar is de belegging in liquiditeiten op de rekening van Rabobank afgeroomd, nadat de periode waarin hier geen rente op hoefde te worden betaald, door de bank werd beëindigd.

Overgang van de UFR-renteafdekking naar afdekking op basis van de swap curve

Tegelijkertijd met de overgang naar een fondstoplossing heeft het bestuur besloten tot een overgang van een renteafdekking op basis van de UFR-curve naar een renteafdekking waarin de swap curve centraal staat.

Gegeven de relatief complexe UFR-afdekking is deze overgang in lijn met het uitgangspunt eenvoud. Zo vindt afdekking niet plaats voor lange termijn veranderingen van de UFR-rente. Hierdoor wordt het renterisico onderschat waarvoor moet worden gecorrigeerd. De onderschatting van het renterisico ontstaat omdat de UFR-curve voor looptijden langer dan 20 jaar deels wordt bepaald door een 10-jaars gemiddelde van markrentes. Hierdoor werken renteveranderingen slechts beperkt door in verandering van dat deel van de rentecurve. Dit vertaalt zich in een lager renterisico. De rentegevoeligheden van de UFR-curve zijn daarnaast niet belegbaar. Hierdoor is de renteafdekking minder stabiel en zijn er bij krappe bandbreedtes meer transacties nodig. Gedurende 2018 kwam de renteafdekking door marktontwikkelingen een aantal keer buiten de toegestane bandbreedte. Dit was vooral het geval voor de bandbreedte die is opgesteld om het curverisico tegen te gaan. De vermogensbeheerder heeft na constatering van de overschrijdingen de renteafdekking weer binnen de toegestane bandbreedte gebracht.

De transitie naar een passieve fondstoplossing van de matching portefeuille en de overgang in de renteafdekking naar de swap curve heeft in het vierde kwartaal van 2018 plaatsgevonden.

ESG-beleggingen

Bij de keuze van beleggingen is voor een deel rekening gehouden met de ESG-criteria van het pensioenfonds. De aandelen zijn belegd in fondsen die voldoen aan deze criteria. De aandelenbeleggingen vertegenwoordigen 25% (2017: 24,1%) van het totaal belegd vermogen.

Assetmix

De beleggingsmix voor het fonds is vastgesteld op 70% vastrentende beleggingen, 25% zakelijke beleggingen en 5% vastgoedbeleggingen.

Terugblik**Economische groei en inflatie**

De groei van de wereldeconomie is in 2018 met 3,7% op nagenoeg hetzelfde niveau uitgekomen als het jaar daarvoor. Dit werd vooral mogelijk gemaakt door een aantrekkende groei in de VS dankzij eenmalige gunstige effecten van belastingverlagingen door de Amerikaanse regering. Mede door een laag blijvende inflatie stelde dit de FED in staat om de rente in 2018 vier keer te verhogen, telkens met 25 basispunten. De reële ontwikkeling werd nog enigszins gedempt door de onzekerheid vanuit de dreigende handelsoorlog tussen de VS en China, mede als gevolg van importheffingen van de VS op Chinese goederen. In het Eurogebied zwakte de economische groei juist af. De kerninflatie stabiliseerde per saldo op 0,9% op jaarbasis. Vooral de Brexit voerde in Europa de boventoon. Een 'No Deal' behoorde aan het eind van het jaar nog steeds tot de mogelijkheden. Ook op het Europese vasteland namen de politieke spanningen toe, bijvoorbeeld door de toename van het populisme in Italië en Frankrijk. Ondanks een laag blijvende inflatie en het uitblijven van een duidelijk groeiherstel beëindigde de Europese Centrale Bank (ECB) het beleid van maandelijkse obligatie-opkopen. Renteverhogingen bleven nog uit. Achter de stabilisatie van de groei van de wereldeconomie in 2018 gaat wel een duidelijke groei afzwakking schuil in het vierde kwartaal. De normalisatie van de rentes van centrale banken dreigt hierdoor te worden uitgesteld.

Feitelijke allocatie**Strategische allocatie per 31-12-2018**

	Strategische allocatie	Feitelijke allocatie per 31-12-2018
Vastrentende waarden (inclusief liquiditeiten)	70%	72,9%
Aandelen	25%	23,8%
Vastgoed	5%	3,3%

Bandbreedtes

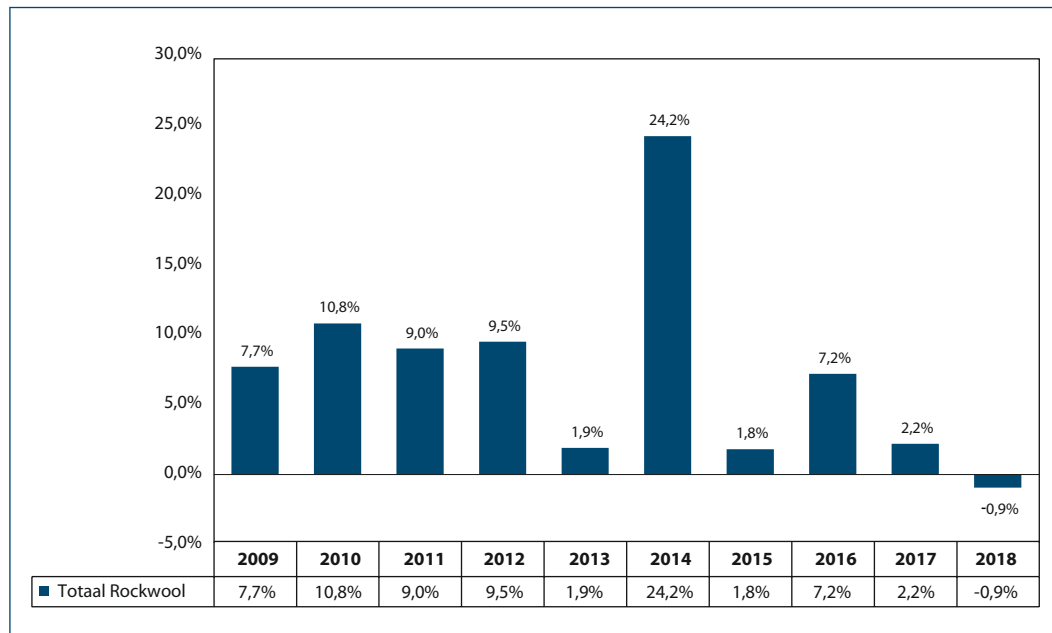
Voor ieder type belegging in de assetmix geldt de volgende bandbreedtes:

Vastrentende waarden	+ of - 5%
Aandelen	+ of - 5%
Vastgoed	+ of - 5%

Verdeling rendement:

	Rendement	Benchmark
Vastrentende waarden	2,5%	3,6%
Aandelen	-8,8%	-9,4%
Vastgoed	-1,9%	-2,4%
Totaal rendement	-0,9%	0,1%

Onderstaand een overzicht van de rendementen over de afgelopen jaren.

Totale portefeuille

Het rendement op de totale portefeuille is in 2018 uitgekomen op -0,94%. De beleggingen van het pensioenfonds zijn ingedeeld naar een matching en een return portefeuille. Door deze administratieve indeling van de beleggingsportefeuille in twee componenten is het pensioenfondsbestuur in staat om de kwaliteit van haar beleggingsbeleid (waaronder het renterisicobeleid) en de onderliggende factoren beter te analyseren.

Rendement matching portefeuille

Uitgangspunt is een renteafdekking van 60% op basis van de swap-curve. Dit betekent dat de waarde van de matchingportefeuille voor circa 72% meebeweegt met de verplichtingen van het fonds op basis van de UFR-curve. De allocatie naar de matching portefeuille is 72,9% per 31 december 2018.

Het rendement van de matching portefeuille bedroeg over 2018 2,5% tegen een rendement op de benchmark van 4,0%. Het achterblijvende rendement op de portefeuille wordt door drie factoren verklaard. Omdat gedurende 2018 de renteafdekking meebewoog met de marktontwikkeling en niet precies werd gestuurd op de beoogde renteafdekking was er sprake van een rente-effect (-0,39%). Voor een deel kan dit effect worden verklaard doordat bij een daling van de rente de feitelijke renteafdekking lager was dan de beoogde norm. Daarnaast was het rendement lager vanwege een swap spread effect (-0,69%). Dit effect ontstond omdat de rentedaling op staatsobligaties en bedrijfsobligaties achterbleef bij de rentedaling op swaps. Het derde effect is een alpha effect (-0,59%). Dit effect ontstond omdat de actieve fondsbeleggingen binnen de matching portefeuille achterbleven bij hun benchmark.

Toelichting staatsobligaties en bedrijfsobligaties

Voor de markten in risicovollere obligaties was 2018 een zwak jaar. Het einde van de opgaande economische cyclus vertaalt zich doorgaans in een verslechtering van de fundamentals voor de uitgevende bedrijven en daarmee in stijgende risico-opslagen op de rente. Op het inmiddels verkochte actieve obligatiefonds werd over de eerste drie kwartalen een rendement behaald van -1,6%, circa

80 basispunten lager dan de benchmark (-0,8%). In het laatste kwartaal bedroeg het rendement op het passieve credit fonds -0,11% en bleef daarmee circa 25 basispunten achter bij de benchmark.

DMR-fondsen

Het rendement op de DMR-fondsen bedroeg in 2018 6,3%. Ultimo 2018 werd belegd in de DMR-fondsen L en XL. Deze fondsen verschillen vooral qua duratie. Van de fondsen wordt vooral gebruik gemaakt ter invulling van de beoogde renteafdekking van 60% op basis van de swap-curve. De renteafdekking bleef in het vierde kwartaal zowel voor de totale renteafdekking als voor de renteafdekking per looptijdsegment binnen de daarvoor opgestelde bandbreedtes.

Rendement Returnportefeuille

Het pensioenfonds belegt binnen de returnportefeuille naast twee passieve aandelenfondsen in vastgoed. De allocatie naar de returnportefeuille is 27,1% per 31 december 2018, bij een norm van 30%. De lagere weging hangt deels samen met de onderweging in vastgoed (-1,7%). In lijn met het uitgangspunt dat bij voorkeur niet wordt belegd in complexe en illiquide beleggingen en in afwachting van de uitkomst van de discussie over de toekomst van het pensioenfonds is door het bestuur besloten om het gewicht van vastgoed in de portefeuille mee te laten bewegen met de marktontwikkelingen en geen additionele aankopen in vastgoed te doen. Dit vertaalt zich ultimo 2018 in een portefeuillegewicht (27,1%) dat lager is dan de benchmark (30%). Per saldo betekent de onderweging in vastgoed dat het gewicht van de matching portefeuille groter is dan de beoogde norm van 70%.

Het rendement van de returnportefeuille bedroeg over geheel 2018 -8,0% bij een benchmarkrendement van -8,2%. Het rendement is als volgt opgebouwd:

- Het rendement van de aandelen in de ontwikkelde markten; deze rendeerden -8,7% (versus -9,4% benchmarkrendement).
- Het rendement van de aandelen uit opkomende markten; deze rendeerden -10,9% (versus -10,3% benchmarkrendement).
- Het rendement van vastgoed; deze beleggingscategorie rendeerde in het verslagjaar -1,9% (Voor het vastgoedfonds is geen representatieve benchmark aanwezig).

Toelichting Returnportefeuille

De Returnportefeuille heeft in het verslagjaar 15 basispunten beter gerendeerd dan de benchmark. De positieve relatieve performance kwam grotendeels voor rekening van het (passieve) wereldwijde aandelenfonds. De onderweging van vastgoed droeg negatief bij.

Toelichting aandelen ontwikkelde markten

De mondiale aandelenmarkten hadden per saldo vooral last van de duidelijke groeifzwakking aan het einde van het jaar. Per saldo toonden aandelenmarkten hierdoor rode cijfers. De benchmark voor de wereldwijde aandelen in de portefeuille, waarin de grootste beursgenoteerde ondernemingen in de ontwikkelde markten zijn vertegenwoordigd, daalde bijvoorbeeld met 9,4%. Vooral in Europa en de opkomende landen werden koersverliezen geleden. Enige positieve uitzondering was de Amerikaanse aandelenmarkt met een klein positief rendement. De portefeuille rendeerde met -8,7% circa 71 basispunten beter dan de benchmark. Dit relatieve verschil kwam vrijwel volledig voor rekening van het ESG uitsluitingenbeleid binnen de fondsbelegging.

Toelichting aandelen opkomende markten

In een omgeving met vooral economische tegenwind zwakt de economische groei in de opkomende landen duidelijk af. Een belangrijke oorzaak daarvan was het ontstane vertrouwensverlies in de politieke situatie in Turkije. De verslechtering van de financiële condities, onder meer een sterke daling van de Turkse Lira, sloeg vooral over naar de andere opkomende landen met een tekort op de lopende rekening zoals Indonesië, Brazilië en Zuid-Afrika. Centrale banken die zich door een sterke daling van de valuta geconfronteerd zagen met een verslechtering van de inflatie moesten de rente sterk verhogen wat de economische vooruitzichten verder deed verslechteren. Naast de situatie in Turkije deden ook de stijging van de rente in de VS (afnemende search voor yield) en het dreigende handelsconflict tussen de VS en China de opkomende markten geen goed. De toenemende inspanningen van de Chinese overheid om de economie te stimuleren hadden in 2018 nog niet het gewenste effect. Per saldo was het rendement op de benchmark -10,3%.

De portefeuille bleef met -10,9% circa 65 basispunten achter bij de benchmark. Ook hier kwam dit relatieve verschil vrijwel volledig tot stand door het ESG uitsluitingenbeleid binnen de fondsbelegging.

Toelichting vastgoed

De totale portefeuille heeft in 2018 een rendement gehaald van -1,9% tegen een rendement op de benchmark van -2,4%. Het CBRE Eurosirius Fund wordt afgebouwd. Aan het einde van 2018 bedroeg de allocatie naar dit fonds nog € 350 duizend bij een totale belegging in vastgoed van circa € 11,5 miljoen.

Vooruitzichten

Economie

Het jaar 2019 is door de groeiafzwakking van de wereldeconomie aan het einde van 2018 begonnen met een slecht groeimomentum. De vooruitzichten voor het hele jaar zijn zeer onzeker. De wereldeconomie staat op een tweesprong. In het gunstige scenario vallen de politieke risico's mee, zal de groeiafzwakking van de wereldeconomie beperkt blijven en een groeiherstel mogelijk zijn. Alleen bij een onverwacht sterk groeiherstel zal via de krapte op de arbeidsmarkt en een aantrekkende loonstijging enige opwaartse druk op de inflatie kunnen ontstaan. In het Eurogebied is een dergelijk sterk groeiherstel echter niet waarschijnlijk. In het ongunstige scenario zorgen politieke onzekerheden, een terugval in de investeringsgeneigdheid en een Chinese groeivertraging voor een verdere verslechtering van financiële condities en een verder verlies aan vertrouwen. In beide scenario's blijft een sterke inflatiestijging achterwege, houdt de ECB de rente dicht bij 0% en zijn ook in de VS sterke renteverhogingen niet te verwachten. In het ongunstige scenario zal de FED de rente wellicht weer verlagen.

Financiële markten

Aandelen

De risico's voor aandelen zijn vanaf het vierde kwartaal van 2018 toegenomen. De vraag is of hardnekkige politieke risico's het vertrouwen verder zullen aantasten of dat de economie hiertegen bestand zal blijken te zijn. Ondanks deze onzekerheid is er ook reden voor voorzichtig optimisme. Alle landen hebben baat bij politieke compromissen, centrale banken hebben de normalisatie van hun rentebeleid al uitgesteld en de consumptie wordt nog altijd ondersteund door sterke arbeidsmarkten, historisch hoge niveaus van het vertrouwen (ondanks recente dalingen) en een toenemende loongroei. Hoge rendementen zijn evenwel niet waarschijnlijk. De koers/winstverhoudingen zijn na het koersverlies aan het einde van 2018 weliswaar wat gedaald, maar de waarderingen zijn ten opzichte van historische waarderingsgemiddelden niet echt goedkoop.

Obligaties

Een omgeving met een gematigde economische groei, een laag blijvende inflatie en met centrale banken die de rentes niet verhogen, zal zich niet snel vertalen in sterk stijgende kapitaalmarktrentes. Gelet op het lage startniveau van deze rentes, is ook een sterke rentedaling niet echt waarschijnlijk. Een uiteenlopend economisch beeld kan zich daarentegen wel uiten in een sterk volatiele rente. Bij een verdere afzwakking van de economische groei zijn verder oplopende spreads niet uitgesloten. Grote correcties liggen echter minder voor de hand, omdat zich deze historisch gezien alleen voordoen tijdens recessies. Bij groeiherstel kunnen de spreads zelfs weer wat dalen.

Vastgoed

Vastgoed blijft een beleggingscategorie die sterk gedreven wordt door het rentepeil. Bij een laag blijvende inflatie in de belangrijke regio's is er op dit moment weinig opwaartse rentedruk, wat voor vastgoed positief is. Een renteverhoging door de ECB wordt dit jaar niet verwacht terwijl ook de FED een pauze in renteverhoging ingevoerd heeft. Het dividendrendement van vastgoed is daarnaast aantrekkelijk en de waardering relatief neutraal. Terwijl een sterke arbeidsmarkt steun biedt, staan echter niet alle indicatoren voor vastgoed op groen. Naast de recente groeiafzwakking in het vierde kwartaal, bijvoorbeeld ook zichtbaar op de Amerikaanse

huizenmarkt, zijn er structurele trends die op bepaalde vastgoedsegmenten negatief inwerken. De trend naar flexwerk drukt bijvoorbeeld op de kantorenmarkt, terwijl e-commerce de vraag naar retail-vastgoed drukt.

9. Risicoparagraaf

Inleiding

Een risico is iedere mogelijke gebeurtenis die van invloed is op het realiseren van de missie, visie, strategie en doelstellingen van het fonds. Integraal risicomanagement (IRM) is het middel om risico's en de beheersing daarvan af te stemmen op missie, visie, strategie en doelstellingen en daarmee in belangrijke mate bij te dragen aan de realisatie hiervan. In dit inleidende hoofdstuk wordt daartoe een beschrijving gegeven van het proces van IRM zoals het fonds dat hanteert en de governance daar omheen. De hierop volgende hoofdstukken beschrijven de uitwerking hiervan.

Doel van IRM

Het doel van IRM is:

- Inzicht geven in de verschillende risico's;
- Inzichtelijk maken in welke mate risico wenselijk/acceptabel is;
- Overzicht bieden van de risico's om prioriteiten te kunnen stellen;
- Mogelijkheden bieden om de risico's te beheersen tot naar een wenselijk niveau.

IRM is hiermee het middel om te zorgen dat de daadwerkelijke blootstelling aan risico's optimaal aansluit bij de wenselijke mate van blootstelling. Deze wordt bepaald vanuit de missie, visie, strategie en doelstellingen van het fonds. In onderstaand kader wordt dit samengevat aan de hand van de kernbegrippen.

MISSIE, VISIE, STRATEGIE	
Missie	Een goed en betaalbaar collectief pensioen realiseren
Visie	Stabiel en toekomstbestendig beleid Draagvlak en vertrouwen Beleggingsrisico's passend bij uitgangspunten risico en kosten Kernwaarden: verantwoordelijkheid, evenwichtigheid, begrijpelijkheid, betrouwbaarheid, kostenbewustzijn, transparantie, laagdrempelig, maatschappelijk verantwoord
Strategie	Solide en professioneel beleid in overeenstemming met wet- en regelgeving Professionele en integere uitvoering Beheersing van kosten en beleggingsrisico's Transparantie en betrokkenheid/communicatie/ondersteuning bij zorgplicht

Randvoorwaarden

Integrale benadering

Risico's doen zich voor over de volledige breedte van de uitvoering van de kernwerkzaamheden: vanaf het innen van de eerste pensioenpremie, het administreren van de pensioenaanspraken en -rechten, het beleggen van het vermogen tot en met het verrichten van de laatste pensioenuitkering. Anderzijds doen risico's zich voor binnen de verschillende lagen van de organisatie: vanaf het bestuur en commissies tot en met de pensioenadministratie en bestuursbureau.

Een randvoorwaarde voor IRM is daarom een integrale benadering. Integraal betekent hierbij:

- Geïntegreerd in de dagelijkse uitvoering- en besluitvormingsprocessen van het pensioenfonds; en
- Met betrekking tot de verschillende lagen van de organisatie;
- Met het overzicht over het geheel van de risico's;
- Rekening houdend met de onderlinge samenhang van (sommige) risico's.

Compliance

Op grond van de Pensioenwet, het Besluit FTK en het Besluit uitvoering Pensioenwet moet een pensioenfonds een beleid voeren gericht op het duurzaam beheersen van te lopen financiële risico's en alle andere dan financiële risico's. Een pensioenfonds is op grond hiervan verplicht om zorg te dragen voor een systematische analyse van de risico's. Compliant zijn aan wet- en regelgeving op het gebied van risicomanagement is daarmee ook een belangrijke randvoorwaarde waaraan IRM moet voldoen.

Cultuur

Een laatste te benoemen randvoorwaarde voor IRM is een cultuur binnen de organisatie waarin sprake is van risicobewustzijn. Dit gaat om risicobewustzijn bij het bestuur. Het expliciet maken van de risicohouding en periodiek bespreken van de resultaten van de meting van risico's draagt daar bijvoorbeeld in sterke mate aan bij. Maar ook risicobewustzijn bij de uitvoering. Bijvoorbeeld door risico's, controles en de rapportages hierover een vast onderdeel te laten zijn van de afspraken die gelden bij de uitvoering.

Het proces zoals dat bij het fonds wordt gehanteerd, en zoals dat hierna wordt omschreven, geeft invulling aan IRM binnen de hierboven genoemde randvoorwaarden.

Governance en de taken en verantwoordelijkheden bij IRM

Ter ondersteuning van het risicomanagement kan de organisatie worden opgedeeld in drieën volgens het principe van 'Three Lines of Defence' (3LoD). Het toepassen van dit principe op het fonds resulteert in de volgende 3 lijnen:

1e lijn: Bestuur en uitvoering (pensioen- en vermogensbeheer en overige werkzaamheden)

2e lijn: Risicomanagement-, actuariële en compliancefunctie

3e lijn: (Internal) Audit

Dit onderscheid draagt bij aan een beter begrip van integraal risicomanagement en geeft het handvat bij het onderscheiden van taken en verantwoordelijkheden. Het doel van het principe van 3LoD is een effectieve en efficiënte werking van het IRM proces. In de navolgende beschrijving van het IRM proces en de bijbehorende processtappen komt de indeling naar de drie lijnen daarom terug.

Opzet Risico-identificatie, -analyse, attitude en evaluatie (1e lijn)

Het bestuur is eindverantwoordelijk voor IRM en stelt daarbij het strategisch kader van IRM vast (maar is tevens onderdeel van de 1e lijn). De 2e lijn ondersteunt het bestuur bij de vaststelling van dit kader en bij de 3e lijn (interne audit) wordt de opzet, het bestaan en de werking van dit strategisch kader op onderdelen getoetst.

Opzet - Beheersing en Monitoring (2e lijn)

De risicohouding die op bestuurlijk niveau is vastgesteld, bepaalt de gewenste mate van blootstelling aan het risico en daarmee de noodzakelijke mate van beheersing. Deze beheersing wordt ingericht binnen de 1e lijn.

De bewaking van de invulling van de beheersing en de controle van de werking van de beheersing (de monitoring van de beheersing) en ook de monitoring van het risico zelf, zijn de belangrijkste taken van de 2e lijn. De rapportage hierover richting het bestuur maakt hier deel van uit.

Onafhankelijkheid

Omdat de 2e lijn toeziet op de 1e lijn is het onafhankelijk kunnen uitvoeren van de taken wenselijk en noodzakelijk. Dit betekent overigens niet dat de 2e lijn volledig onafhankelijk van de 1e lijn dient te opereren. Bij de opzet en invulling van de 2e lijn is hiermee rekening gehouden.

Opzet audit (3e lijn)

De belangrijkste taak van de 3e lijn is de toetsing van de opzet, het bestaan en de werking van (specifieke onderdelen van) het IRM-beleid. Onderdeel daarvan is beoordeling van de effectiviteit van de samenwerking tussen 1e en 2e lijn. De 3e lijn speelt daarmee ook een belangrijke rol bij het geven van input voor een periodieke evaluatie van het IRM.

Onafhankelijkheid

Ook voor de 3e lijn is het onafhankelijk kunnen uitvoeren van de taken een noodzakelijke voorwaarde. Bij de opzet en invulling van de 3e lijn is hiermee rekening gehouden.

Werking: Risico-identificatie, -analyse, -houding en evaluatie (1e lijn)**Invulling van de 1e lijn**

De 1e lijn wordt gevormd door het bestuur enerzijds, en de 'uitvoering' anderzijds. De uitvoering betreft alle werkzaamheden die worden verricht zoals de pensioen- en vermogensbeheer, bestuursondersteuning, het besturen zelf en ook de rapportage hierover. De invulling van de risico-identificatie, -analyse en -houding heeft plaatsgevonden door middel van een assessment met het gehele bestuur en bestuursbureau. Er wordt tevens invulling gegeven aan het proces met betrekking tot periodieke rapportage en jaarlijkse evaluatie, waarbij aandacht is voor identificatie, analyse en risicohouding.

De geïdentificeerde risico's vormen de input voor de risicoanalyse. De risicoanalyse betreft een 'self assessment' van het bestuur waarbij voor alle geïdentificeerde risico's wordt bepaald hoe groot het risico voor het pensioenfonds wordt ingeschat, zowel in termen van kans en impact als in termen van bruto en netto. Het onderscheid tussen bruto en netto risico wordt ondersteund en verklaard door de van toepassing zijnde beheersmaatregelen die per subcategorie uit de analyse worden benoemd.

Werking: Beheersing, monitoring en rapportage (2e lijn)**Invulling van de 2e lijn**

De bewaking en controle van de werking van de beheersing bij de 1e lijn, de monitoring en rapportage hierover richting het bestuur zijn de voornaamste taken van de 2e lijn.

De 2e lijn wordt voornamelijk ingevuld door het bestuursbureau. Het bestuursbureau wordt ondersteund door de adviserend actuaris. Daarnaast is de compliance officer onderdeel van de 2e lijn. Tot slot steunt de 2e lijn van het fonds deels op de 2e en 3e lijn van de uitbestedingspartners.

Het bestuursbureau wordt door het bestuur in staat gesteld om onafhankelijk de taken binnen de 2e lijn uit te voeren. Het bestuursbureau is tevens onderdeel van de 1e lijn. De onafhankelijkheid tussen de 1e en 2e lijn wordt verder geborgd door de rol van de externe adviseur Willis Towers Watson en de compliance officer. Daarnaast is er de escalatiemogelijkheid richting de voorzitter van het bestuur en eventueel richting intern toezicht of in uiterste gevallen richting extern toezicht.

Beheersing

Controle en bewaking beheersing

Als onderdeel van de risicoanalyse is in het separate uitwerkingsdocument een aantal beheersmaatregelen benoemd. Een belangrijk onderdeel van het integraal risicomanagement is de bewaking en controle van de werking van de verschillende beheersmaatregelen. De verantwoordelijkheid hiervoor ligt bij de 2e lijn.

De controle op de werking van de beheersmaatregelen wordt deels uitbesteed. Verschillende beheersmaatregelen die bij de uitbestedingspartners zijn ingericht worden opgenomen in ISAE-rapportages. De toetsing hiervan wordt extern ingevuld en daarover wordt gerapporteerd door middel van de assurance verklaring die onderdeel is van de ISAE-rapportage.

Gezien de grote mate van uitbesteding en de risico's voor het fonds die daardoor buiten de organisatie moeten worden beheerst, is het beheersen van de uitbestedingsrelatie van belang. De afspraken die met de uitbestedingspartners zijn vastgelegd dienen zodanig te zijn dat de beheersing bij de uitbesteding aansluit bij de risicohouding van het fonds en dat de werking van de beheersing van de risico's voldoende zichtbaar is voor het bestuur.

Deels voert de 2e lijn ook zelfstandig controle uit op de werking van bepaalde beheersmaatregelen. De compliance officer toetst bijvoorbeeld bepaalde beheersmaatregelen op het gebied van integriteit binnen de organisatie van het fonds en het bestuursbureau bij de uitbestedingspartijen (zoals de naleving van de gedragscode).

In het uitwerkingsdocument wordt per beheersmaatregel aangegeven op welke wijze de werking wordt getoetst of kan worden aangetoond. Hiermee kan tevens worden beoordeeld voor welke beheersmaatregelen aanvullende toetsing noodzakelijk is.

Aanpassen beheersing

Naast de bewaking en controle van de aanwezige beheersmaatregelen kan er aanleiding zijn om aanvullende beheersmaatregelen in te voeren of bestaande maatregelen aan te passen. Deze zijn als actiepunten voortgekomen uit de risico-analyse of uit de periodieke rapportage. Monitoring van de voortgang hiervan vindt plaats vanuit de 2e lijn.

Monitoring en rapportage

Onder monitoring wordt verstaan de controle, bewaking en aanpassing van de beheersing zoals in voorgaande paragraaf benoemd, alsmede de bewaking van de (bruto en netto) risico's zelf. Ter invulling van de monitoring is een proces ingericht dat leidt tot een rapportage aan het bestuur op kwartaalbasis.

Risicorapportage niet-financiële risico's

De risicorapportage heeft, naast het verschaffen van de noodzakelijke informatie, tevens tot doel om bij te dragen aan een vergroting van het risicobewustzijn en is een middel om te rapporteren over de voortgang van de benoemde acties.

De weergave is bedoeld om alle eerder ingeschatte risico's samen te vatten en om wijzigingen van deze inschattingen vanuit de 2e lijn richting het bestuur voor te stellen. Wijzigingen van de niet-financiële risico's kunnen veroorzaakt worden door aanpassing van de beheersing, door signalen van falen van beheersmaatregelen, door ontwikkelingen binnen het fonds of bij uitbestedingspartners of door ontwikkelingen buiten het fonds zoals wet- en regelgeving.

In de risicorapportage worden tevens de niet-financiële risico's gemonitord. Hierin wordt aan de hand van de grafische weergave een compleet beeld van de risico-inschattingen gegeven waarbij de aandacht wordt gericht op de grootste netto risicocategorieën en de categorieën waarbij wijzigingen worden voorgesteld of noemenswaardige gebeurtenissen plaatsvinden.

Werkings: (Interne) audit (3e lijn)**Invulling van de 3e lijn**

De voornaamste taken van de 3e lijn betreffen periodieke, onafhankelijke toetsing naar de opzet, het bestaan en de werking van de interne beheersingsmaatregelen op het gebied van risicomanagement. Dit betreft voornamelijk toetsing van de 1e lijn maar ook de effectiviteit van de 2e lijn.

De 3e lijn wordt gevormd door de sleutelfunctiehouder interne audit. De sleutelfunctiehouder heeft de mogelijkheid om zich voor specifieke audit-taken te laten ondersteunen door een externe met specifieke audit expertise. Bij de uitbestedingspartners van het pensioenfonds is ook een 3e lijn ingericht, waarvan de sleutelfunctiehouder voor zijn taken gebruikmaakt.

De onafhankelijkheid van de 3e lijn wordt geborgd doordat de sleutelfunctiehouder, naast zijn algemene verantwoordelijkheden als bestuurslid, geen specifieke besluitvormende en beleidsvoorbereidende taken verricht op de gebieden waar de 3e lijn audits op worden verricht. De sleutelfunctiehouder rapporteert materiële bevindingen en aanbevelingen aan het bestuur en aan de Raad van Toezicht. Daarnaast heeft de sleutelfunctiehouder de plicht om in het geval van ernstige tekortkomingen waarop het bestuur niet tijdig passend reageert De Nederlandsche Bank te informeren.

Om inzicht te geven in het proces worden hieronder enkele risico's beschreven.

Catastrofe risico

Onder catastrofes schaaft het fonds zowel 'Black Swans' als 'Perfect Storms'. 'Black Swans' zijn gebeurtenissen die niet eerder zijn waargenomen en waarvan dus ook niet bekend is dat ze kunnen voorkomen. 'Perfect Storms' zijn gebeurtenissen die het gevolg zijn van onwaarschijnlijke samenloop van omstandigheden die elk voor zich bekend en hanteerbaar zijn, maar in hun samenhang een calamiteit opleveren. Uitzonderlijke, onvoorziene en onwaarschijnlijke gebeurtenissen kunnen een grote en soms een extreme invloed hebben op het rendement van een gevolgde (beleggings)strategie. Dit soort catastrofes komen niet voort uit een modelleerbaar toeval, maar uit onverwachte en onvoorziene gebeurtenissen dikwijls resulterend in financiële crashes.

Het bestuur realiseert zich dat dergelijke zoals hierboven omschreven onvoorspelbare omstandigheden, die buiten de directe invloedssfeer van het bestuur liggen, zich kunnen voordoen. Het bestuur beoordeelt het catastrofe risico als een strategisch risico en heeft daarbij een sterke risicobereidheid.

Rentemismatchrisico

De rentegevoeligheid op basis van de marktrente van de nominale pensioenverplichtingen met een duratie van 20,2 is groter dan de rentegevoeligheid van de beleggingen. De fondsbeleggingen bestaan enerzijds uit 70% vastrentende waarden met een duratie van circa 15,6 en anderzijds 30% zakelijke waarden. Bij een rentedaling stijgt de contante waarde van de verplichtingen door deze "mismatch" in rentegevoeligheid veel sterker dan de actuele waarde van de aangehouden beleggingen. Deze mismatch qua duratie 20,2 versus 11,4 (de totale duratie van de portefeuille) van circa 9 in de balans heeft grote impact op de dekkingsgraad van het fonds bij een rentewijziging. Bij 1%-punt rentedaling leidt dat tot circa 3,8% dekkingsgraad-punt daling.

Het bestuur beschouwt het renterisico als een financieel risico en het bestuur kent daarmee hier een sterke risicobereidheid aan toe. Het rentemismatchrisico wordt niet volledig afgedekt.

Fondsbeleid en Beheersmaatregelen

Om het negatieve effect van rentedalingen op de financiële positie te beperken en de nominale dekkingsgraad te beschermen dekt het fonds strategisch 60%, op basis van swaprente, van het renterisico af. Deze afdekking vindt plaats door middel van derivaten. Het overlaymanagement heeft het fonds uitbesteed aan NNIP. Het fonds dekt bewust niet het hele rentemismatchrisico af, aangezien een

rentestijging een positief effect heeft op de reële dekkingsgraad en daarmee op de mogelijkheid tot indexatie. Het bestuur kiest dus voor een bepaalde balans tussen de bescherming van de nominale dekkingsgraad (niet korten) en de reële dekkingsgraad (indexatie). Uitgaande van de financiële situatie ultimo 2018 leidt een parallelle rentedaling van 1%-punt over alle looptijdsegmenten (beleggingsmix, verplichtingenstructuur):

- Bij nul renteafdekking tot een daling van de dekkingsgraad van circa 16,4%-punt;
- Bij een renteafdekking van bijna 60% tot een daling van de dekkingsgraad van circa 3,8%-punt.

Aan de hand van de ingeschatte inherente risico's en de reeds aanwezige beheersmaatregelen is in beeld gebracht waar aanvullende actie wenselijk en noodzakelijk werd geacht. De uitvoering van deze acties hebben ertoe geleid dat het rentemismatchrisico inmiddels op een toelaatbaar en acceptabel niveau ligt.

Macro langlevenrisico

Dit risico verwijst naar de constatering dat we allen langer kunnen leven dan oorspronkelijk verwacht. Waar te nemen valt dat de levensverwachting van de werkende bevolking, met verschillen per sector, significant hoger is dan die van de totale bevolking. De stijgende levensverwachting en daarmee samenhangend de resultaten van het sterftegrondslagen-onderzoek leiden tot een stijging van de verplichtingen van het fonds, waardoor de dekkingsgraad daalt.

Het bestuur houdt bij de vaststelling van de pensioenverplichtingen rekening met de toekomstige levensverwachting van de verschillende groepen (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden. Er is sprake van een op de fondsspecifieke kenmerken toegesneden ervaringssterfte, bepaald door Willis Towers Watson. Dit resulteert in correctiefactoren voor ervaringssterfte. Op macroniveau is in Nederland, en daarom ook op ons fonds, een belangrijke maatregel van toepassing door de verplichting tot langer doorwerken, i.e. het levensaanpassingsmechanisme. Er vindt dan langer pensioenopbouw plaats en gepoogd wordt om de gemiddelde uitkeringsduur te bestendigen. Dit geldt naast de slapers ook voor de actieve deelnemers van ons fonds.

Het bestuur beschouwt het macro langlevenrisico als een verzekeringstechnisch risico behorende tot de categorie financiële risico's.

Uitbestedingsrisico

Het bestuur heeft de uitvoering uitbesteed van de pensioenregeling (rechten- en uitkeringen-administratie), het vermogensbeheer en de financiële administratie, maar blijft als bestuur eindverantwoordelijk voor deze processen en resultaten. Uitbesteding draait om de afweging van zelf doen versus door derden op structurele basis activiteiten te laten verrichten. De beslissing tot uitbesteding is van strategische aard. Periodiek wordt deze beslissing herijkt. Aan uitbesteding zijn belangrijke voordelen verbonden zoals schaalvoordelen (kosten), hogere kwaliteit (specialisatie) en continuïteit, maar brengt ook risico's met zich mee. Het uitbestedingsrisico houdt onder andere in dat de uitvoerders mogelijk niet conform contractuele bepalingen, SLA en/of mandaat handelen met daaraan verbonden materiële nadelen.

Voor de uitbesteede dienstverlening is door het fonds een drietal ISAE 3402 rapportages type II beoordeeld. Deze rapportages hebben betrekking op de inrichting en werking van de interne beheersing op het vlak van pensioenbeheer en financiële administratie, vermogensbeheer en financieel balansrisicomanagement. De ISAE 3402 type 2-rapportages zijn tijdig verstrekt en bevatten geen bijzonderheden in de vorm van relevante bevindingen en/of tekortkomingen.

Het bestuur heeft gedurende het verslagjaar de inhoud van periodieke rapportages over financiële en niet-financiële prestaties beoordeeld. Voorts beschikt het bestuur over het actuair jaarrapport van de certificerend actuaire en de controleverklaring en de management letter van de externe accountant.

IT-risico

In 2018 is een uitgebreid risico-assessment niet-financiële risico's uitgevoerd waarin onder meer specifiek aandacht is besteed aan de IT-risico's van het fonds. Aan de hand van de ingeschatte inherente risico's en de reeds aanwezige beheersmaatregelen is in beeld

gebracht waar aanvullende actie wenselijk en noodzakelijk werd geacht. De uitvoering van deze acties heeft ertoe geleid dat alle geïdentificeerde risico's inmiddels op een toelaatbaar en acceptabel niveau liggen. De IT risico's zijn verder onderdeel van de continue monitoring en onderdeel van de rapportage die op kwartaalbasis uit hoofde van risicomanagement plaatsvindt.

Het bestuur van het pensioenfonds is verantwoordelijk voor zowel de beleidsbepaling als de uitvoering. Daarnaast is het bestuur verantwoordelijk voor de opzet en werking van de interne risicobeheersings- en controlesystemen ten aanzien van de financiële verslaggeving. Het bestuur wordt ondersteund door het bestuursbureau op het gebied van beleidsvoorbereiding, -ontwikkeling en -implementatie.

De uitvoering van de pensioen- en financiële administratie en het beheer van het belegd vermogen en het financieel balansrisicomanagement is uitbesteed aan derde partijen ("uitvoerders"), respectievelijk AZL, NNIP en WTW. De uitbestedingsafspraken tussen het pensioenfonds en de uitvoerders zijn vastgelegd in contracten en dienstverleningsovereenkomsten, zogenaamde service level agreements (SLA's) met daaraan gerelateerde prestatiecriteria. De uitvoerders informeren het fonds via verantwoordings- en performancerapportages, i.e. business control-informatie.

Crisisplan

Het bestuur heeft een crisisplan opgesteld als handelingsplan om adequaat en tijdig te reageren indien extreme situaties zich voordoen. Indien de dekkingsgraad zich bevindt onder de kritische dekkingsgraad zullen onvoorwaardelijke pensioenkortingen kunnen volgen. Na toepassing van deze beheersmaatregelen acht het fonds het netto risico als aanzienlijk.

Inherente beperkingen aan beheersings- en controlesystemen

De risicobeheersings- en controlesystemen zijn erop ingericht om een redelijke mate van zekerheid te bereiken ten aanzien van de identificatie en het beheersen van risico's. Deze systemen kunnen geen volledige zekerheid bieden voor het daadwerkelijk behalen van de strategische, operationele en financiële doelstellingen, noch kunnen de systemen alle fouten van materieel belang, fraudegevallen en het niet voldoen aan alle relevante wet- en regelgeving volledig voorkomen. Het bestuur heeft maatregelen getroffen om de impact van de genoemde risico's waar mogelijk terug te brengen tot een niveau dat past bij het gewenste risicoprofiel van het fonds. Het bestuur neemt daarbij in aanmerking dat hierbij sommige risico's geheel of grotendeels buiten zijn invloedssfeer liggen zoals bijvoorbeeld demografische ontwikkelingen en ontwikkelingen op de financiële markten.

Verzekerdenbestand

	Deelnemers	Gewezen deelnemers	Pensioen-gerechtigden	Totaal
Stand per 31 december 2017	1.187	934	858	2.979
Mutaties door:				
– Nieuwe toetreding	160	0	0	160
– Ontslag met premievrije aanspraak	-62	62	0	0
– Waardeoverdracht	0	-15	0	-15
– Ingang pensioen	-21	-31	80	28
– Afkoop	0	0	-1	-1
– Overlijden	-2	-4	-32	-38
– Andere oorzaken ¹⁾	0	-3	-3	-6
Mutaties per saldo	75	9	44	128
Stand per 31 december 2018	1.262 ²⁾	943	902	3.107

Specificatie pensioengerechtigden

	2018	2017
Ouderdomspensioen	626	593
Partnerpensioen	254	242
Wezenpensioen	22	23
	902	858

1) Dit betreft voornamelijk eliminaties van dubbeltellingen (van pakketten naar unieke telling).

2) Waarvan 59 deelnemers met (gedeeltelijke) vrijstelling van premiebetaling wegens arbeidsongeschiktheid.

10. Samenvatting actuariel verslag

Technische voorzieningen

De TV bedragen ultimo 2018 € 365,687 miljoen. De TV zijn vastgesteld op basis van de door De Nederlandsche Bank (DNB) voorgeschreven rentetermijnstructuur en de meest actuele grondslagen.

Premie

De gedempte kostendeekkende premie in het verslagjaar bedroeg € 11,262 miljoen. De feitelijke premie bedroeg € 11,496 miljoen. Daarmee was de feitelijke premie dus hoger dan de gedempte kostendeekkende premie.

Vermogenspositie

Het minimaal vereist eigen vermogen (MVEV) van het pensioenfonds bedraagt € 15,359 miljoen, ofwel 4,2% van de TV en het vereist eigen vermogen (VEV) bedraagt € 47,697 miljoen, ofwel 13,0% van de TV. De actuele dekkingsgraad ultimo 2018 is 96,7% en het eigen vermogen van het pensioenfonds –€ 12,174 miljoen. Het eigen vermogen is negatief.

Dekkingsgraden

De beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds is per 31 december 2018 100,1%. In verband daarmee is –op grond van door DNB vastgestelde definities– eind 2018 sprake van een dekkingstekort. De beleidsdekkingsgraad is vastgesteld als het gemiddelde van de actuele dekkingsgraden in de afgelopen twaalf maanden. Voor de vaststelling van de dekkingsgraden is een proces ingericht.

De reële dekkingsgraad –volgens de definitie in de Regeling Pensioenwet– van het pensioenfonds is per 31 december 2018 80,6%.

Resultaat verslagjaar

Het in 2018 behaalde resultaat van het fonds bedraagt –€ 16,078 miljoen. Dit negatieve resultaat wordt grotendeels verklaard door het resultaat op beleggingen en de wijziging van de rentecurve ten opzichte van eind 2017.

11. Toekomstparagraaf

Zoals hiervoor eerder aangegeven is het bestuur in het verslagjaar gestart met een onderzoek naar de toekomstbestendigheid en de toekomst van het pensioenfonds. Daarbij wordt regelmatig overleg gevoerd met sociale partners waarbij getracht wordt te komen tot een gezamenlijk standpunt. Daarbij is het uiteraard zo dat iedere partij daarbij vanuit de eigen verantwoordelijkheid opereert en keuzes maakt. In 2019 is het toekomstonderzoek en het overleg daarover voortgezet. Onderdeel van dit overleg met sociale partners is het begin 2019 gezamenlijk uitgevoerde onderzoek naar de risicobereidheid van (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden. Voorafgaand aan het onderzoek zijn bijeenkomsten georganiseerd waarin informatie is gegeven over het pensioenfonds en de verschillende toekomstscenario's. Naar verwachting leidt de voortzetting van het toekomstonderzoek en overleg met sociale partners in de loop van 2019 tot keuzes met betrekking tot de toekomst van het pensioenfonds.

In 2019 wordt door het pensioenfonds nadere invulling gegeven aan de uit de implementatie van de IORP II richtlijn voortvloeiende noodzakelijke aanpassingen bij het pensioenfonds. In het verlengde hiervan wordt beoordeeld in hoeverre verder invulling kan worden gegeven aan maatschappelijk verantwoord beleggen.

Bij de in 2019 te ontplooiën activiteiten wordt door het pensioenfonds nadrukkelijk de toekomst van het pensioenfonds betrokken. De mogelijk nog beperkte levensduur van het pensioenfonds vraagt om een pragmatische en proportionele inspanning bij het uitwerken van verschillende onderwerpen.

Communicatie blijft volgens het bestuur een kritische succesfactor voor het pensioenfonds. De in 2018 ingeslagen weg van intensiever overleg met fondsorganen en sociale partners wordt daarom in 2019 voortgezet. Datzelfde geldt met name ook voor communicatie naar (gewezen) deelnemers en gepensioneerden. De dreigende korting per eind 2020 zal daarbij bijzondere aandacht krijgen.

Vastgesteld te Roermond, 24 juni 2019

Het bestuur

Dhr. R. Donders
(voorzitter)

Dhr. E. Bosman
(secretaris)

Dhr. G. Monsieur

Verslag van de compliance officer

Binnen Pensioenfonds Rockwool zijn in het kader van compliance verschillende taken neergelegd bij de Compliance officer. In de rapportage daarover aan het bestuur zijn verschillende onderwerpen opgenomen die hieronder zijn weergegeven.

Integriteitbeleid

Het paritaire bestuursmodel heeft in zich dat sprake kan zijn van een dubbele loyaliteit die leidt tot belangenverstrengeling. In het Integriteitbeleid is daarover opgenomen dat in de periodieke bestuurlijke zelfevaluatie de dubbele loyaliteit aan de orde wordt gesteld. Door de wisselingen in het bestuur is de zelfevaluatie ingepland in Q4 2018, teneinde een vol jaar ervaringen in de huidige samenstelling te kunnen meenemen in de beoordeling. Blijkens discussies in het Bestuur is besloten deze zelfevaluatie onder begeleiding van externe deskundigen te doen plaatsvinden. Deze heeft inmiddels in december plaats gevonden maar de resultaten zijn nog niet gedeeld. Check op belangenverstrengeling bij het aantreden van nieuwe bestuursleden wordt overigens zowel door het zittende Bestuur als door de toetsing op betrouwbaarheid van kandidaat-bestuurders door DNB uitgevoerd.

Aanbevelingen uit analyse 2017:

- bij het aantreden van nieuwe bestuursleden zou de check op belangenverstrengeling moeten worden gedocumenteerd -> dit punt is niet door de Compliance Officer te controleren.

Aanbeveling 2018:

- Aangezien het voor de Compliance Officer niet mogelijk is de veelal meerdere functies van Bestuursleden te beoordelen op mogelijke ongewenste dwarsverbanden zou dat punt vooral in de Bestuurlijke zelfevaluatie dienen te worden meegenomen.

Gedragscode

In de Gedragscode zijn verschillende verklaringen, toestemmings- en meldingsplichten opgenomen.

- Verbonden personen dienen (potentiële) belangenconflicten te melden:
 - In 2018 zijn er discussies geweest m.b.t. potentiële belangenconflicten in het Bestuur. Deze hebben geleid tot het terugtreden van de toenmalige voorzitter. Overwegende dat de gerelateerde nevenfuncties zowel bij aantreden van Bestuursleden zijn geëvalueerd als bij de keuze van de taakverdeling in het Bestuur aangaande het onderwerp. Tevens overwegende dat bij melding van dit terugtreden aan de Compliance Officer inmiddels verschuiving in de taakverdeling had plaatsgevonden, was er voor de Compliance Officer geen reden meer tot verdere acties. Mede ook doordat melding vanwege de Compliance Officer aan Bestuursvoorzitter (Artikel 2 Incidentenregeling) hier niet van toepassing was. Overigens zijn tijdens de gehele benoemingsprocedure noch bij de bestuurlijke taakverdeling meldingen van enige aard gedaan aan de Compliance Officer en is er ook niet om advies gevraagd.

Incidentenregeling

Incidenten dienen te worden gemeld bij de Compliance Officer. In 2018 zijn meldingen ontvangen van een tweetal incidenten. In 2018 zijn geen zware incidenten gemeld.

Klokkenluiderregeling

Conform de klokkenluiderregeling wordt de Compliance Officer door de voorzitter dan wel rechtstreeks geïnformeerd over meldingen. In 2018 zijn geen meldingen ontvangen uit hoofde van de Klokkenluiderregeling.

Verslag van de Raad van Toezicht

Opdracht en werkwijze

Voor de werkwijze van de Raad zijn de wet alsmede het reglement leidend. Op grond daarvan heeft de Raad de volgende taken en bevoegdheden:

- Toezicht houden op het beleid van het Bestuur en op de algemene gang van zaken in het fonds;
- Toezien op een adequate risicobeheersing en evenwichtige belangenafweging door het Bestuur;
- Verantwoording afleggen over de uitvoering van de taken en bevoegdheden aan het Verantwoordingsorgaan en in het jaarverslag.

De Raad beoordeelt het functioneren van het fonds en het Bestuur. Daarnaast beoordeelt de Raad of de vereiste beleidsdocumenten, reglementen, regelingen en procedures aanwezig zijn en hoe deze tot stand zijn gekomen. Vervolgens wordt erop toegezien of de implementatie heeft plaatsgevonden en op welke wijze de opvolging en evaluatie plaatsvindt. De wijze waarop het Bestuur zijn rol invult, wordt in de beoordeling meegenomen. De Raad betreft de Code Pensioenfondsen bij de uitoefening van zijn taak.

De Raad neemt kennis van de notulen van de vergaderingen van het Bestuur, de notulen van commissies en van de informatie die op de portal aanwezig is. Desgewenst kan de Raad alle informatie opvragen die de Raad nodig acht.

De Raad heeft in 2018 zevenmaal overleg gevoerd met (een delegatie van) het Bestuur. Voorts is er een overleg geweest met de voorzitter separaat. De Raad heeft zesmaal onderling overlegd. De Raad heeft daarnaast driemaal vergaderd met het Verantwoordingsorgaan. Er is voorts frequent telefonisch contact geweest tussen de voorzitter van de Raad en de voorzitter van het Bestuur en tussen de voorzitter van de Raad en de voorzitter van het Verantwoordingsorgaan. Ten behoeve van de goedkeuring van het jaarverslag is een vergadering belegd met de accountant en certificerend actuaaris.

Verslag van de Raad van Toezicht

De Raad beoordeelt het functioneren van het fonds en het bestuur aan de hand van een aantal normen. Onderstaand zijn deze normen opgenomen alsmede de belangrijkste aanbevelingen van de raad.

Follow-up bevindingen

De Raad rekent het tot zijn taak te beoordelen of en in hoeverre opvolging is gegeven aan eerdere bevindingen en aanbevelingen en de termijn waarbinnen dit gebeurt.

Het Bestuur heeft in oktober 2018 een overzicht verstrekt aan de Raad van de opvolging van de bevindingen en aanbevelingen van de Raad en van het Verantwoordingsorgaan.

De Raad constateert verheugd dat het merendeel van de bevindingen en aanbevelingen in 2018 is opgevolgd door het Bestuur. De enkele aanbeveling die (nog) niet volledig is opgevolgd, is nog onderhanden. Dit betreft de visie op de toekomstbestendigheid van het fonds.

Algemeen Beleid

Een pensioenfondsbestuur dient de doelstellingen van het fonds en de gehanteerde uitgangspunten, waaronder de risicohouding, (in overleg met andere organen) vast te stellen. Tevens dient het Bestuur een visie te hebben op een toekomstbestendige uitvoering.

Het Bestuur heeft in het verslagjaar veelvuldig contact gehad met het Verantwoordingsorgaan, de sociale partners en de werkgever. Hierbij is zowel de risicohouding aan de orde geweest als de toekomstbestendigheid van het fonds.

Het bestuur heeft op 16 april 2018 een bijeenkomst georganiseerd met het Verantwoordingsorgaan en de Raad van Toezicht om een toelichting te geven op de door het Bestuur uitgevoerde ALM-studie. In deze bijeenkomst is nader ingegaan op de risicohouding van het fonds. Uit de ALM-studie kwam naar voren dat de risicohouding zoals deze in het verleden door sociale partners en het Verantwoordingsorgaan is vastgesteld, gelet op de huidige financiële situatie van het fonds, niet te handhaven is. Het Bestuur blijkt nog onvoldoende zicht te hebben op de risicohouding die het Verantwoordingsorgaan voorstaat.

Het Bestuur heeft begin 2019 – in samenwerking met sociale partners – een onderzoek bij deelnemers uitgevoerd in het kader van de toekomst van het pensioenfonds. Daarmee is helderheid verkregen over de risicohouding van belanghebbenden (voorkeur voor een nominaal of een geïndexeerd pensioen met hogere kans op korting).

Governance

De structuur van een fonds dient zodanig te zijn dat goede besturing is geborgd. Het fonds dient de Code Pensioenfondsen te volgen (comply or explain). Het fonds zorgt ervoor dat de beleidsoverwegingen van het Bestuur steeds kenbaar zijn.

De afgelopen jaren is er binnen het Bestuur geen sprake van rust en continuïteit. Er is veelvuldig sprake geweest van één of meerdere vacature(s) binnen het Bestuur. Begin 2019 is er nog steeds sprake van een vacature binnen het Bestuur. En dat terwijl er nog behoorlijke uitdagingen zijn voor het Bestuur. Het Bestuur bestaat momenteel uit twee professionals, specifiek gekozen vanuit hun expertises, en één lid afgevaardigd namens de gepensioneerden. Voor de ontstane vacature voor de derde professional is in beeld gebracht welke expertise deze nieuwe bestuurder dient in te brengen om het gezamenlijk bestuursprofiel te completeren.

De bestuurlijke processen verliepen in 2018 niet altijd vlekkeloos. De Raad van Toezicht werd niet altijd tijdig betrokken in de goedkeuring van een geschiktheidsprofiel voor een bestaande vacature. Binnen het Bestuur is de samenwerking sterk verbeterd na het vertrek van de vorige voorzitter.

De Raad betreft de Code Pensioenfondsen bij de uitoefening van zijn taak. De Raad constateert verheugd dat het Bestuur heeft vastgesteld dat het fonds aan de meeste normen voldoet. De Raad kan echter onvoldoende vaststellen op basis van welke argumentatie het fonds aan de betreffende normen voldoet.

De Raad heeft de volgende observaties over de in de Code Pensioenfondsen genoemde thema's:

1. Vertrouwen waarmaken

Het Bestuur heeft tot taak de pensioenregeling als een "goed huisvader (m/v)" uit te voeren. Dit betekent: de regeling in ontvangst nemen, aanvaarden en beheren, de gelden beleggen, de pensioenen uitkeren en belanghebbenden informeren. In de huidige financiële omstandigheden voert het Bestuur de pensioenregeling naar beste kunnen uit. Vooral de uitkering van de nominale pensioenen staan onder druk. Het Bestuur gaat de effectiviteit van het beleid in 2019 toetsen.

2. Verantwoordelijkheid nemen

Het bestuur neemt zijn verantwoordelijkheid voor de uitvoering van de pensioenregeling. De eindverantwoordelijkheid ligt in alle gevallen bij het bestuur. Ook als er sprake is van uitbesteding van de uitvoering en ongeacht of de uitbesteding is geregeld via dienstverlening door derden, via uitbesteding aan derden of via uitbesteding van derden aan weer andere partijen. Deze ketenverantwoordelijkheid wordt door het bestuur gemonitord.

3. Integer handelen

Het Bestuur heeft de gewenste cultuur vastgelegd. Het Bestuur gaat echter nog niet in dialoog met de verschillende fondsorganen over de gewenste cultuur. De focus ligt vooral op de toekomst van het fonds. Hierover is het bestuur helder en duidelijk.

4. Kwaliteit nastreven

Het Bestuur is collectief verantwoordelijk voor het eigen functioneren. Het Bestuur handelt daar ook naar en evalueert zijn eigen functioneren. Om als bestuur kwaliteit en actualiteit te blijven borgen is permanente educatie gewenst. Daarnaast is het Bestuur ook verantwoordelijk voor het functioneren van de fondsorganen. Verdere betrokkenheid bij de geschiktheid van het Verantwoordingsorgaan, waar een periodieke evaluatie van en met het Verantwoordingsorgaan een onderdeel van kan zijn, verdient aanbeveling.

5. Zorgvuldig benoemen

Het fonds dient zorgvuldig te handelen bij (her)benoeming en ontslag, en dient voor geschiktheid, complementariteit en diversiteit in de samenstelling van de organen van het fonds te zorgen. Alle fondsorganen zijn wat betreft leeftijd en geslacht onvoldoende divers samengesteld. Het Bestuur kan nadrukkelijker rekening houden met diversiteit in het Bestuur. De leden van het Verantwoordingsorgaan zijn afkomstig van Rockwool. Gelet op de samenstelling van het werknemersbestand lijkt diversiteit binnen het Verantwoordingsorgaan minder eenvoudig te realiseren.

6. Gepast belonen

Het fonds voert een verantwoord en beheerst beloningsbeleid, gericht op kwaliteit, continuïteit en consistentie.

7. Toezicht houden en inspraak waarborgen

Het fonds waarborgt intern toezicht op de kwaliteit en integriteit van de bedrijfsvoering. Het Bestuur gaat met een open houding het gesprek met de Raad van Toezicht en het Verantwoordingsorgaan aan over de aanbevelingen en bevindingen van de Raad van Toezicht en over het oordeel van het Verantwoordingsorgaan.

8. Transparantie bevorderen

Het Bestuur beschrijft in het jaarverslag helder en duidelijk de missie, visie en strategie van het pensioenfonds. Het Bestuur beschrijft hierin nog niet of en in hoeverre het pensioenfonds de gestelde doelen heeft bereikt.

Financiële opzet

Het fonds dient een deugdelijke financiële opzet te hebben, die zodanig is dat er een consistent geheel is tussen gewekte verwachtingen, financiering en de realisatie van voorwaardelijke toeslagen. De financieringsopzet dient toekomstbestendig te zijn.

In 2015 werd voor de kostendekkende premie gerekend met een gedempte rekenrente van 4,5%. Vanaf 2016 wordt voor de kostendekkende premie gerekend met een gedempte rekenrente op basis van de tienjarig gemiddelde DNB-rentetermijnstructuur. Door de demping van de premie heeft pensioeninkoop op dit moment een negatief effect op de dekkingsgraad.

Zoals verwacht, wordt door de lage rentestand het tienjarig gemiddelde van de DNB-rentetermijnstructuur steeds lager, waardoor het verschil tussen de verwachte feitelijke premie en de verwachte gedempte kostendekkende premie negatief uitvalt. In 2016 zijn sociale partners geïnformeerd over een dreigend premietekort en zijn oplossingsmogelijkheden aangedragen. Sociale partners gaven er de voorkeur aan bij een premietekort de opbouw te korten. Uiteindelijk bleek de gevraagde premie in 2017 net voldoende om de opbouw over 2017 niet te hoeven korten. In 2017 hebben sociale partners besloten de pensioenleeftijd per 1 januari 2018 te verhogen naar 68 jaar. Weliswaar heeft dit een verlagend effect op de premie, doch de premie is in 2018 onvoldoende voor een pensioenopbouw van 1,875%. Hierdoor is de pensioenopbouw in 2018 evenredig verlaagd. In 2019 is de pensioenopbouw verder verlaagd.

Eind 2018 heeft het Bestuur de gehanteerde gedempte rentesystematiek in het kader van een evenwichtige belangenafweging heroverwogen. Dit heeft niet geleid tot aanpassing van het beleid. De Raad stelt vast dat het Bestuur hierbij de verschillende belangen heeft gewogen.

Beleggingsbeleid en vermogensbeheer

Een pensioenfonds dient een beleggingsbeleid te hebben dat in overeenstemming is met de verplichtingen van het fonds en de risicohouding. De beleggingsmandaten dienen in overeenstemming te zijn met het opgestelde beleid.

De ALM en de risicohouding zijn in 2018 vastgesteld. In de beleving van de Raad van Toezicht zijn andere opties voor een optimalere invulling van de beleggingsmix daarbij in het licht van de toekomstdiscussie onvoldoende onderzocht. Het Bestuur heeft in 2018 met een strategisch beleggingsplan en een jaarlijks beleggingsplan gewerkt. Dit vindt de Raad positief. Deze plannen sloten nog niet volledig aan bij de eisen die aan dergelijke plannen gesteld mogen worden. De beleidscyclus waarbinnen het bestuur het beleggingsbeleid vaststelt, het beleid vertaalt naar uitvoering en mandaten, de resultaten beoordeelt en vervolgens waar nodig bijstuurt was in 2018 onvoldoende herleidbaar. Dit is een aandachtspunt voor 2019.

In 2018 is NNIP aangesteld als fiduciaire manager en heeft binnen de matching portefeuille een transitie plaatsgevonden waardoor de matchingportefeuille veel beter aansluit bij de verplichtingen van het fonds. De Raad vindt dit goede ontwikkelingen.

Uitbesteding

Een fondsbestuur dient een beleid te hebben met betrekking tot de uitvoering van activiteiten door derden. De selectiecriteria voor partijen waaraan werkzaamheden worden uitbesteed dienen helder te zijn alsmede de overwegingen die geleid hebben tot de keuze voor een bepaalde partij. Ook in geval van uitbesteding dient het Bestuur in control te zijn. De samenwerking met partijen (met inbegrip van adviseurs) waaraan werkzaamheden worden uitbesteed, dient op regelmatige basis te worden geëvalueerd.

Het fonds beschikt over een vastgelegd uitbestedingsbeleid. Het Bestuur moet de uitvoering van uitbesteede activiteiten toetsen. Het Bestuur dient de uitbesteding te beoordelen aan de hand van ISAE 3402 en SLA-rapportages van zowel de pensioen- als de vermogensbeheerder. De raad stelt vast dat de SLA-rapportages over Q1 en Q2 van de pensioenbeheerder in de bestuursvergadering zijn besproken. De kwartaalrapportages van de vermogensbeheerder zijn door de beleggingsadviescommissie (BAC) besproken. De raad stelt vast dat niet voldoende herleidbaar is of de kwartaalrapportages van de vermogensbeheerder en de ISAE-rapportages van zowel de pensioen- als de vermogensbeheerder door het bestuur zijn besproken. De raad heeft evenmin kunnen vaststellen of het bestuur heeft vastgesteld dat alle relevante onderdelen van de uitbesteding in scope zijn van de ISAE 3402 rapportages.

Onderdeel van de beoordeling van de uitbesteding is de evaluatie van de partijen (met inbegrip van adviseurs) waaraan wordt uitbesteed. De Raad stelt vast dat in 2018 met alle relevante partijen evaluatiegesprekken zijn gevoerd. De beoordeling van de SLA en ISAE 3402 rapportages door het bestuur dient een onderdeel te zijn van de evaluatiegesprekken. Dit is nog onvoldoende herleidbaar.

Risicomanagement

Het Bestuur van het fonds is zich bewust van de risico's en zorgt voor een goede organisatie van een integraal risicomanagement.

De IRM-rapportage die op kwartaalbasis wordt opgesteld op basis van de door het bestuur vastgestelde hernieuwde aanpak is inzichtelijk. De raad beoordeelt dit als positief. Daarbij is de keuze gemaakt om eerst te starten met de niet-financiële risico's. Het integreren van de financiële risico's wordt in 2019 opgepakt. De Raad van Toezicht kan onvoldoende herleiden of de risico's voldoende worden doorleefd in het bestuur en wat de vervolgstappen zijn. Dit is een aandachtspunt voor 2019.

Communicatie

Het fondsbestuur zorgt voor een adequaat communicatiebeleid, dat bij het fonds past. Het beleid dient er op gericht te zijn deelnemers meer pensioenbewust te maken en de verwachtingen van deelnemers te managen. De effectiviteit van de communicatie dient periodiek te worden gemeten.

Het communicatiebeleidsplan is opgesteld samen met het Verantwoordingsorgaan. De Raad van Toezicht beoordeelt dit als positief. Van belang is dat aan de hand van dit plan, de communicatie in een jaarplan wordt uitgewerkt. In het jaarplan was dit onvoldoende herkenbaar.

De directe communicatie naar deelnemers vindt plaats via regelmatige voorlichtingssessies en ook kunnen deelnemers eenvoudig het bestuursbureau benaderen. Actuele informatie wordt gedeeld via de site en nieuwsbrieven (2x per jaar).

Er wordt in de communicatie getracht de verwachtingen van de deelnemers te managen, in de halfjaarlijkse nieuwsbrief is daarom ook uitgebreid aandacht besteed aan het toekomstonderzoek. In 2018 zijn hierover met name gesprekken gevoerd met de werkgever en sociale partners.

In het eerste kwartaal van 2019 zal hier aandacht aan worden besteed in voorlichtingssessies.

Reactie van het bestuur

Het Bestuur heeft met belangstelling kennisgenomen van het verslag van de Raad van Toezicht en dankt de Raad voor zijn inspanningen in het verslagjaar. Het Bestuur is verheugd dat door de Raad wordt geconstateerd dat het Bestuur in 2018 het merendeel van de eerdere bevindingen en aanbevelingen heeft opgevolgd. Door het Bestuur is in 2018 namelijk veel energie gestoken in het geven van opvolging aan de door de Raad gedane aanbevelingen.

De door de Raad gemaakte opmerkingen ten aanzien van de bestuurlijke onrust en continuïteit worden door het Bestuur onderschreven. Met betrekking tot de vacature is bij de werkgever aangedrongen op invulling; naar verwachting kan op korte termijn een bestuurder namens de geleding werkgever worden benoemd. Met de Raad ervaart het Bestuur een verbetering van de bestuurlijke samenwerking. Die verbetering in samenwerking geldt overigens ook voor de contacten van het Bestuur met de Raad, het Verantwoordingsorgaan en sociale partners.

Zoals eerder aangegeven heeft het pensioenfonds mogelijk een beperkte levensduur. Het Bestuur houdt hier nadrukkelijk rekening mee bij haar prioritering. Dit betekent dat verschillende, naar het oordeel van het Bestuur, minder urgente onderwerpen nog niet zijn uitgewerkt. Indien in de loop van 2019 blijkt dat het pensioenfonds niet op korte termijn zal eindigen, worden die minder urgente onderwerpen alsnog opgepakt. Dit geldt bijvoorbeeld voor educatie en diversiteit.

De Raad noemt dat door het Bestuur andere opties voor een optimalere invulling van de beleggingsmix onvoldoende zijn onderzocht. Het Bestuur heeft een bewuste keuze gemaakt om niet alleen de beleggingsmix eenvoudig te houden (gezien de omvang en beheersbaarheid van het fonds) maar juist ook het kostenaspect leidend te laten zijn en de beperkte horizon van het fonds. Zo is er ook bewust voor gekozen de strategische VEV-ruimte die ontstaan is door de vereenvoudiging van de beleggingsportefeuille niet te benutten. Weliswaar zou hierdoor de herstelkracht op de lange termijn toenemen, het risico op korting op korte termijn en de diepte van de korting zou hierdoor worden verhoogd.

De door de Raad benoemde aspecten ten aanzien van controle en evaluatie van de uitbesteding en de vastlegging daarvan heeft de aandacht van het Bestuur. Datzelfde geldt voor het streven naar een verdere verbetering van het model van integraal risicomanagement dat in 2018 is geïmplementeerd.

Het Bestuur ziet uit naar een verdere verdieping van het overleg met de Raad en spreekt nogmaals waardering uit voor het in 2018 gevoerde overleg.

Verslag van Verantwoordingsorgaan

1. Hoofdtaken verantwoordingsorgaan

Het verantwoordingsorgaan (VO) heeft als hoofdtaken:

- Het adviseren van het bestuur over de in de pensioenwet opgenomen onderwerpen. Er zijn geen aanvullende adviesbevoegdheden aan het VO toegekend.
- Het zorgdragen dat het bestuur verantwoording aflegt over:
 - het handelen van het bestuur,
 - het door het bestuur uitgevoerde beleid en
 - de beleidskeuzes van de toekomst.

Jaarlijks wordt hierover een oordeel uitgesproken met onderstaand verslag. Gedurende het jaar wordt het handelen van het bestuur gevolgd. Indien nodig wordt direct toelichting gevraagd.

Het verantwoordingsorgaan geeft in dit verslag een oordeel over het kalenderjaar 2018. De door de sociale partners in de pensioenovereenkomst vastgelegde inhoudelijke pensioenafspraken, inclusief de daarbij afgewogen belangen, maken geen deel uit van het vormen van het oordeel.

In het onderstaande verslag zal een verdere toelichting gegeven worden met onderbouwing, als mede een aantal aanbevelingen.

2. Activiteiten/bronnen voor oordeelsvorming 2018

- Het VO heeft gedurende 2018 vier reguliere vergaderingen gehad en twee sessies voor het jaarverslag. Tijdens de reguliere vergaderingen dienen de notulen van de bestuursvergaderingen als belangrijkste input en daarnaast worden ook de andere gedeelde stukken besproken. De heer Reuling van het bestuursbureau neemt aan het tweede deel van de reguliere vergaderingen deel, om direct vragen te beantwoorden en toelichting te geven.
- Het VO heeft 2 overleggen gehad met het bestuur en een gezamenlijke sessie met bestuur, Raad van Toezicht en VO over de IRM opzet. In de tweede helft van het jaar is ook regelmatig overleg geweest tussen de voorzitters.
- De RvT en VO hebben 3 bijeenkomsten gehad en er is diverse malen telefonisch contact tussen voorzitters geweest.
- In juni heeft mevrouw Geenen zich tussentijds teruggetrokken en is opgevolgd door de heer Ramakers.
- In juli heeft de heer van der Meulen de heer Sprenger opgevolgd na afloop van diens termijn.

3. Uitgebrachte adviezen

- Communicatiebeleidsplan

In april heeft het VO positief advies gegeven over de voorgenomen wijzigingen in het Communicatiebeleidsplan 2016-2018.

De wijzigingen betroffen het opheffen van de communicatiecommissie en toewijzen van alle communicatietaken aan één bestuurslid, ondersteund door het bestuursbureau. Verdere aanpassingen waren het gevolg van de wijzigingen in de missie, de privacywetgeving en de bijgestelde ambities betreffende digitaal communiceren (gebaseerd op deelnemersonderzoek en kosten).

4. Oordeel over beleid en uitvoering

Het bestuur geeft in haar visie aan een stabiel en toekomstbestendig beleid te willen voeren en daarbij te streven naar draagvlak en vertrouwen (uit ABTN 2018). Binnen het beleid dat aan deze visie invulling moet geven, ziet het VO de volgende kritische elementen in de uitvoering:

- Stabiliteit en toekomstbestendigheid
 - Professionalisering van het bestuur en van het risicomanagement
 - Ontwikkelen van een visie op de toekomstbestendigheid van het fonds
- Draagvlak en vertrouwen
 - Samenwerking met fondsorganen, m.n. RvT en VO
 - Communicatie naar de geledingen

Het VO heeft met name het Verslag van Bevindingen van de RvT gebruikt als basis voor de beoordeling van het beleid en de uitvoering. Hierna wordt eerst de reactie van het VO op dit verslag besproken. Vervolgens wordt een korte eigen visie van het VO op het functioneren van het bestuur gegeven.

De RvT heeft haar bevindingen duidelijk weergegeven in haar Verslag van Bevindingen en daaraan heldere aanbevelingen gekoppeld. Het VO onderschrijft volledig alle bevindingen van de RvT. Het VO stemt ook in met alle aanbevelingen van de RvT. Het VO is ook van mening dat er een positieve ontwikkeling heeft plaatsgevonden, met name in de tweede helft van het jaar.

Het VO wil de volgende hoofdpunten uit de aanbevelingen van de RvT benadrukken:

- Verantwoordelijkheid nemen voor het functioneren van de fondsorganen. Waarbij het VO ook kansen ziet om ondersteund te worden in het professionaliseren van haar eigen rol.
- De effectiviteit van het gevoerde beleid toetsen en te bepalen in hoeverre doelen bereikt zijn.
- Meer aandacht geven aan het beleggingsresultaat en de onderliggende kosten. Het VO stelt vast dat, ondanks alle wijzigingen in de beleggingen, het resultaat en de kosten niet verbeterd zijn ten opzichte van 2016.

Het VO had voor 2018 de drie aandachtgebieden vastgesteld. Hierna wordt de visie van het VO op elk van deze punten toegelicht.

- De professionalisering van het bestuur en van het risicomanagement.
Op het eerste punt is een positieve ontwikkeling ingezet in de tweede helft van het jaar. Dit kenmerkt zich met name door grotere transparantie en duidelijke onderbouwing van besluiten. Op het vlak van risicomanagement is een proces ingericht, maar is het functioneren ervan nog niet voldoende zichtbaar voor het VO.
- De ontwikkeling van een visie op toekomstbestendigheid
Deze visie is in 2018 duidelijk vormgegeven en ook proactief uitgedragen naar sociale partners. Het VO is continu geïnformeerd over de gemaakte stappen en het uiteindelijke resultaat.
- De samenwerking tussen de fondsorganen (m.n. RvT en VO)
In de tweede helft van het jaar is de samenwerking met het bestuur verbeterd. Het VO verwacht dat deze lijn doorgezet wordt en dat het bestuur het VO actief in relevante zaken betreft.

De aanbevelingen van het VO in het jaarverslag van 2017 zijn beide door het bestuur opgevolgd.

Het VO heeft over 2018 geen besluitvorming kunnen vaststellen waarin de onafhankelijkheid en de juiste balans tussen de diverse belangen niet gewaarborgd zijn.

5. Aanbevelingen

- Betrek het VO tijdig in volgende ALM-voorbereidingen en met name het vaststellen van de risicohouding
- Het VO informeren over het communicatiejaarplan

6. Aandachtgebieden voor 2019

De aandachtsgebieden voor 2019 van het VO zijn het volgen van de activiteiten van het bestuur op het vlak van:

- Het toekomstplan van het pensioenfonds en de besluitvorming over de te maken keuzes
- De verdere professionalisering van het risicomanagement
- Samenwerking tussen fondsorganen

Reactie van het bestuur

Allereerst wenst het bestuur waardering en dank uit te spreken voor de door het VO verrichte werkzaamheden en de wijze waarop het gezamenlijk overleg heeft plaatsgevonden. Daarbij gaat het bestuur graag het gesprek aan over de wijze waarop door het bestuur invulling kan worden gegeven aan de wens tot ondersteuning bij de verdere professionalisering van het VO. Het verheugt het bestuur dat het VO de professionalisering van het bestuur in het verslagjaar positief beoordeelt. De constatering van het VO dat geen kostenverbetering is gerealiseerd bij de wijzigingen in de beleggingsportefeuille deelt het bestuur niet. De rapportageregels met betrekking tot beleggingskosten in het jaarverslag zijn in de afgelopen jaren gewijzigd. Kosten die voorheen niet werden meegenomen, worden dat nu wel. Aan de presentatie van de beleggingskosten zal extra aandacht worden besteed. Hierdoor lijkt er optisch geen verbetering maar is die er de facto zeer zeker wel. De aanbevelingen van het VO worden door het bestuur opgenomen in de bestuursagenda van 2019. Met name zal door het bestuur ook het overleg met het VO over de toekomst van het fonds worden geïntensiveerd.

Jaarrekening

Balans per 31 december

(na bestemming van het resultaat; in duizenden euro)

Activa	2018	2017
Beleggingen voor risico pensioenfondsen [1]		
Onroerende zaken	11.554	14.008
Zakelijke waarden	83.551	85.292
Vastrentende waarden	204.536	210.793
Overige beleggingen	49.811	33.832
Derivaten	0	140
	349.452	344.065
Herverzekeringsdeel voorziening arbeidsongeschiktheid [2]	1.318	976
Vorderingen en overlopende activa [3]	488	2.109
Liquide middelen [4]	2.640	19.725
	353.898	366.875

[..] De tussen haken vermelde nummers verwijzen naar corresponderende nummers in de toelichting op de balans, die een integraal onderdeel uitmaakt van de jaarrekening.

Passiva	2018	2017
Reserves		
Algemene reserve [5]	-12.174	3.904
Technische voorzieningen		
Voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds [6]	364.369	349.361
Voorziening arbeidsongeschiktheid [7]	1.318	1.272
	365.687	350.633
Kortlopende schulden [8]	253	12.167
Overlopende passiva [9]	132	171
	353.898	366.875

[..] De tussen haken vermelde nummers verwijzen naar corresponderende nummers in de toelichting op de balans, die een integraal onderdeel uitmaakt van de jaarrekening.

Staat van baten en lasten

(in duizenden euro)

	2018	2017
Beleggingsopbrengsten voor risico pensioenfondsen		
Directe beleggingsopbrengsten [10]	6.315	11.298
Indirecte beleggingsopbrengsten [11]	-9.654	-3.168
Kosten vermogensbeheer [12]	-208	-780
	-3.547	7.350
Premiebijdragen van werkgevers en werknemers [13]	11.901	11.291
Overige baten [14]	18	38
Saldo van overdrachten van rechten [15]	-1.490	0
Pensioenuitkeringen [16]	-6.284	-5.888
Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfondsen [17]		
Wijziging rentecurve	-16.161	5.215
Benodigde interesttoevoeging	925	777
Inkoop nieuwe aanspraken	-12.762	-13.857
Inkomende waardeoverdrachten	-159	0
Uitgaande waardeoverdrachten	1.827	0
Vrijval excassokosten	190	177
Uitkeringen en afkopen	6.323	5.919
Actuarieel resultaat op sterfte	2.086	1.020
Actuarieel resultaat op arbeidsongeschiktheid	-23	205
Actuarieel resultaat op mutaties	117	-6
Wijziging actuariële grondslagen/methoden	2.665	0
Correctie(s) begin- en eindstand deelnemersbestand	18	15
Voorziening onvoorwaardelijke indexatie	-54	0
	-15.008	-535
Mutatie voorziening ziekten [18]	-46	-90

[..] De tussen haken vermelde nummers verwijzen naar corresponderende nummers in de toelichting op de staat van baten en lasten, die een integraal onderdeel uitmaakt van de jaarrekening.

	2018	2017
Herverzekering [19]	-711	-24
Pensioenuitvoerings- en administratiekosten [20]	-911	-748
Overige lasten [21]	0	-3
Saldo van baten en lasten	-16.078	11.391
Bestemming van het resultaat		
Algemene reserve	-16.078	11.391
	-16.078	11.391

[..] De tussen haken vermelde nummers verwijzen naar corresponderende nummers in de toelichting op de staat van baten en lasten, die een integraal onderdeel uitmaakt van de jaarrekening.

Kasstroomoverzicht

(in duizenden euro)

	2018	2017
Pensioenactiviteiten		
Ontvangsten		
Bijdragen	11.901	11.291
Uitkeringen uit herverzekering	-92	1.569
Overgenomen pensioenverplichtingen	140	0
Overige	18	39
	11.967	12.899
Uitgaven		
Uitgekeerde pensioenen en afkopen, loonheffing, sociale premies en andere inhoudingen	-6.266	-5.889
Overgedragen pensioenverplichtingen	-1.628	0
Premies herverzekering	-1.230	-1.569
Pensioenuitvoerings- en administratiekosten	-921	-2.805
	-10.045	-10.263
Beleggingsactiviteiten		
Ontvangsten		
Directe beleggingsopbrengsten	7.378	11.382
Verkopen beleggingen	262.854	151.428
	270.232	162.810
Uitgaven		
Aankopen beleggingen	-289.011	-154.523
Kosten vermogensbeheer	-228	-713
	-289.239	-155.236
Mutatie liquide middelen	-17.085	10.210
Saldo liquide middelen 1 januari	19.725	9.515
Saldo liquide middelen 31 december	2.640	19.725

Grondslagen voor waardering en resultaatbepaling

Algemeen

Stichting Pensioenfonds Rockwool is statutair gevestigd in Roermond. Het doel van Stichting Pensioenfonds Rockwool is het nu en in de toekomst verstrekken van uitkeringen aan gepensioneerden en nabestaanden ter zake van ouderdom en overlijden. Het pensioenfonds geeft invulling aan de uitvoering van de pensioenregelingen van ROCKWOOL B.V., Industrieweg 15 te Roermond.

Indien noodzakelijk voor vergelijkingsdoeleinden is de rubricering van de vergelijkende cijfers aangepast. Dit heeft echter geen invloed op het vermogen en/of resultaat.

Toepassing Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving

De jaarrekening is opgesteld in euro. De jaarrekening is opgesteld in overeenstemming met de wettelijke bepalingen van Titel 9 Boek 2 BW en de stellige uitspraken van de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving (RJ), uitgegeven door de Raad voor de Jaarverslaggeving.

Schattingen en veronderstellingen

De opstelling van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW vereist dat het bestuur oordelen vormt en schattingen en veronderstellingen maakt die van invloed zijn op de toepassing van grondslagen en de gerapporteerde waarde van activa en verplichtingen, en van baten en lasten. De schattingen en hiermee verbonden veronderstellingen zijn gebaseerd op ervaringen uit het verleden en verschillende andere factoren die gegeven de omstandigheden als redelijk worden beschouwd. De uitkomsten hiervan vormen de basis voor het oordeel over de boekwaarde van activa en verplichtingen die niet op eenvoudige wijze uit andere bronnen blijkt. De daadwerkelijke uitkomsten kunnen afwijken van deze schattingen.

Schattingswijziging

Naar aanleiding van de onderhandelingen van sociale partners in 2017 is besloten voor de pensioenrichtleeftijd met ingang van 1 januari 2018 over te gaan naar 68 jaar. Deze overgang is actuariel neutraal.

In 2018 heeft de Commissie Overlevingstafels van het AG een nieuwe prognosetafel gepubliceerd, zijnde de Prognosetafel AG2018, en heeft het fonds besloten over te gaan op deze nieuwe overlevingstafel. Door de aanpassing van de prognosetafel daalt de voorziening met €3,957 miljoen. Dat leidt dus tot een positief resultaat van €3,957 miljoen. Door de aanpassing van de ervaringssterfte stijgt de voorziening met €1,203 miljoen. Dat leidt dus tot een negatief resultaat van €1,203. De aanpassing van de grondslagen leidt tot een positief resultaat van €2,754 miljoen.

Opname van een actief of een verplichting / baten en lasten

Een actief wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de toekomstige economische voordelen naar het pensioenfonds zullen toevloeien en de waarde daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld. Een verplichting wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de afwikkeling daarvan gepaard zal gaan met een uitstroom van middelen en de omvang van het bedrag daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld. Baten worden in de staat van baten en lasten opgenomen wanneer een vermeerdering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermeerdering van een actief of een vermindering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld. Lasten worden verwerkt wanneer een vermindering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermindering van een actief of een vermeerdering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld. Indien een transactie ertoe leidt dat nagenoeg alle of alle toekomstige economische voordelen en alle of nagenoeg alle risico's met betrekking tot een actief of een verplichting aan een derde zijn overgedragen, wordt het actief of de verplichting niet langer in de balans opgenomen. Verder worden activa en verplichtingen niet meer in de balans opgenomen vanaf het tijdstip waarop niet meer wordt voldaan aan de voorwaarden van waarschijnlijkheid van de toekomstige economische voordelen en betrouwbaarheid van de bepaling van de waarde.

Dit betekent dat transacties worden verwerkt op handelsdatum en niet op afwikkelingsdatum. Als gevolg hiervan kan sprake zijn van een post “vorderingen of schulden uit hoofde van effectentransacties”.

Saldering van een actief en een verplichting

Een financieel actief en een financiële verplichting worden gesaldeerd als nettobedrag in de balans opgenomen indien sprake is van een wettelijke of contractuele bevoegdheid om het actief en de verplichting gesaldeerd en gelijktijdig af te wikkelen en bovendien de intentie bestaat om de posten op deze wijze af te wikkelen. De met de gesaldeerd opgenomen financiële activa en financiële verplichtingen samenhangende rentebaten en rentelasten worden eveneens gesaldeerd opgenomen.

Verwerking van waardeveranderingen van beleggingen

Alle waardeveranderingen van beleggingen, inclusief valutakoersverschillen, worden als beleggingsopbrengsten in de staat van baten en lasten opgenomen.

Vreemde valuta

Activa en verplichtingen in vreemde valuta worden omgerekend naar euro tegen de koers per balansdatum. Baten en lasten voortvloeiende uit transacties in vreemde valuta worden omgerekend tegen de koers per transactiedatum. De uit de afwikkeling en omrekening voortvloeiende koersverschillen komen ten gunste of ten laste van de staat van baten en lasten.

Waardering

Algemene grondslagen

Alle activa en passiva zijn gewaardeerd tegen de kostprijs, tenzij hierna een andere waarderingsgrondslag wordt vermeld. Voor kortlopende vorderingen en schulden wordt de nominale waarde geacht een redelijke benadering te zijn van de reële waarde.

Vastgoedbeleggingen

De beleggingen in direct vastgoed zijn gewaardeerd op actuele waarde, zijnde de taxatiewaarde. De beursgenoteerde aandelen in vastgoedbeleggingsfondsen worden gewaardeerd tegen de beurswaarde ultimo boekjaar. De niet-beursgenoteerde fondsen worden gewaardeerd tegen hun actuele waarde, zijnde de intrinsieke waarde ultimo boekjaar, waarbij de onderliggende beleggingen zijn gewaardeerd op marktwaarde.

Aandelen, indirecte vastgoedbeleggingsfondsen en overige beleggingen

De beursgenoteerde aandelen worden gewaardeerd tegen de beurswaarde ultimo boekjaar. De niet-beursgenoteerde fondsen worden gewaardeerd tegen hun actuele waarde, zijnde de intrinsieke waarde ultimo boekjaar, waarbij de onderliggende beleggingen zijn gewaardeerd op marktwaarde.

Vastrentende waarden

De beursgenoteerde obligaties worden gewaardeerd tegen de beurswaarde ultimo boekjaar. De niet-beursgenoteerde fondsen worden gewaardeerd tegen hun actuele waarde, zijnde de intrinsieke waarde ultimo boekjaar, waarbij de onderliggende beleggingen zijn gewaardeerd op marktwaarde.

Derivaten

Beleggingen in beursgenoteerde derivaten worden gewaardeerd tegen de op 31 december bekende marktprijzen. Beleggingen welke onderhands zijn gekocht, waarvoor geen directe marktwaardering beschikbaar is, worden gewaardeerd op basis van actuele marktparameters, zijnde de risicovrije rente op basis van de EONIA-curve. In het verleden gold als disconteringsvoet de EURIBOR-curve. RJ610 schrijft voor dat derivaten met een negatieve waarde op de passiva zijde van de balans moeten worden weergegeven.

Overige beleggingen

Overige beleggingen worden gewaardeerd tegen marktwaarde.

Herverzekering**Arbeidsongeschiktheid**

Het arbeidsongeschiktheidsrisico is herverzekerd. Indien er een arbeidsongeschiktheidspercentage van 35% of meer bestaat krachtens de WIA zal er een gedeeltelijke vrijstelling van premiebetaling worden verleend. Vanaf 80% is er een gehele vrijstelling.

Voorziening zieken

Het pensioenfonds houdt een IBNR (incurred but not reported) voorziening aan om te voorzien in de verwachte premievrijstelling de komende twee jaar. Deelnemers die ultimo 2018 al ziek zijn kunnen vanuit die situatie binnen twee jaar in de WIA terecht komen, waarbij aan hen vanaf dat moment premievrijstelling wordt verleend. Het fonds stelt de IBNR voorziening vast op de jaarrisicopremie arbeidsongeschiktheid op marktwaarde grondslagen, van de afgelopen 2 jaren, aangezien dit de verwachte last is die hieruit zal volgen.

Vorderingen overlopende activa

Vorderingen worden opgenomen tegen de reële waarde van de tegenprestatie, gewoonlijk de nominale waarde. Een voorziening wordt getroffen op de vorderingen op grond van verwachte oninbaarheid.

Liquide middelen

Onder de liquide middelen zijn opgenomen die kas- en banktegoeden die onmiddellijk opeisbaar zijn dan wel een looptijd korter dan twaalf maanden hebben. Deze staan ter vrije beschikking van het pensioenfonds. Zij worden onderscheiden van tegoeden in verband met beleggingstransacties. Liquide middelen uit hoofde van beleggingstransacties worden gepresenteerd onder de beleggingen. Rekening-courantschulden bij banken zijn opgenomen onder schulden aan kredietinstellingen onder kortlopende schulden.

Algemene reserve

De jaarlijkse resultaten worden toegevoegd c.q. onttrokken aan de algemene reserve.

Voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds

De voorziening pensioenverplichtingen is gelijk aan de contante waarde per de balansdatum van de pensioenverplichtingen, volgens de opgebouwde rechtenmethode, inclusief de verstrekte toeslagen jegens deelnemers, gewezen deelnemers, gepensioneerden en hun nagelaten betrekkingen, alsmede de verplichtingen uit hoofde van de premievrijstellingsregeling wegens arbeidsongeschiktheid. De berekening is gebaseerd op de volgende actuariële grondslagen:

Sterfte

Prognosetafel AG2018 (startjaar 2019). Er wordt rekening gehouden met het verschil in overlevingskansen tussen de werkende en de totale bevolking door toepassing van de Willis Towers Watson 2018 ervaringssterfte welke is toegepast voor Stichting Pensioenfonds Rockwool.

Rente

De rentetermijnstructuur ultimo 2018 zoals gepubliceerd door DNB. Hiermee is rekening gehouden bij de waardering van de technische voorziening.

Leeftijdsverschil

Het leeftijdsverschil tussen man en vrouw is op 3 jaar gesteld (man ouder dan vrouw).

Leeftijden

Leeftijden worden in jaren en maanden nauwkeurig vastgesteld.

Uitkeringen

De uitkeringen worden continu betaalbaar gesteld.

Wezenopslag

Voor niet ingegaan latent wezenpensioen wordt een voorziening getroffen ad 2% op de netto voorziening pensioenverplichtingen voor opgebouwd nabestaandenpensioen.

Kosten

In de voorziening pensioenverplichtingen is een excassovoorziening begrepen van 3% van de nettovoorziening (2017: 3%). In 2018 is de hoogte van de kostenvoorziening onderzocht. Vastgesteld is dat 3% van de nettovoorziening voldoet.

Gehuwdheid

Het nabestaandenpensioen is gebaseerd op een onbepaald partner systeem met een voor het fonds passende gehuwdheidsfrequentie. Deze is 100% op de pensioenleeftijd. Daarna wordt het bepaald partnersysteem gehanteerd.

Arbeidsongeschiktheid

De technische voorzieningen worden gelijkgesteld aan de contante waarde van de in totaal bereikbare aanspraken.

Voorziening zieken

Ter financiering van de schade van toekomstige arbeidsongeschiktheid voor huidige zieken wordt een reserve aangehouden ter grootte van de betaalde risicopremies in de twee voorafgaande jaren.

Resultaatbepaling

Algemeen

De lasten en baten worden toegerekend aan het jaar waarop ze betrekking hebben.

Directe beleggingsopbrengsten

Onder directe beleggingsopbrengsten wordt bij vastrentende waarden verstaan de renteopbrengst verminderd met de kosten; bij de aandelen wordt hieronder verstaan het bruto-dividend verminderd met de kosten. Voor het onroerend goed wordt de netto huur verantwoord. De intresten van overige activa en passiva worden opgenomen op basis van nominale bedragen.

Indirecte beleggingsopbrengsten

Onder indirecte beleggingsopbrengsten worden de volgende resultaten opgenomen:

- gerealiseerde en niet-gerealiseerde koersverschillen van vastgoedbeleggingen, aandelen, indirecte vastgoedbeleggingsfondsen en overige beleggingen, obligaties en participaties in vastrentende beleggingsfondsen;
- boetes bij vervroegde aflossingen van leningen op schuldbekentenis;
- valutaverschillen inzake deposito's en bankrekeningen in buitenlandse valuta en valutatermijntransacties.

Kosten van vermogensbeheer

Onder de kosten van vermogensbeheer worden alle kosten opgenomen die verband houden met het beheer en de administratie van de beleggingen.

Premiebijdragen (van werkgevers en werknemers)

Onder premiebijdragen van werkgevers en werknemers wordt verstaan de aan derden in rekening gebrachte c.q. te brengen bedragen voor de in het verslagjaar gereserveerde pensioenen. Premies zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Saldo overdrachten van rechten

De post overdrachten van rechten bevat het saldo van bedragen uit hoofde van overgenomen dan wel overgedragen pensioenverplichtingen.

Herverzekering

Het risico van arbeidsongeschiktheid en overlijden was in het verleden verzekerd bij Nationale-Nederlanden (tot 31-12-2016). Voor arbeidsongeschiktheid was er nog een uilooprisico van 2 jaar (tot 31 december 2018) verzekerd bij Nationale-Nederlanden. Vanaf 2017 is het risico van arbeidsongeschiktheid en overlijden verzekerd bij Zwitserleven.

Pensioenuitkeringen

De pensioenuitkeringen betreffen de aan pensioengerechtigden uitgekeerde bedragen inclusief afkopen.

Pensioenuitvoerings- en administratiekosten

De pensioenuitvoerings- en administratiekosten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds**Pensioenopbouw**

Bij de pensioenopbouw zijn aanspraken en rechten over het boekjaar gewaardeerd naar het niveau dat zij op balansdatum hebben.

Rentetoevoeging

De rentetoevoeging wordt berekend over de beginstand van de voorziening pensioenverplichtingen en de mutaties hierin gedurende het jaar.

Onttrekking voor pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten

Vooraf wordt een actuariële berekening gemaakt van de toekomstige pensioenuitvoeringskosten (met name excassokosten) en pensioenuitkeringen die in de voorziening pensioenverplichtingen zijn opgenomen. Deze post betreft de vrijval ten behoeve van de financiering van de kosten en uitkeringen van het verslagjaar.

Wijziging marktrente

Jaarlijks wordt per 31 december de marktwaarde van de technische voorziening herrekend door toepassing van de actuele rentetermijnstructuur. Het effect van de verandering van de rentetermijnstructuur wordt verantwoord onder het hoofd wijziging marktrente.

Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten

Voor de waardeoverdrachten die gedurende het boekjaar zijn uitgevoerd en afgerond, ontstaat een resultaat dat wordt toegerekend aan de periode waarop de overdrachten betrekking hebben.

Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen

Dit betreft met name: correcties, technische winstdeling en overige baten.

Overige baten en lasten

Overige baten en lasten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Kasstroomoverzicht

Voor de opstelling van het kasstroomoverzicht is de directe methode gehanteerd. Hierbij worden alle ontvangsten en uitgaven als zodanig gepresenteerd. Er wordt onderscheid gemaakt tussen kasstromen uit pensioenactiviteiten en kasstromen uit beleggingsactiviteiten.

Toelichting op de balans per 31 december

(in duizenden euro)

Activa**[1] Beleggingen voor risico pensioenfonds**

Categorie	Stand ultimo 2017	Aankopen/ verstrekkingen	Verkopen uitlotingen (af)lossingen	Gerealiseerde en niet-gerealiseerde koersverschillen	Stand ultimo 2018
Onroerende zaken					
Indirecte vastgoedbeleggingen	14.008	0	-1.771	-683	11.554
Zakelijke waarden					
Beursgenoteerde en niet-beursgenoteerde beleggingsinstellingen die beleggen in aandelen	85.292	8.249	0	-9.990	83.551
Vastrentende waarden					
Obligaties	43.019	0	-43.236	217	0
Vastrentende fondsen	167.774	199.436	-165.053	2.379	204.536
Geldmarktfondsen	33.832	68.922	-52.764	-179	49.811
Derivaten					
Renteswaps	-10.978	0	12.376	-1.398	0
Totaal belegd vermogen	332.947	276.607	-250.448	-9.654	349.452
Derivaten					
Renteswaps	11.118	0	-11.118	0	0
Belegd vermogen passiva zijde	11.118	0	-11.118	0	0
Belegd vermogen activa zijde	344.065	276.607	-261.566	-9.654	349.452

Er wordt niet belegd in premiebijdragende ondernemingen.

Het Blackrock Euro credit fonds en het geldmarktfonds van NNIP, het NN (L) Liquid fonds, maken gebruik van securities lending. Deze opbrengsten komen deels toe aan het betreffende fonds en maken daarmee deel uit van de waardering. Het aan Rockwool toebedeelde resultaat hiervan (als onderdeel van de getoonde beleggingsperformance) is beperkt.

Methodiek bepaling marktwaarde

Level 1: De waarde van de beleggingen is gebaseerd op direct waarneembare marktnoteringen in een actieve markt.

Level 2: Actuele waarde wordt vastgesteld aan de hand van onafhankelijke taxaties.

Level 3: De waarde wordt direct of indirect vastgesteld aan de hand van de netto contante waarde berekening. Daarnaast vallen derivaten die volgens een waarderingsmethode worden vastgesteld, waarbij gebruik is gemaakt van waarneembare marktdata, onder deze categorie.

Level 4: Andere geschikte methoden.

	Stand ultimo 2018	Stand ultimo 2017
Level 1	119.566	83.440
Level 2	0	0
Level 3	229.886	249.507
Level 4	987	0
Totaal belegd vermogen inclusief derivaten	350.439	332.947

Onder waarderingsmodellen en technieken zijn derivaten verantwoord die rechtstreeks ten behoeve van het beleggingsdepot zijn afgesloten.

De indeling naar level is gebaseerd op de beschikbare informatie van de beheerder van de beleggingsfondsen waarin rechtstreeks dan wel middellijk wordt geparticipeerd, zoals dat is geformuleerd in de daartoe strekkende prospectussen.

Om een beter inzicht te geven in de beleggingen zijn de cijfers met betrekking tot de beleggingen in 2018 opgesteld volgens het lookthrough-principe. Onderstaande tabel geeft een inzicht in de aansluiting met de balans en de risicoparagraaf.

	Stand ultimo 2018	Liquide middelen	Over- lopende intrest	Stand ultimo 2018 conform risico- paragraaf
Onroerende zaken	11.554	0	0	11.554
Zakelijke waarden	83.551	0	0	83.551
Vastrentende waarden	204.536	0	0	204.536
Overige beleggingen	49.811	0	0	49.811
Derivaten	0	0	0	0
Liquide middelen en vorderingen	0	987	0	987
	349.452	987	0	350.439

[2] Herverzekeringsdeel voorziening arbeidsongeschiktheid

(premie van afgelopen 2 jaar)

1.318**976****[3] Vorderingen en overlopende activa****Lopende intrest en dividend**

Hieronder is opgenomen de aan het boekjaar toe te rekenen intrest en dividend van:

- Obligaties
- Derivaten
- Overige vorderingen inzake beleggingen
- Liquide middelen

0

849

0

204

0

7

0

4

0**1.064****Overige vorderingen**

Zwitserleven (nog te ontvangen claims)

131

806

Nationale-Nederlanden inzake AO uitloopriscio

357

239

488**1.045****Totaal vorderingen en overlopende activa****488****2.109**

Bovenstaande vorderingen hebben een looptijd van korter dan één jaar.

[4] Liquide middelen

ING Bank N.V.

1.653

996

Rabobank

0

15.004

Depotbanken

987

3.725

2.640**19.725**

Liquide middelen staan ter vrije beschikking van het pensioenfonds.

Op de rekening van de ING Bank N.V. is een 'intraday' kredietfaciliteit afgegeven van € 400.000,-.

Totaal activa**353.898****366.875**

Passiva	2018	2017
Reserves		
[5] Algemene reserve		
Stand per 1 januari	3.904	-7.487
Af/bij: uit bestemming saldo	-16.078	11.391
Stand per 31 december	-12.174	3.904

Het minimaal vereist vermogen bedraagt 104,2% (2017: 104,2%).

De strategisch vereiste dekkinggraad op basis van de solvabiliteitstoets bedraagt 113,0% (2017: 114,5%).

De feitelijke dekkinggraad is 96,7% (2017: 101,1%).

Vóór 2015 was de dekkingsgraad vastgesteld als de reserves plus de voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds gedeeld door de voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds. Vanaf 2015 is de dekkingsgraad vastgesteld als het totaal eigen vermogen plus de totale technische voorzieningen gedeeld door de totale technische voorzieningen.

De beleidsdekkingsgraad is 100,1% (2017: 99,8%).

De beleidsdekkingsgraad wordt berekend op basis van het twaalfmaands gemiddelde over 2018.

De dekkingssgraad ultimo 2018 is lager dan de minimaal vereiste dekkingssgraad en lager dan de vereiste dekkingssgraad. Het fonds verkeert daarom ultimo 2018 in een dekkingstekort en een reservetekort. Het ingediende herstelplan gaat uit van een volledig herstel ultimo 2025. Vanaf dat moment voldoet het fonds naar verwachting aan de vereiste dekkingssgraad en is het uit de situatie van een tekort.

	2018	2017
Technische voorzieningen		
[6] Voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds		
Stand per 1 januari	349.361	348.826
<i>Mutaties</i>		
Wijziging rentecurve	16.161	-5.215
Benodigde interesttoevoeging	-925	-777
Inkoop nieuwe aanspraken	12.762	13.857
Inkomende waardeoverdrachten	159	0
Uitgaande waardeoverdrachten	-1.827	0
Vrijval excassokosten	-190	-177
Uitkeringen en afkopen	-6.323	-5.919
Actuarieel resultaat op sterfte	-2.086	-1.020
Actuarieel resultaat op arbeidsongeschiktheid	23	-205
Actuarieel resultaat op mutaties	-117	6
Wijziging actuariële grondslagen/methoden	-2.665	0
Correctie(s) begin- en eindstand deelnemersbestand	-18	-15
Voorziening onvoorwaardelijke indexatie	54	0
Stand per 31 december	364.369	349.361
[7] Voorziening arbeidsongeschiktheid ¹⁾	1.318	1.272
Totaal technische voorzieningen	365.687	350.633
De technische voorzieningen pensioenverplichtingen per 31 december zijn als volgt opgebouwd:		
Deelnemers	195.920	189.786
Gewezen deelnemers	58.570	59.688
Pensioengerechtigden	109.825	99.887
Voorziening arbeidsongeschiktheid	1.372	1.272
	365.687	350.633

1) In 2015 heeft het pensioenfonds besloten een voorziening voor Arbeidsongeschiktheid op te nemen. Hierbij is het herverzekeringscontract met Zwitserleven verwerkt in de balans, waarbij voor in de toekomst verwachte premievrijstellingen van nu als actief te boek staande deelnemers al worden meegenomen in de reserve. Het fonds houdt een Arbeidsongeschiktheidsvoorziening aan groot tweemaal de risicopremie arbeidsongeschiktheid op marktwaarde grondslagen om te voorzien in de verwachte premievrijstelling in de uitlooperperiode.

	2018	2017
[8] Kortlopende schulden		
Schulden met looptijd < 1 jaar		
Derivaten	0	11.118
Uitkeringsgerechtigden	2	0
Loonheffing en sociale lasten	129	112
Pensioenuitvoerings- en administratiekosten	84	74
Zwitserleven (rekening-courant verhouding)	38	863
	253	12.167
[9] Overlopende passiva		
Raming accountantskosten	18	35
Raming actuariskosten	70	69
Raming administratiekosten	0	0
Beheerloon	44	67
	132	171
Totaal passiva	353.898	366.875

Gebeurtenissen na balansdatum

Er zijn geen belangrijke gebeurtenissen na balansdatum.

Toelichting op de staat van baten en lasten

(in duizenden euro)

Bezoldiging bestuursleden

De voorzitter ontvangt van de werkgever een vergoeding. Pensioengerechtigden ontvangen een vacatievergoeding. Deze vergoeding bedroeg in 2018 € 14 (2017: € 12). Het bestuurslid voor de werknemers ontvangt een vergoeding van het fonds. Voor 2018 bedroeg deze € 36 (2017: € 9).

Personeel

Gedurende het boekjaar 2018 had de stichting geen personeel in dienst.

Baten en lasten

Beleggingsopbrengsten voor risico pensioenfonds

[10] Directe beleggingsopbrengsten

	2018	2017
Onroerende zaken	433	400
Aandelen	1.739	5.764
Obligaties en andere vastrentende waarden	2.896	3.483
Renteswaps	1.294	1.381
Overige beleggingen	0	22
Banken	-63	-24
Overige directe opbrengsten	16	272
	6.315	11.298

[11] Indirecte beleggingsopbrengsten

Gerealiseerde en niet-gerealiseerde koersverschillen:

Onroerende zaken	-683	-271
Aandelen	-9.990	4.214
Obligaties en andere vastrentende waarden	2.596	-3.229
Renteswaps	-1.398	-3.823
Overige beleggingen	-179	-59
Valutaverschillen	0	0
	-9.654	-3.168

	2018	2017
[12] Kosten vermogensbeheer ¹⁾		
Beheerloon	-150	-520
Kosten beleggingsadviseur / overlay management	-58	-260
	-208	-780
Hiernaast volgt een specificatie van de kosten vermogensbeheer per beleggingscategorie.		
Kosten vermogensbeheer per beleggingscategorie		
<i>Vastgoedbelegging</i>	-4	-9
<i>Aandelen</i>	-26	-56
<i>Vastrentende waarden</i>	-63	-199
<i>Derivaten (overlay)</i>	0	-131
<i>Overige beleggingen</i>	-15	-22
<i>Bewaarloon en bankkosten</i>	-30	-104
<i>Advieskosten vermogensbeheer</i>	-12	-41
<i>Kosten beleggingsadviseur</i>	-58	-218
Totaal kosten vermogensbeheer	-208	-780
De kosten vermogensbeheer voor 2018 bedragen € 96,- (2017: € 381,-) per deelnemer. Hierbij is het aantal deelnemers gelijk aan het aantal actieve deelnemers en gepensioneerden.		
Totaal beleggingsopbrengsten voor risico pensioenfonds	-3.547	7.350
[13] Premiebijdragen van werkgevers en werknemers		
<i>Periodieke premies</i>		
Werknemersaandeel	4.600	4.349
Werkgeversaandeel	7.301	6.903
Inkoopsommen	0	39
	11.901	11.291
De premiebijdragen van werkgever en werknemers bedragen in totaal 32,6% (2017: 32,6%) van de premiegrondslag.		

1) De kosten vermogensbeheer worden hier niet verantwoord op basis van 'look-through'. Aan deze kosten vermogensbeheer liggen nota's ten grondslag welke rechtstreeks aan het pensioenfonds worden gefactureerd en sluiten derhalve niet aan met de kosten zoals genoemd in het bestuursverslag. Het verschil komt tot uitdrukking in de transactiekosten welke in de beleggingen zijn verdisconteerd.

	2018	2017
Hiervan komt 20% (2017: 20,0%) voor rekening van de werkgever en 12,6% (2017: 12,6%) voor rekening van de werknemers.		
De kostendekkende en feitelijke premies zijn als volgt:		
– Kostendekkende premie (op basis van rentetermijnstructuur)	14.825	15.844
– Feitelijke premie ¹⁾	11.901	11.291
– Gedempte kostendekkende premie	11.262	10.795
De rekenrente van de gedempte kostendekkende premie bedraagt 2,75% (2017: 3,05%) en is als volgt samengesteld:		
– Inkoop voorwaardelijke opbouw	9.206	8.890
– Opslag in stand houden vereist vermogen	1.335	1.334
– Opslag voor uitvoeringskosten	721	571
	11.262	10.795
De aan het boekjaar toe te rekenen feitelijke premie is als bate verantwoord.		
De kostendekkende premie is als volgt samensteld:		
– Inkoop voorwaardelijke opbouw	12.318	13.281
– Opslag in stand houden vereist vermogen	1.786	1.992
– Opslag voor uitvoeringskosten	721	571
	14.825	15.844
[14] Overige baten		
Technisch resultaat	0	38 ²⁾
Afboeking kosten	18	0
	18	38
[15] Saldo van overdrachten van rechten		
Overgenomen pensioenverplichtingen	140	0
Overgedragen pensioenverplichtingen	-1.630	0
	-1.490	0

1) In deze premie is tevens de VPL regeling opgenomen ad € 405 (2017: €485), waardoor een premie resteert van €11.496 (2017: €10.806) ter financiering van nieuwe aanspraken. Dit betekent dat de door het fonds ontvangen premie in 2018 kostendekkend is.

2) Dit betreft nog een afrekening per 31 december 2016.

	2018	2017
[16] Pensioenuitkeringen		
<i>Pensioenen:</i>		
– Ouderdomspensioen	-4.867	-4.516
– Partnerpensioen	-1.391	-1.323
– Prepensioen	0	-4
– Wezenpensioen	-22	-21
– Afkoopsommen	-4	-24
	-6.284	-5.888
[17] Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds	-15.008	-535
[18] Mutatie voorziening zieken	-46	-90
[19] Herverzekering		
Premies herverzekering	-1.303	-1.181
Uitkeringen herverzekering	250	1.363
Mutatie vordering uit hoofde van herverzekerde voorziening	342	-206
	-711	-24

[20] Pensioenuitvoerings- en administratiekosten

	2018	2017
Administratie	-371	-296
Overige administratiekosten	-169	-114
Accountantskosten ¹⁾	-37	-35
Actuariskosten	-151	-145
Advieskosten	-59	-45
Raad van Toezicht	-40	-35
Bestuurskosten	-23	-27
Opleidingskosten	-5	-1
De Nederlandsche Bank	-25	-23
Overige	-31	-27
	-911	-748

De kosten van het pensioenbeheer bedragen per deelnemer € 421,- (2017: € 366,-) waarbij het aantal deelnemers gelijk is aan de som van het aantal actieve deelnemers en de gepensioneerden.

Indien de totale pensioenuitvoerings- en administratiekosten worden verdeeld over alle actieve deelnemers, pensioengerechtigden en gewezen deelnemers, bedragen de kosten van het pensioenbeheer in 2018 per persoon € 293,- (2017: € 251,-).

De stijging van de kosten per deelnemer wordt met name veroorzaakt door een stijging van de kosten die in het verslagjaar zijn gemaakt a.g.v. extra werkzaamheden in verband met de omzetting van de administratie naar 68 jaar en het toekomstonderzoek.

1) Deze kosten kunnen als volgt worden gespecificeerd:

	2018	2017
Controle van de jaarrekening	-37	-35

Bovenstaande honoraria betreffen de werkzaamheden die bij de stichting zijn uitgevoerd door accountantsorganisaties en externe onafhankelijke accountants zoals bedoeld in art. 1, lid 1 Wta (Wet toezicht accountantsorganisaties) en de in rekening gebrachte honoraria van het gehele netwerk waartoe de accountantsorganisatie behoort.

	2018	2017
[21] Overige lasten		
Diversen	0	-3
Saldo van baten en lasten	-16.078	11.391

	2018	2017
Actuariële analyse van het saldo		
Beleggingsopbrengsten	-2.622	8.127
Ontwikkeling rentecurve	-16.161	5.215
Wijzigingen overlevingsgrondslagen	2.754	0
Premies	-1.544	-3.104
Uitkeringen	39	31
Resultaat herverzekering	0	-24
Waardeoverdrachten	178	0
Resultaat kanssystemen	1.306	1.135
Overige mutaties technische voorzieningen	-28	11
	-16.078	11.391

Resultaatbestemming (x € 1.000)

Conform de statuten wordt het negatieve resultaat van € 16.078 onttrokken aan de algemene reserve.

Risicoparagraaf

(bedragen in duizenden euro)

In de risicoparagraaf binnen het bestuursverslag is het beleid rond risicobeheersing uiteengezet. Hierna wordt een aantal specifieke risico's nader toegelicht en gekwantificeerd. Conform de berekeningen van het vereist eigen vermogen in het actuair rapport is de risicoparagraaf gebaseerd op basis van het doorkijkbeginsel (lookthrough-principe) en wordt er rekening gehouden met recente ontwikkelingen zoals het gebruik van de meest recente UFR en de aangepaste definitie van de (beleids)dekkingsgraad en vereiste dekkingsgraad. In de risicoparagraaf worden de afzonderlijke risico's van het vereist eigen vermogen gerelateerd aan de voorziening voor risico fonds. De impact van de aangepaste berekeningsmethodiek wordt afzonderlijk getoond. Onder het FTK zijn de voorschriften voor de berekening van het vereist eigen vermogen aangescherpt en wordt getoetst op basis van het vereist eigen vermogen gebaseerd op de strategische verdeling. De impact van de afzonderlijke risico's wordt tevens getoond voor het feitelijk vereist eigen vermogen omdat de vereiste dekkingsgraad op basis van de feitelijke verdeling in het FTK onder andere een belangrijke rol speelt bij de korte termijn risicohouding van het fonds.

Solvabiliteitsrisico

In de risicoparagraaf binnen het bestuursverslag is het beleid rond risicobeheersing uiteengezet. Hierna worden een aantal specifieke risico's nader toegelicht en gekwantificeerd.

Het belangrijkste risico dat het fonds loopt is het risico dat het niet over genoeg solvabiliteit beschikt. Indien het fonds niet solvabel is, bestaat het risico dat het fonds de premie moet verhogen of dat een beperkte of geen toeslagverlening kan plaatsvinden voor (delen van) het deelnemersbestand. In het uiterste geval dient het fonds verworven pensioenaanspraken en pensioenrechten te verminderen. Hoe solvabel het pensioenfonds is, wordt getoetst aan de hand van de beleidsdekkingsgraad. De beleidsdekkingsgraad wordt berekend als de 12-maands voortschrijdend gemiddelde dekkingsgraad. Hoeveel eigen vermogen het fonds aan dient te houden gegeven de financiële risico's die het loopt (na afdekking) op de balans komt tot uitdrukking in de door DNB voorgeschreven solvabiliteitstoets. Onder het huidige FTK geldt hierbij dat de vereiste dekkingsgraad op basis van de strategische verdeling afgezet wordt tegen de beleidsdekkingsgraad om te bepalen of het pensioenfonds in een tekort situatie verkeert.

De verschillende standaard risicofactoren hierin worden benoemd onder de noemer S1 tot en met S6 en de S10. Vanaf eind 2016 wordt geen rekening meer gehouden met eventuele additionele risico's. Hieromtrent heeft afstemming plaats gevonden met, bestuur, waarmerkend actuaris en DNB. Hierna zijn de uitkomsten weergegeven voor de verschillende risicocategorieën op basis van de strategische beleggingsmix ultimo 2018 van 113,0% en 2017 van 114,5%.

	2018		2017	
	€	%	€	%
Renterisico (S1)	10.213	2,8	10.638	3,0
Aandelen en vastgoed risico (S2)	37.225	10,2	33.955	9,7
Valutarisico (S3)	4.084	1,1	13.716	3,9
Grondstoffenrisico (S4)	0	0,0	0	0,0
Kredietrisico (S5)	6.622	1,8	12.987	3,7
Verzekeringstechnisch risico (S6)	10.945	3,0	10.535	3,0
Liquiditeitsrisico (S7)	0	0,0	0	0,0
Concentratierisico (S8)	0	0,0	0	0,0
Actief beheer risico (S10)	0	0,0	0	0,0
Diversificatie-effect	-21.392	-5,9	-31.093	-8,8
Vereist eigen vermogen	47.697	13,0	50.738	14,5
Aanwezige dekkingsgraad		96,7		101,1
Beleidsdekkingsgraad		100,1		99,8
Minimaal vereiste dekkingsgraad		104,2		104,2
Strategisch vereiste dekkingsgraad		113,0		114,5
Feitelijk vereiste dekkingsgraad		111,9		113,4

De beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds is per 31 december 2018 lager dan de vereiste dekkingsgraad op basis van de strategische verdeling volgens het standaardmodel, waardoor het pensioenfonds in een tekort verkeert. Ultimo boekjaar 2018 bedraagt de beleidsdekkingsgraad 100,1%. Afgezet tegen de beleidsdekkingsgraad van ultimo 2017 van 99,8%, is de beleidsdekkingsgraad toegenomen met 0,3%-punt.

Renterisico

Het pensioenfonds loopt renterisico wanneer de rentegevoeligheid van de beleggingen ongelijk is aan de rentegevoeligheid van de verplichtingen. In het beleid is vastgelegd om de rentegevoeligheid van de verplichtingen (op marktwaarde) voor 60% met beleggingen af te dekken. Bij het bepalen van de rentegevoeligheid van de beleggingen wordt rekening gehouden met de rentegevoeligheid van bedrijfsobligaties en het benodigde resterende deel wordt opgebouwd met participaties in DMR fondsen.

Rentengevoeligheden kunnen worden aangegeven met DV01 cijfers. De DV01 geeft de waardeverandering aan in het geval de rente met 1 basispunt (0,01%) daalt. Op basis van deze methodiek kan worden berekend dat het renterisico aan het einde van het verslagjaar voor 59,9% werd afgedekt. Het renterisico bedraagt daarmee 40,1%.

Totaal DV01 beleggingen (a)	€ 469.000
– Bedrijfsobligaties	€ 29.000
– DMR fonds L	€ 201.000
– DMR fonds XL	€ 239.000
Totaal DV01 af te dekken verplichtingen (b)	€ 470.000
Afgedekt renterisico (a)/(b)	59,9%

Voor de vaststelling van het renterisico bij het vereist eigen vermogen worden de kasstromen van de rentegevoelige beleggingen afgezet tegen de kasstromen van de voorziening pensioenverplichtingen. Vervolgens worden beide kasstromen afgezet tegen door DNB bepaalde renteschokken die per looptijd verschillen. Op basis van deze renteschokken kan de impact op de technische voorziening en de impact op alle rentegevoelige beleggingen worden berekend. Overeenkomstig kan een afdekkingspercentage worden berekend. Rentegevoeligheid is één van de belangrijkste factoren bij de bepaling van de (strategische) assetallocatie van de portefeuille.

Onderstaande cijfers geven meer inzicht.

De aanpassing van de methodiek in de DNB-curve en de berekening van de voorziening pensioenverplichtingen leidt tot een stijging van de voorziening pensioenverplichtingen (in 2018: € 16,2 miljoen).

Duratie van de vastrentende waarden (inclusief renteswaps) 15,6 (2017: 12,3)

Duratie van de vastrentende waarden (exclusief renteswaps) 1,8 (2017: 6,7)

Duratie van de pensioenverplichtingen 20,2 (2017: 19,8)

	Strategische verdeling	
	in €	%
Impact op technische voorziening voor risico fonds	26.046	
Vastrentende waarden (inclusief derivaten)	-15.833	
Renterisico	10.213	2,8

Hoogte buffer

Op basis van de vereist eigen vermogen berekeningen bedraagt de buffer voor het strategisch renterisico 10.213 (2,8%) ultimo 2018.

Aandelen en vastgoed risico

Het pensioenfonds loopt het risico dat haar beleggingen in aandelen, vastgoed, hedgefonds en private equity in waarde dalen. In het beleggingsbeleid wordt met dergelijke risico's rekening gehouden door ondermeer een toepassing van voldoende spreiding in de beleggingsportefeuille naar categorieën, markten en dergelijke. De volatiliteit van de marktwwaarden (prijrisico's) van beleggingen wordt periodiek geëvalueerd en kan leiden tot bijstellingen in het vermogensbeheer. In onderstaande tabel wordt de verdeling naar de verschillende zakelijke waarden categorieën getoond.

Aandelen en vastgoed

Verdeling aandelen en vastgoed per categorie:

	2018		2017	
	€	%	€	%
Ontwikkelde markten (Mature markets)	76.069	80,0	88.245	88,9
Opkomende markten (Emerging markets)	6.355	6,7	7.559	7,6
Overige beleggingen (derivaten, liquiditeitsposities en overige posten)	12.681	13,3	3.496	3,5
	95.105	100,0	99.300	100,0

Hoogte buffer

Bij de berekening van het vereist eigen vermogen wordt voor het feitelijk en strategisch zakelijke waarden risico rekening gehouden met de door DNB voorgeschreven schokken die variëren overeenkomstig de risicograad van het type belegging. De buffer voor het strategisch zakelijke waarden risico bedraagt 37.225 (10,2%).

Valutarisico

Het valutarisico wordt veroorzaakt doordat de verplichtingen van het pensioenfonds in euro's luiden terwijl een gedeelte van de beleggingen van het pensioenfonds in niet-euro luiden. Het pensioenfonds loopt het risico dat haar buitenlandse beleggingen dalen in waarde als gevolg van valutakoersontwikkelingen. Het pensioenfonds kiest er daarom voor om (een gedeelte) van haar buitenlandse valuta's af te dekken. Zonder afdekking van valutarisico loopt het pensioenfonds risico bij een daling van vreemde valuta ten opzichte van de euro. Het valutarisico wordt afgedekt in het Northern Trust CCF World Custom ESG EQ.

Totaal beleggingen naar valuta exclusief derivaten

	2018		2017	
	€	%	€	%
Euro	262.158	74,8	235.264	66,6
Amerikaanse dollar	54.739	15,6	79.471	22,5
Australische dollar	448	0,1	112	0,0
Canadese dollar	698	0,2	151	0,0
Britse pound sterling	4.517	1,3	7.370	2,1
Hong Kong dollar	1.381	0,4	133	0,0
Japanse yen	7.753	2,2	16.672	4,7
Zuid-Koreaanse won	1.298	0,4	149	0,0
Singaporese dollar	411	0,1	68	0,0
Zuid-Afrikaanse rand	606	0,2	43	0,0
Zwitserse franc	187	0,1	7	0,0
Overige beleggingen (derivaten, liquiditeitsposities en overige posten)	3.556	1,0	13.401	3,8
Overig	12.687	3,6	891	0,3
	350.439	100,0	353.732	100,0

Hoogte buffer

Bij de berekening van het vereist eigen vermogen wordt voor het feitelijk en strategisch valutarisico rekening gehouden met een door DNB voorgeschreven schok van 20% voor valuta in ontwikkelde landen en van 35% voor valuta in opkomende markten die berekend wordt op de niet-euro beleggingen na afdekking. De buffer voor het strategisch valutarisico 4.084 (1,1%).

Grondstoffenrisico

Het pensioenfonds belegt niet in grondstoffen en hoeft daarom geen buffers hiervoor aan te houden.

Kredietrisico

Voornamelijk wordt belegd via fondsen die aan de hand van mandaten gemanaged worden. Van de totale beleggingen ad. € 349.452 wordt € 299.641 direct belegd in beleggingsfondsen. Het overige ad. € 49.811 wordt belegd in geldmarktfondsen. Een van de aspecten daarbij is het beheersen van kredietrisico's. Het pensioenfonds loopt het risico dat één of meerdere van haar tegenpartijen niet aan de voorafgesproken betalingen kan voldoen. Bij de berekening van het kredietrisico dient het effect van de kredietwaardigheid van de partijen, waarin belegd wordt, tot uitdrukking te komen. Het kredietrisico komt tot uitdrukking in de zogenaamde creditspread. Deze creditspread is het verschil tussen de uitkering die afhangt van de kredietwaardigheid van de tegenpartij en een uitkering die met volledige zekerheid (risicovrij) tot uitkering zal komen. Het kredietrisico verbonden aan derivatentransacties wordt beheerst door het afsluiten van standaardovereenkomsten met tegenpartijen, het beoordelen van de kredietwaardigheid van tegenpartijen, het spreiden van het transactievolume over verschillende tegenpartijen, het eisen van voldoende onderpand en een adequate monitoring met betrekking tot de gestelde eisen inzake het onderpand.

De portefeuille Vastrentende waarden bevat beleggingsfondsen waarin het renterisico is afgedekt. Bij de balanspost Vastrentende waarden is een nadere toelichting opgenomen waaruit de verdeling van de portefeuille blijkt. Het kredietrisico heeft alleen betrekking op vastrentende waarden. Ultimo 2018 bedroegen de vastrentende waarden exclusief lopende intrest € 204.536.

Het kredietrisico binnen de vastrentende waarden portefeuille kan naast de creditspread eveneens gemeten worden aan de hand van de ratingverdeling van de rentegevoelige beleggingsportefeuille. Deze ratingverdeling wordt afgegeven door een kredietbeoordelaar. Een Europese AAA-rating impliceert dat de vastrentende waarden belegging geen kredietrisico loopt. Daarentegen worden beleggingen die geclassificeerd staan onder 'lager dan BBB' als zeer risicovol beschouwd. Cash wordt als kredietrisicovrij beschouwd. Beleggingen die geen rating ontvangen worden als risicovol beschouwd.

*Verdeling vastrentende waarden (2018: incl. Geldmarktfondsen)
per kredietrisico:*

	2018		2017	
	€	%	€	%
AAA	62.774	24,8	79.086	37,4
AA	9.499	3,7	43.659	20,6
A	155.780	61,2	53.213	25,1
BBB	11.887	4,7	45.693	21,6
Lager dan BBB	36	0,0	3.662	1,7
Geen rating	13.071	5,1	17.154	8,1
Overige beleggingen (derivaten, liquiditeitsposities en overige posten)	1.300	0,5	-30.825	-14,5
	254.347	100,0	211.642	100,0

	2018		2017	
	€	%	€	%
<i>Verdeling vastrentende waarden (2018: incl. Geldmarktfondsen) naar looptijd:</i>				
Resterende looptijd < 1 jaar	49.811	19,6	0	0,0
Resterende looptijd > 1 < 5 jaar	0	0,0	0	0,0
Resterende looptijd >= 5 jaar	204.536	80,4	211.642	100,0
	254.347	100,0	211.642	100,0

Hoogte buffer

Binnen de berekening van het standaardmodel wordt een kredietrisico becijferd conform de ratingverdeling van de vastrentende waardenportefeuille. Naar mate de rating slechter wordt neemt de te hanteren buffer toe. Afgaande op de hierboven genoemde ratingverdeling resulteert dit in een buffer voor het strategisch kredietrisico van 6.622 (1,8%).

Verzekeringstechnisch risico

Binnen het verzekeringstechnische risico worden in principe alleen risico's meegenomen die verband houden met sterfte. Het omvat de risico's als gevolg van afwijkingen ten opzichte van de verwachte sterfte en afwijkingen van de verwachte sterftetrend (langlevenrisico). Tot het verzekeringstechnische risico worden gerekend: procesrisico, risico-opslag voor afwijkingen ten opzichte van de sterftetrend en negatieve stochastische afwijkingen van de verwachtingswaarde. Deze drie risico's bedragen een percentage van de op actuele waarde berekende technische voorziening. Het procesrisico neemt af naarmate het deelnemersbestand toeneemt, omdat het sterfteproces dan beter kan worden geschat. De beide andere risicofactoren houden respectievelijk rekening met de onzekerheid in de sterftetrend en met de negatieve stochastische afwijkingen.

In verband met het langlevensrisico wordt aanvullend boven het hanteren van de prudente grondslagen, de voorziening toekomstige sterfteontwikkeling gevormd.

Hoogte buffer

De buffer voor het strategisch verzekeringstechnisch risico 10.945 (3%).

Liquiditeitsrisico

Het fonds loopt het risico dat het niet over voldoende liquide financiële middelen beschikt om op het beoogde moment aan de pensioenuitkeringsverplichtingen te voldoen. Ten behoeve van risicomanagement dient het fonds rekening te houden met het liquiditeitsrisico, wat kan resulteren in het aanhouden van een reserve in het eigen vermogen. In het standaardmodel is de gevoeligheid van het vereist eigen vermogen voor het liquiditeitsrisico gelijkgesteld aan 0%. Dit gaat voor het fonds op daar de liquiditeitspositie goed is vanwege het feit dat:

- De inkomende premies ruim hoger zijn dan de uitkeringen;
- Het grootste deel van de beleggingen liquide is, wat inhoudt dat deze op zeer korte termijn kunnen worden verkocht tegen liquiditeiten.

Slechts een deel van de vastgoedportefeuille waarin het fonds belegt, betreft een gesloten fonds dat niet snel liquide gemaakt kan worden. Dit fonds is in gedeeltes verkocht.

Concentratierisico

Concentratierisico's kunnen optreden bij een concentratie van de portefeuille in regio's, economische sectoren of tegenpartijen.

De spreiding van de portefeuille is in de toelichting op de balans nader toegelicht. Ook "grote posten" zijn aan te duiden als een vorm van concentratierisico. Om te bepalen welke posten hieronder vallen, moeten per beleggingscategorie alle instrumenten met dezelfde debiteur worden gesommeerd.

	2018		2017	
	€	%	€	%
Vastgoed				
<i>Verdeling vastgoed per sector:</i>				
Overige beleggingen (derivaten, liquiditeitsposities en overige posten)	141	1,2	11.948	85,3
Participaties in vastgoed beleggingsfondsen	11.413	98,8	2.060	14,7
	11.554	100,0	14.008	100,0
<i>Verdeling vastgoed per regio:</i>				
Europa	11.413	98,8	2.060	14,7
Overige beleggingen (derivaten, liquiditeitsposities en overige posten)	141	1,2	11.948	85,3
	11.554	100,0	14.008	100,0
Grote posten: onroerende zaken van eenzelfde uitgevende instelling groter dan 5% van de totale beleggingen in onroerende zaken				
CBRE Eurosis Fund	350	3,0	2.258	16,1
iShares Developed Markets Property Yield UCITS ETF	11.204	97,0	11.751	83,9
Totale beleggingsportefeuille				
<i>Verdeling beleggingsportefeuille naar regio:</i>				
Europa	240.018	68,5	218.537	61,8
Noord-Amerika	74.779	21,4	89.279	25,2
Azië	12.746	3,6	21.029	5,9
Opkomende markten	18.897	5,4	11.244	3,2
Overig	443	0,1	242	0,1
Overige beleggingen (derivaten, liquiditeitsposities en overige posten)	3.556	1,0	13.401	3,8
	350.439	100,0	353.732	100,0

	2018		2017	
	€	%	€	%
Aandelen				
<i>Verdeling aandelenportefeuille naar bedrijfstak:</i>				
Financiële instellingen	13.814	16,5	17.582	20,6
Informatietechnologie	13.213	15,8	17.783	20,8
Industriële ondernemingen	7.285	8,7	8.922	10,5
Niet-cyclische consumentengoederen	6.247	7,5	7.184	8,4
Cyclische consumentengoederen	9.160	11,0	12.194	14,3
Gezondheidszorg	10.559	12,6	11.296	13,2
Energie	4.199	5,0	5.071	5,9
Nutsbedrijven	2.934	3,5	2.968	3,5
Telecommunicatie	7.539	9,0	2.953	3,5
Basisindustrieën	3.662	4,4	4.657	5,5
Andere sectoren	3.812	4,6	5.193	6,1
Overige beleggingen (derivaten, liquiditeitsposities en overige posten)	1.127	1,4	-10.511	-12,3
	83.551	100,0	85.292	100,0
De indeling naar categorie en regio is gebaseerd op de beschikbare informatie van de beheerder van de beleggingsfondsen waarin rechtstreeks dan wel middellijk wordt geparticipeerd.				
Grote posten: zakelijke waarden van eenzelfde uitgevende instelling groter dan 5% van de totale beleggingen in zakelijke waarden.				
Northern Trust WRD CUS ESG EUR HG EQ I-A	0	0,0	79.249	92,9
Northern Trust EMK MKT CSTM EQU IN-E EUR	6.125	7,3	6.043	7,1
Northern Trust CCF World Custom ESG EQ I EUR	77.426	92,7	0	0,0
Grote posten: vastrentende waarden van eenzelfde uitgevende instelling groter dan 5% van de totale beleggingen in vastrentende waarden:				
Duitse staat	0	0,0	22.922	10,8
ING Fixed Income Basis Fonds	0	0,0	167.774	79,3
BLACKROCK EUR CORP BD IX-INS	52.426	20,6	0	0,0
NN Duration Matching Fund (L) - D	92.501	36,4	0	0,0
NN Duration Matching Fund (XL) - D	59.609	23,4	0	0,0
Grote posten: overige beleggingen van eenzelfde uitgevende instelling groter dan 5% van de totale beleggingen:				

	2018		2017	
	€	%	€	%
Overige beleggingen				
Rabobank (liquide middelen en renteswaps)	0	0,0	11.610	25,5
Geldmarktfondsen	49.811	100,0	33.832	74,5
	49.811	100,0	45.442	100,0

Hoogte buffer

In het standaardmodel is geen rekening gehouden met een buffer voor concentratierisico. Het risico dient sec kwalitatief toegelicht te worden.

Actief beheer risico

Onder actief beheer worden afwijkende posities in portefeuilles verstaan die worden ingenomen ten opzichte van de strategische portefeuilles. In het VEV-rapport dat in 2011 door SZW naar buiten is gebracht, wordt het actief beheer risico op hoofdlijnen beschreven.

Het VEV voor actief beheer wordt bepaald als het maximale verlies door actief beheer dat met een waarschijnlijkheid van 2,5% binnen een jaar kan optreden.

Het risicoscenario voor actief beheer is vooralsnog alleen op het aandelenrisico (beursgenoteerde aandelen) van toepassing. Aangezien het pensioenfonds geen actief beheer voert, hoeft hiervoor geen buffer aan te worden gehouden.

Indirect zijn er beleggingen uitgeleend en er zijn geen beleggingen in aangesloten ondernemingen.

Vastgesteld te Roermond, 24 juni 2019

Het bestuur

Dhr. R. Donders
(voorzitter)

Dhr. E. Bosman
(secretaris)

Dhr. G. Monsieur

Overige gegevens

Financiering

De financiering is vastgelegd in een uitvoeringsovereenkomst met de werkgever ROCKWOOL B.V. In het verslagjaar bedroeg de pensioenpremie 32,6% van de premiegrondslag.

Herverzekering

Het risico van arbeidsongeschiktheid en overlijden was in het verleden verzekerd bij Nationale-Nederlanden (tot 31-12-2016). Voor arbeidsongeschiktheid is er nog een uitlooprisico van 2 jaar (tot 31 december 2018) verzekerd bij Nationale-Nederlanden. Vanaf 2017 is het risico van arbeidsongeschiktheid en overlijden verzekerd bij Zwitserleven.

Actuariële verklaring

Opdracht

Door Stichting Pensioenfonds Rockwool te Roermond is aan Ernst & Young Actuarissen B.V. de opdracht verleend tot het afgeven van een actuariële verklaring als bedoeld in de Pensioenwet over het boekjaar 2018.

Onafhankelijkheid

Als waarmerkend actuaire ben ik onafhankelijk van Stichting Pensioenfonds Rockwool, zoals vereist conform artikel 148 van de Pensioenwet. Ik verricht geen andere werkzaamheden voor het pensioenfonds.

Gegevens

De gegevens waarop mijn onderzoek is gebaseerd, zijn verstrekt door en tot stand gekomen onder de verantwoordelijkheid van het bestuur van het pensioenfonds. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie heb ik mij gebaseerd op de financiële gegevens die ten grondslag liggen aan de jaarrekening.

Afstemming accountant

Op basis van de door mij en de accountant gehanteerde Handreiking heeft afstemming plaatsgevonden over de werkzaamheden en de verwachtingen bij de controle van het boekjaar. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie als geheel heb ik de materialiteit bepaald op € 1.248.000. Met de accountant ben ik overeengekomen om geconstateerde afwijkingen boven € 83.000 te rapporteren. Deze afspraken zijn vastgelegd en de uitkomsten van mijn bevindingen zijn met de accountant besproken.

Ik heb voorts gebruikgemaakt van de door de accountant in het kader van de jaarrekeningcontrole onderzochte basisgegevens. De accountant van het pensioenfonds heeft mij geïnformeerd over zijn bevindingen ten aanzien van de betrouwbaarheid (materiële juistheid en volledigheid) van de basisgegevens en de overige uitgangspunten die voor mijn oordeel van belang zijn.

Werkzaamheden

Ter uitvoering van de opdracht heb ik, conform mijn wettelijke verantwoordelijkheid zoals beschreven in artikel 147 van de Pensioenwet, onderzocht of is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet.

De door het pensioenfonds verstrekte basisgegevens zijn zodanig dat ik die gegevens als uitgangspunt van de door mij beoordeelde berekeningen heb aanvaard.

Als onderdeel van de werkzaamheden voor de opdracht heb ik onder meer onderzocht of:

- de technische voorzieningen, het minimaal vereist eigen vermogen en het vereist eigen vermogen toereikend zijn vastgesteld;
- de kostendekkende premie voldoet aan de gestelde wettelijke vereisten;
- het beleggingsbeleid in overeenstemming is met de prudent person regel.

Voorts heb ik mij een oordeel gevormd over de vermogenspositie van het pensioenfonds. Daarbij heb ik mij gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen en is mede het financieel beleid van het pensioenfonds in aanmerking genomen.

Mijn onderzoek heb ik zodanig uitgevoerd, dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de resultaten geen onjuistheden van materieel belang bevatten.

De beschreven werkzaamheden en de uitvoering daarvan zijn in overeenstemming met de binnen het Koninklijk Actuarieel Genootschap geldende normen en gebruiken, en vormen naar mijn mening een deugdelijke grondslag voor mijn oordeel.

Oordeel

De technische voorzieningen zijn, overeenkomstig de beschreven berekeningsregels en uitgangspunten, als geheel gezien, toereikend vastgesteld.

Het eigen vermogen van het pensioenfonds is op de balansdatum lager dan het wettelijk minimaal vereist eigen vermogen.

Met inachtneming van het voorafgaande heb ik mij ervan overtuigd dat is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet, met uitzondering van de artikelen 131, 132 en 133.

De beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds op balansdatum is lager dan de dekkingsgraad bij het minimaal vereist eigen vermogen. Deze situatie bestaat voor 4 achtereenvolgende jaareinden.

Mijn oordeel over de vermogenspositie van Stichting Pensioenfonds Rockwool is gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen. De vermogenspositie is naar mijn mening slecht, omdat het aanwezig eigen vermogen lager is dan het minimaal vereist eigen vermogen.

Amsterdam, 24 juni 2019

drs. C.D. Snoeks AAG

verbonden aan Ernst & Young Actuarissen B.V.

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Aan: het bestuur van Stichting Pensioenfonds Rockwool

Verklaring over de jaarrekening 2018

Ons oordeel

Naar ons oordeel geeft de jaarrekening van Stichting Pensioenfonds Rockwool een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van de stichting op 31 december 2018 en van het resultaat over 2018 in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 van het in Nederland geldende Burgerlijk Wetboek (BW).

Wat we hebben gecontroleerd

Wij hebben de in dit jaarverslag opgenomen jaarrekening 2018 van Stichting Pensioenfonds Rockwool te Roermond ('de stichting') gecontroleerd.

De jaarrekening bestaat uit:

- de balans per 31 december 2018;
- de staat van baten en lasten over 2018; en
- de toelichting met de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en overige toelichtingen.

Het stelsel voor financiële verslaggeving dat is gebruikt voor het opmaken van de jaarrekening is Titel 9 Boek 2 BW.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de paragraaf 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Onafhankelijkheid

Wij zijn onafhankelijk van Stichting Pensioenfonds Rockwool zoals vereist in de Wet toezicht accountantsorganisaties (Wta), de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assuranceopdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat het jaarverslag andere informatie, die bestaat uit:

- het bestuursverslag;
- het verslag van de compliance officer;
- het verslag van de raad van toezicht;
- het verslag van het verantwoordingsorgaan;
- de overige gegevens;

Op grond van onderstaande werkzaamheden en uitgezonderd het effect van het voorgaande zijn wij van mening dat de andere informatie:

- met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat;
- alle informatie bevat die op grond van Titel 9 Boek 2 BW is vereist.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in Titel 9 Boek 2 BW en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het verslag en de overige gegevens in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW.

Verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening en de accountantscontrole

Verantwoordelijkheden van het bestuur voor de jaarrekening

Het bestuur is verantwoordelijk voor:

- het opmaken en het getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW; en voor
- een zodanige interne beheersing die het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het bestuur afwegen of de stichting in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van het genoemde verslaggevingsstelsel moet het bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het bestuur het voornemen heeft om de stichting te liquideren of de bedrijfsactiviteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is. Het bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de stichting haar bedrijfsactiviteiten kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Ons controleoordeel beoogt een redelijke mate van zekerheid te geven dat de jaarrekening geen afwijkingen van materieel belang bevat. Een redelijke mate van zekerheid is een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle afwijkingen ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Een meer gedetailleerde beschrijving van onze verantwoordelijkheden is opgenomen in de bijlage bij onze controleverklaring.

Groningen, 24 juni 2019

PricewaterhouseCoopers Accountants N.V.

Origineel getekend door drs. H.D.M. Plomp RA

Bijlage bij onze controleverklaring over de jaarrekening 2018 van Stichting Pensioenfonds Rockwool

In aanvulling op wat is vermeld in onze controleverklaring hebben wij in deze bijlage onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening nader uiteengezet en toegelicht wat een controle inhoudt.

De verantwoordelijkheden van de accountant voor de controle van de jaarrekening

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel-kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen.

Onze doelstelling is om een redelijke mate van zekerheid te verkrijgen dat de jaarrekening vrij van materiële afwijkingen als gevolg van fouten of fraude is. Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing.
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de stichting.
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan.
- het vaststellen dat de door het bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Ook op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de stichting haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een organisatie haar continuïteit niet langer kan handhaven.
- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen en het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Wij communiceren met het bestuur onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Bijlage

Lijst van nevenfuncties

Bestuur

Rico Donders:

- Voorzitter Pf Staples
- Adviseur Adviesbrigade Countourdetwern
- Adviseur/ Eigenaar Donders Management BV

Guido Monsieur:

- Geen

Erwin Bosman:

- Bestuurslid De Nationale APF
- Lid RvT Pf Ballast Nedam
- Lid visitatiecommissie Pf Allianz Nederland en Pf Buizerdlaan
- Lid visitatiecommissie Pf Staples
- Bestuurslid Stak VEP surplus Stork
- Voorzitter StiPP
- Extern lid commissie beleggingen PMT
- Docent Actuarieel Instituut

Raad van Toezicht

Harald de Valck:

- Directeur bestuursbureau Pf SPW

Inge Nijhuis:

- Expert klantmanager vermogensbeheer PGGM
- Lid RvT Pensioenfondsen Medewerkers Apotheken

Margreet Oostenbrink:

- Voorzitter Stichting Pensioenfondsen SNS Reaal
- Lid RvT Delta Lloyd APF
- Lid RvT Bpf van de Bouwnijverheid
- Voorzitter RvC Fairtrade Original
- Lid RvT SWK groep
- Directeur/eigenaar Movinc B.V.

Beleggingsadviescommissie

Walther Schapendonk:

- Bestuurslid Pf Openbare Bibliotheken
- Bestuurslid Bpf Schoonmaak- en glazenbewassingsbedrijf
- Bestuursondersteuning Pf Bisdommen, Notarieel Pensioenfonds en Pf Sligro

Begrippenlijst

ABTN

Afkorting voor actuariële en bedrijfstechnische nota. In de ABTN wordt door het bestuur van een pensioenfonds uiteengezet welke actuariële en bedrijfstechnische opzet ten grondslag ligt aan een fonds. De ABTN (ook wel bedrijfsplan genoemd) gaat nader in op de organisatie van het fonds, de inhoud van de pensioenregeling, de financiële opzet waaronder grondslagen, het beleidskader (premie-, toeslag- en beleggingsbeleid) en de sturingsmiddelen, de hoofdlijnen van het interne risicobeheersingssysteem alsmede de hoofdlijnen van de uitvoeringsovereenkomst.

Actuariële grondslagen

Dit zijn de veronderstellingen die de actuaris gebruikt bij de vaststelling van de pensioenverplichtingen en de pensioenpremie. Deze veronderstellingen hebben onder meer betrekking op de gehanteerde rekenrente, de kansstelsels en de kostenopslagen.

Actuaris

Een actuaris combineert economische en wiskundige technieken ten behoeve van de vaststelling van de benodigde koopsommen of premies en de verplichtingen van het fonds (vaststelling voorziening pensioenverplichtingen). Tevens verricht de actuaris risicoanalyses en studies met betrekking tot het afstemmen van verplichtingen en beleggingen.

Asset Liability Management-studie (ALM-studie)

Deze studie geeft inzicht in de toekomstige ontwikkelingen van een pensioenfonds en biedt een pensioenfondsbestuur de mogelijkheid diverse beleidsvariabelen (zoals beleggingsbeleid, premiebeleid en toeslagbeleid) in hun onderlinge samenhang te evalueren.

Autoriteit Financiële Markten

De Autoriteit Financiële Markten (AFM) is een bij wet ingesteld toezichthoudend orgaan dat toezicht houdt op het gedrag van de gehele financiële marktsector. De AFM is toezichthouder op de pensioenfondsen voor zover het gaat om het effectentypisch gedragstoezicht.

Beleggingsbeleid

Een pensioenfonds is verplicht om op prudente wijze te beleggen. Het beleggingsbeleid van een pensioenfonds is enerzijds gericht op het zoveel mogelijk uitsluiten van beleggingsrisico's en anderzijds op het behalen van een zo hoog mogelijk rendement. Bovendien moet de afstemming van beleggingen op de verplichtingen juist zijn: het pensioenfonds moet op het juiste moment aan haar verplichtingen kunnen voldoen.

Om optimaal aan deze uitgangspunten te voldoen is een juiste samenstelling van de beleggingsmix noodzakelijk, die met behulp van een ALM-studie kan worden vastgesteld.

Beleggingsmix

Verdeling van de beleggingen over verschillende beleggingscategorieën, zoals zakelijke en vastrentende waarden.

Beleidsdekkingsgraad

De beleidsdekkingsgraad is de gemiddelde (DNB) dekkingsgraad van de afgelopen 12 maanden.

Beleidsregel Uitbesteding Pensioenfondsen

Voorschriften van De Nederlandsche Bank met betrekking tot de uitbesteding van activiteiten door de pensioenfondsen.

Benchmark

Vooraf vastgestelde, objectieve maatstaf voor de prestatie van (de beheerder van) een beleggingsportefeuille of pensioenfonds. Een beursindex bijvoorbeeld.

Code pensioenfondsen

Deze Code, opgesteld door de Pensioenfederatie en de Stichting van de Arbeid, bevat normen voor 'goed pensioenfondsbestuur'. De Code komt voor pensioenfondsen in de plaats van de Principes voor goed pensioenfondsbestuur, die de Stichting van de Arbeid in 2005 heeft gepubliceerd. De Code staat niet op zichzelf, maar maakt deel uit van het volledige stelsel van bestaande wet- en regelgeving. Daarnaast geven de aanbevelingen, convenanten en Codes van de Pensioenfederatie en de Stichting van de Arbeid richting aan de governance: wat houdt goed bestuur van pensioenfondsen in en hoe houden betrokkenen daar toezicht op.

Collateral

In onderpand gegeven zekerheden ter dekking van aangegane marginverplichtingen –dit betreft de verplichting van beleggers om een waarborgsom in geld of dekking in de vorm van effecten te storten bij hun bank of commissionair bij het schrijven van opties of andere afgeleide producten– welke voortkomen uit hoofde van de aangegane derivatenpositie(s).

Commodity

Beleggingsklasse die betrekking heeft op grondstoffen.

Contante waarde

De waarde die op dit moment aanwezig moet zijn om, rekening houdend met rente-aangroei (rekenrente) en eventuele andere actuariële grondslagen, toekomstige pensioenbetalingen te kunnen verrichten.

Dekkingsgraad

Een belangrijke graadmeter voor de financiële positie van het fonds. De dekkingsgraad is de verhouding tussen de bezittingen (het vermogen) van het fonds aan de ene kant en de waarde van de huidige en toekomstige pensioenuitkeringen (de verplichtingen) van het fonds aan de andere kant. Zijn er evenveel bezittingen als verplichtingen, dan is de dekkingsgraad 100%. Het fonds kent twee verschillende dekkingsgraden: de marktwaarde dekkingsgraad en de aan DNB gerapporteerde dekkingsgraad (ook wel FTK-dekkingsgraad genoemd). De DNB-dekkingsgraad is de aan DNB gerapporteerde dekkingsgraad waarbij de verplichtingen van het fonds zijn vastgesteld op basis van de door DNB voorgeschreven rentecurve (met ingang van 30 september 2012 de UFR-curve en drie-maands-middeling en tussen 31 december 2011 en 30 september 2012 een drie-maands-gemiddelde rentecurve). De marktwaarde-dekkingsgraad wordt gebruikt in het beleidskader van het fonds en wordt vastgesteld op basis van de marktrente. Tot 31 december 2011 was deze dekkingsgraad gelijk aan de DNB-dekkingsgraad. Vanaf 1-1-2015 is in het kader van het nFTK nog een derde dekkingsgraad "de beleidsdekkingsgraad" vastgesteld.

De Nederlandsche Bank

Bij wet ingesteld toezichthoudend orgaan, dat onder andere de navolging van de Pensioenwet bewaakt.

Derivaten

Afgeleide financiële instrumenten, dat wil zeggen financiële contracten, waarvan de waarde wordt afgeleid van een onderliggende waarde (bijv. een aandeel), een referentieprijs of een index (bijv. de AEX-index). De hoofdvormen van derivaten zijn opties, futures contracten en forward contracten. Ook valutatermijncontracten worden als derivaten aangemerkt.

DNB dekkingsgraad

Dit is de aan DNB gerapporteerde dekkingsgraad waarbij de verplichtingen van het fonds zijn vastgesteld op basis van de door DNB voorgeschreven rentecurve.

Doorsneepremie

De premie die voor de deelnemers uniform is vastgesteld zonder rekening te houden met individuele verschillen in leeftijd, burgerlijke staat of geslacht.

Duration

Aanduiding van de koersgevoeligheid van vastrentende waarden als gevolg van veranderingen in de rentestand.

Duration-mismatch

Dit is het verschil in duration tussen de beleggingen en de pensioenverplichtingen.

Effectentypisch gedragtoezicht

Gedragstoezicht dat vooral betrekking heeft op de gedragingen van verantwoordelijke directies en besturen van financiële instellingen, zoals de naleving van gedragscodes, corporate governance e.d. Het gedragstoezicht wordt uitgeoefend door de Autoriteit Financiële Markten. Een ander onderwerp van aandacht van het gedragstoezicht is de consumentenbescherming. Effectentypisch gedragstoezicht onderscheidt zich van prudentieel toezicht dat wordt uitgeoefend door De Nederlandsche Bank.

Emerging Markets

Opkomende markten.

Enhanced Index-fonds

Fonds dat verbeterde indexering pogingen doet om bescheiden extra rendement te genereren ten opzichte van indexfondsen door geringe afwijkingen te nemen ten opzichte van de onderliggende index.

Financieel Toetsingskader (FTK)

Benaming van het nieuwe toezichtregime dat vanaf 1 januari 2007 van toepassing is op de financiële positie en het financiële beleid van pensioenfondsen. Het Financieel Toetsingskader (FTK) heeft de Actuariële Principes Pensioenfondsen (APP) vervangen. Het FTK is opgenomen in de op 1-1-2007 in werking getreden Pensioenwet.

Op 1-1-2015 is een nieuw Financieel Toetsingskader in werking getreden.

Forward curve

Geeft de toekomstige renteniveaus weer zoals die berekend kunnen worden op basis van de huidige curve.

Franchise

Het deel van het pensioengevend salaris dat voor de pensioenberekening buiten beschouwing wordt gelaten. Dit deel wordt geacht door de AOW-uitkering voldoende van pensioen te worden voorzien.

Gedragscode

De gedragscode bevat voorschriften voor bestuurders en eventuele medewerkers van het pensioenfonds ter voorkoming van belangenconflicten en van misbruik en oneigenlijk gebruik van de bij het fonds aanwezige, vertrouwelijk informatie. Deze informatie betreft voor een belangrijk deel de beleggingstransacties namens het fonds.

Haalbaarheidstoets

Toets die in het nFTK jaarlijks moet worden uitgevoerd. De haalbaarheidstoets toetst de financiële opzet van het fonds en toetst of het verwachte pensioenresultaat voldoet aan de door het fonds zelf gestelde normen (onder meerdere scenario's).

Herverzekering

Het door een pensioenfonds geheel of gedeeltelijk onderbrengen van een pensioenregeling in een levensverzekeringsovereenkomst en/of het door een pensioenfonds onderbrengen van (extra hoge) risico's bij een levensverzekeraar, zoals overlijdens- en invaliditeitsrisico's (risicoherverzekering).

Indexatie

Een nadere toelichting is opgenomen in het begrip "toeslag".

ISAE 3402-rapportage

Een ISAE 3402-rapportage is een audit, uitgevoerd door een auditor naar de opzet, het bestaan en de werking van interne controlemaatregelen bij een uitvoeringsorganisatie. Een ISAE 3402-rapportage kan de uitbestedende partij en de onafhankelijke accountants helpen meer zekerheid te verkrijgen met betrekking tot de effectiviteit van de controlemaatregelen van de uitvoeringsorganisatie. De ISAE 3402-rapportage omvat alle processen die de financiële jaarrekening van een pensioenfonds raken.

Kansstelsels

Dit zijn veronderstellingen met betrekking tot sterftekansen, invalideringskansen, ontslag, gehuwdheid en individuele loonontwikkeling.

Langlevenrisico

Het risico dat het fonds loopt dat een verzekerde persoon langer leeft dan op basis van de gehanteerde overlevingstafel wordt verwacht.

Marktwaarde

Waarde van een beleggingsobject als het op dat moment verkocht zou worden.

Marktwaarde dekkingsgraad

Dit is de dekkingsgraad waarbij de verplichtingen van het fonds zijn vastgesteld op basis van de marktrente. Deze marktwaardedekkinggraad wordt gehanteerd voor beleidsbeslissingen (zoals premievaststelling en toeslagverlening).

Middelloodsysteem

Pensioensysteem waarbij aan het einde van de deelneming toe te kennen pensioen is gerelateerd aan de gemiddelde pensioengrondslag over de gehele periode van deelneming aan de pensioenregeling.

Nabestaandenpensioen

Verzamelnaam voor weduwe-, weduwnaars- en partnerpensioen, en vaak ook voor wezenpensioen.

nFTK

Nieuw Financieel Toetsingskader. Zie Financieel Toetsingskader.

Ouderdomspensioen

Pensioen, bestemd voor de financiële verzorging van de gerechtigde, nadat deze de in de pensioenregeling omschreven pensioenleeftijd heeft bereikt.

Overlevingstafel

Statistisch overzicht met betrekking tot onder meer sterftekans per leeftijd van een groep personen, zoals bijvoorbeeld alle mannen in de bevolking van Nederland. Overlevingstabellen kunnen worden vastgesteld door het Actuariel Genootschap (AG) of het Centraal

Bureau voor de Statistiek (CBS). Een voorbeeld van een overlevingstafel is de tafel Gehele Bevolking Mannen (GBM), respectievelijk Gehele Bevolking Vrouwen (GBV) in Nederland over de waarnemingsperiode 2000-2005. Deze tafels (GBM en GBV 2000-2005) zijn door het AG vastgesteld en worden dan ook aangeduid als de AG-tafels.

Over/onderweging

Een hoger of lager belang in een beleggingscategorie dan overeenkomt met de normverdeling van het pensioenfonds.

Overrente

Het positieve verschil tussen het inkomensrendement van het fonds en de rekenrente.

Partnerpensioen

Pensioen dat wordt uitgekeerd aan de (huwelijks) partner en eventuele ex-partner na het overlijden van de (aspirant) deelnemer, gewezen deelnemer of gepensioneerde.

Pensioenaanspraak

Het recht op een nog niet ingegaan pensioen, uitgezonderd de overeengekomen voorwaardelijke toeslagverlening.

Pensioenfederatie

Organisatie die de gemeenschappelijke belangen behartigt van aangesloten Nederlandse pensioenfondsen. De Pensioenfederatie is voortgekomen uit een samenwerking van de koepels voor ondernemingspensioenfondsen (OPF), beroepspensioenfondsen (UvB) en bedrijfstakpensioenfondsen (VB).

Pensioengrondslag

Het bedrag waarover pensioen wordt toegekend. Dit is het voor het pensioen meetellende salaris (inclusief ploegentoeslag) minus de franchise.

Pensioenovereenkomst

De arbeidsvoorwaardelijke afspraken tussen de werkgevers(organisaties) en de werknemers(organisaties) welke betrekking hebben op pensioen. De pensioenovereenkomst is onderdeel van de arbeidsovereenkomst.

Pensioenrecht

Het recht op een ingegaan pensioen, uitgezonderd de overeengekomen voorwaardelijke toeslagverlening.

Pensioenregister

Een register dat het burgers mogelijk maakt om via één ingang een totaaloverzicht te krijgen van alle bij pensioenfondsen en pensioenverzekeraars in collectieve regelingen opgebouwde pensioenaanspraken alsmede de AOW-uitkering. Het register laat bovendien zien waar het pensioen is opgebouwd en waar de burger terecht kan voor meer informatie. Het pensioenregister is op 6 januari 2011 in werking getreden.

Pensioenresultaat

De maat van koopkrachtbehoud van de nu opgebouwde pensioenen.

Pensioenwet

De wet die vanaf 1 januari 2007 de voormalige Pensioen- en spaarfondsenwet (PSW) vervangt.

Pension Fund Governance

De manier waarop het pensioenfonds is georganiseerd (structuur) en de verantwoordelijkheden worden uitgevoerd (processen). In het kader van Pension Fund Governance heeft eerst de Stichting voor Ondernemingspensioenfonds en later de Stichting van de Arbeid aanbevelingen gedaan voor goed pensioenfondsbestuur. Deze waarborging voor goed bestuur (principes voor goed pensioenfondsbestuur en vanaf 1-1-2014 de Code Pensioenfonds) is verankerd in de op 1 januari 2007 in werking getreden Pensioenwet.

Performance

Het rendement dat is behaald met de beleggingen.

Premievrije aanspraken

Indien het deelnemerschap aan een pensioenregeling eindigt, anders dan door overlijden of het bereiken van de pensioenleeftijd, verkrijgt de gewezen deelnemer een premievrije aanspraak op ouderdomspensioen en partner- en wezenpensioen.

Principes voor goed pensioenfondsbestuur

Aanbevelingen van de Stichting van de Arbeid voor de besturen van pensioenfonds om te komen tot goed pensioenfondsbestuur. De principes voor goed pensioenfondsbestuur zijn verankerd in de Pensioenwet en hebben betrekking op de onderdelen: zorgvuldig bestuur, transparantie, openheid en communicatie, deskundigheid en functioneren van het bestuur, verantwoording alsmede intern toezicht. Deze Principes zijn vanaf 1 januari 2014 vervangen door de Code Pensioenfonds.

Prognosetafel

Een overlevingstafel die gebruikt wordt in de actuariële praktijk, of voor de vaststelling van de technische voorziening, waarbij modelmatig rekening gehouden is met de verwachte toekomstige verbetering van de levensverwachting.

Prudentieel toezicht

Bedrijfseconomisch toezicht dat zich met name richt op de handhaving c.q. waarborging van de financiële soliditeit van het pensioenfonds. Dit type toezicht berust bij De Nederlandsche Bank. Prudentieel toezicht onderscheidt zich van effectentypisch gedragstoezicht dat wordt uitgeoefend door de Autoriteit Financiële Markten.

Real Estate

Onroerend goed.

Rekenrente

De rekenrente is het fictieve percentage dat het belegde vermogen wordt geacht op te brengen in de toekomst en waarvan bij de berekening van de contante waarden (voorziening pensioenverplichtingen) wordt uitgegaan. In het Financieel Toetsingskader wordt de rekenrente bepaald op basis van de rentetermijnstructuur (marktwaarde).

Rentetermijnstructuur

De rentetermijnstructuur, of yield curve, is een grafiek die het verband weergeeft tussen de looptijd van een vastrentende belegging enerzijds en de daarop te ontvangen marktrente anderzijds. Een normale rentetermijnstructuur heeft een stijgend verloop. Als iemand zijn geld voor een langere periode uitleent, eist hij normaliter een hogere vergoeding dan bij een lening over een korte termijn.

Risicobudget

Het risicobudget (ook wel tracking error genoemd) is een statistische maatstaf (standaard deviatie) voor het toegestane risico in de beleggingsportefeuille als geheel. Indien het risicobudget gelijk is aan 7 en het verwachte rendement is 5, dan is er een redelijk grote kans (67%) dat het te realiseren rendement tussen -2 (5 - 7) en 12 (5 + 7) ligt. Per beleggingscategorie worden tracking errors

vastgesteld die de verwachte spreiding van de rendementen voor die categorie aangeven. De gewogen som van deze tracking errors moet gelijk zijn aan het totaal risicobudget.

Risicobudgettering

Risicobudgettering is het vaststellen van de wijze waarop het vastgestelde risico budget zo efficiënt mogelijk over de verschillende beleggingscategorieën en vermogensbeheer kan worden verdeeld.

Risicoherverzekering

Het herverzekeren door een pensioenfonds van bepaalde risico's die dat pensioenfonds niet zelf op een verantwoorde wijze kan dekken. Hierbij gaat het vooral om risico's die betrekking hebben op overlijden en arbeidsongeschiktheid. Zie ook: herverzekering.

Security lending

Security lending is het uitlenen van aandelen en obligaties voor een vastgestelde periode aan derden in ruil voor een geldelijke vergoeding. Doordat het economische eigendom bij de uitlener blijft, wordt er geen koersrisico gelopen.

Service Level Agreement (SLA)

Beschrijving van overeengekomen dienstverlening tussen partijen bij uitbesteding van bedrijfsprocessen, inclusief de rechten en plichten van partijen ten aanzien van het overeengekomen kwaliteitsniveau van de te leveren diensten en/of producten.

Solvabiliteit

Het vermogen om (nu en op termijn) aan de financiële verplichtingen te kunnen voldoen. Zie ook het begrip dekkingsgraad.

Swaprente

Het tarief waartegen op de geld- en kapitaalmarkt leningen met verschillende looptijden worden geruild.

Toeslag

Een toeslag is een verhoging van een pensioenuitkering of aanspraak op pensioen, gebaseerd op een in het pensioenreglement omschreven toeslagregeling.

De toeslagregeling van Stichting Pensioenfonds Rockwool is voorwaardelijk. Dit betekent dat het bestuur jaarlijks een besluit neemt of de financiële middelen van het fonds toereikend zijn om per 1 januari van enig jaar wel of geen of slechts een gedeeltelijke toeslag te verlenen.

Total return

Het totaalrendement op beleggingen zijnde de directe en de indirecte beleggingsopbrengsten.

Tracking error

Risico maatstaf die weergeeft hoe groot de kans is dat het rendement afwijkt van de benchmark. De tracking error is gelijk aan de standaarddeviatie van deze afwijkingen. Een hoge tracking error betekent veel kans op een rendement ver onder of boven de benchmark.

Uitkeringsovereenkomst

Een uitkeringsovereenkomst is een overeenkomst inzake een vastgestelde pensioenuitkering. Op grond van de Pensioenwet is dit een van de drie toegelaten pensioensystemen.

Uittredingsregelingen

Verzamelnaam voor regelingen voor vervroegde uittreding, zoals VUT-, VRIP en andere voortijdige vertrekregelingen.

Uitvoeringsovereenkomst

Overeenkomst tussen de werkgever en het pensioenfonds omtrent de uitvoering en financiering van de pensioenovereenkomst. In de uitvoeringsovereenkomst is onder meer vastgelegd: de wijze waarop en de termijnen waarin de verschuldigde premie moet worden voldaan, de uitgangspunten en procedures met betrekking tot de besluitvorming over vermogenstekorten en vermogenoverschotten dan wel winstdeling, de voorwaarden waaronder toeslagverlening plaatsvindt, de procedures bij het niet nakomen van de premiebetalingsverplichting door de werkgever; en de wijze waarop de premie wordt vastgesteld en het Betalingsvoorboud van de werkgever.

Uniform pensioenoverzicht (UPO)

Het format van het pensioenoverzicht waarin de uitkeringen bij pensionering, overlijden en arbeidsongeschiktheid eenduidig wordt gepresenteerd. De bedoeling is dat alle pensioenuitvoerders hetzelfde format hanteren waardoor de pensioenoverzichten eenvoudig naast elkaar te leggen zijn en de (gewezen) deelnemers de bedragen uit de verschillende pensioenoverzichten bij elkaar op kunnen tellen en een duidelijk beeld van de financiële situatie bij pensionering krijgen.

Valutarisico

Het risico dat de waarde van een financieel instrument zal fluctueren als gevolg van veranderingen in valutawisselkoersen.

Valutatermijncontracten

Dit is een contract voor het afdekken van valutarisico. In dit contract wordt vooraf afgesproken tegen welke prijs en op welke datum de valutapositities worden verrekend.

Vastrentende waarden

Beleggingen met een vaste looptijd en een overeengekomen plan van rente en aflossing, zoals obligaties. Andere vormen van vastrentende waarden zijn onderhandse leningen en hypotheek.

Verantwoordingsorgaan

Orgaan waaraan het bestuur van het pensioenfonds jaarlijks verantwoording moet afleggen. In dit orgaan zijn de actieve deelnemers, de pensioengerechtigden en de financieel betrokken werkgever(s) vertegenwoordigd.

Volatiliteit

De beweeglijkheid van beurskoersen.

Voorziening pensioenverplichtingen

Dit is de, met inachtneming van de actuariële grondslagen (rekenrente, kansstelsels en kostenopslagen), vastgestelde balanspost die de gekapitaliseerde waarde (contante waarde) van de opgebouwde pensioenen aangeeft.

Waardeoverdracht

Het overdragen van de contante waarde van de verkregen aanspraken door het pensioenfonds van de oude werkgever aan het pensioenfonds van de nieuwe werkgever, waarvoor de deelnemer in de nieuwe pensioenregeling extra deelnemersjaren verkrijgt (in eindloonregelingen) dan wel extra pensioenaanspraken krijgt toegekend (in middelloonregelingen).

Wezenpensioen

Een tijdelijke uitkering die wordt uitgekeerd aan de kinderen (tot een bepaalde leeftijd) na het overlijden van de (aspirant) deelnemer, gewezen deelnemer of gepensioneerde.

Wortel formule

Maakt onderdeel uit van het standaardmodel waarop het vereist eigen vermogen van het fonds wordt bepaald.

Zakelijke waarden

Aandelen en onroerende zaken. Onder onroerende zaken wordt verstaan beleggingen in onroerend goed, zoals kantoren, winkels en woningen. Deze kunnen zowel op directe wijze geschieden als op indirecte wijze door belegging in op dat terrein gespecialiseerde al dan niet beursgenoteerde beleggingsfondsen.